

દ્ર૦૫-સહાયકોની નામાવલી

સૂરત નિવાસી ફકીરચંદ મગનલાલ લાકડાવાળાના ધર્મપત્ની ઈંદરાબેને વિક્રમ સંવત ૨૦૨૬ માં શરૂ કરેલ વર્ષીય પત્ની પૂર્ણાહુતિ ૨૦૩૦ વૈશાખ સુદ ત્રીજના થઈ તે નિમિત્તે સ્વ કેશરીચંદ મગનલાલ લાકડાવાળાના ધર્મપત્ની મંજુલાબેન તથા ચંદ્રસેનભાઈ, ભૂપેન્દ્રભાઈ, દેવેન્દ્રભાઈ, ગિરીશભાઈ, જગદીશભાઈ, હેમંતભાઈ, નિમિષ, અમિત, ભાસિત વિગેરે કુટુંબીજનો તરફથી.

સૂરત ગોપીપુરામાં સાગરના ઉપાશ્રયે વિક્રમ સંવત ૨૦૩૦ નું આતુર્ભાગ બિરાજમાન યોગનિષ્ઠ આચાર્યદેવશ્રી કેશરસૂરીશ્વરજી મહારાજના આજ્ઞાવર્તિની કાર્યદક્ષા વિદુષી આદ્યી શ્રી નેમશ્રીજી મ. ની શિષ્યા મંજુલાશ્રી તેમની શિષ્યા વારિપેણાશ્રીજી તેમની શિષ્યા વજ્રસેનાશ્રીજી અને તેમની શિષ્યા મેઝશીલાશ્રી મ. ની શુભ પ્રેરણાથી માત્રજ નિવાસી (હાલ ભરૂચ) પોપટભાઈ લલ્લુભાઈ તરફથી

ગઢ નિવાસી સ્વ. ચીમનલાલ ત્રિભોવનદાસના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્ની મંજુબેન તથા સુપુત્ર અબાલાલ તરફથી

ગાંધી હસ્તિલાલ મગનલાલના સુપુત્ર અમલકુમાર તરફથી
 બુધારીમાં વિક્રમ સંવત ૨૦૩૦ નું આતુર્ભાગ બિરાજમાન વિદુષી આદ્યી નેમશ્રીજી ત્રીવેદાન્તિકા કાર્યદક્ષા આદ્યી શ્રી રંજનશ્રીજી મહારાજના પન્થ વિનયી મગિષ્યા વર્મામાન તપની ૧૦૦ એળી પૂર્ણ કરેલ તપસ્વિની સદ્ગી શ્રી આચાર્યશ્રીજી મહારાજની શુભ પ્રેરણાથી ધુલીયા નિવેસી સ્વ ગોપાલજી દામજી ગાંધીના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મ પત્ની સ્વ. જાણેન તથા સુપુત્ર વિનયજી, મહેન્દ્રકુમાર, રત્નકુમાર, સુરેન્દ્રકુમાર, ભગદુલ્લુ, વિનયજી, મહેન્દ્રકુમાર, રત્નકુમાર તરફથી

જિનેશ્વર મહારાજની મૂર્તિનો અચિંત્ય પ્રભાવ

લગવાન્ જિનેશ્વર મહારાજના વખતમાં પણ શ્રેણિક મહારાજ સરખા ક્ષાયિક સમ્યક્ત્વને ધારણ કરનારાના પુત્ર અલયકુમાર કે જેઓ આખા જૈનવર્ગમાં બુદ્ધિના નિધાન તરીકે પ્રસિદ્ધ છે, તેવા શ્રી અલયકુમારે અનાય-ક્ષેત્રમાં ઉપજેલા નરને જૈનધર્મ પમાડવા માટે એટલે વીતરાગના શાસનમાં લાવવા માટે, ખીજુ પુસ્તક રજોહરણ વગેરે ન મોકલતાં, લગવાન્ ઋષભદેવજીની મૂર્તિ કેમ મોકલી? આ ઉપરથી એ વાત તો નિર્વિવાદ સિદ્ધ થાય છે કે ક્ષેત્રાન્તરે કાલાતરે ભુવનાતરે કે લોકાન્તરે વીતરાગતાનું ધ્યેય ઉત્પન્ન કરનાર અને વીતરાગતાના માર્ગની જિજ્ઞાસા ઉત્પન્ન કરી વીતરાગ લગવાનના માર્ગને મેળવી આપનાર અપૂર્વ અને અજોડ એવું જો કોઈ પણ સાધન હોય તો તે માત્ર લગવાન્ જિનેશ્વર-મહારાજની મૂર્તિ જ છે.

લવિષ્યકાળના ઇતિહાસને શોધનારાઓ જો જૈન-શાસનનું ધ્યેય-જૈનશાસનની મહત્તા, જૈનશાસનનો પ્રચાર અને જૈનશાસનની જાહોજલાલી જણાવવાને સમર્થ થઈ શકશે તો તે માત્ર લગવાન્ જિનેશ્વર-મહારાજની મૂર્તિઓ અને તેમના ચૈત્યોને આધારે જ થઈ શકશે.

—આગમોદ્ધારક

પ્રકાશકીય વક્તવ્ય

પૂ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનન્દસાગર-સૂરીશ્વરજી મહારાજના ઉપદેશથી વિક્રમ સંવત ૧૯૭૫ ના મંગળ પ્રભાતે શ્રી જૈન આનન્દ પુસ્તકાલયની સ્થાપના થઈ.

આ પુસ્તકાલયનો ૫૫ વર્ષથી શ્રી ચતુર્વિંધ સંઘ લાલ લે છે. સોનામા સુગંધ મળે તેમ અત્યારે તેમાં વિક્રમ સંવત ૨૦૦૨ થી આનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી જૈન પાઠશાળા ચાલે છે તેમા પૂ સાધુ-સાધ્વીજી મહારાજને સારો લાભ લઈ રહ્યા છે.

પૂ ધ્યાનસ્થ ગુરુદેવે લખેલ પથ્યુપાણ પર્વનું ઉત્તમ ક્ષેત્ર નામનો લેખ તથા આજથી ૫૬ વર્ષ ઉપર જહાર પડેલ પુસ્તિકામાથી વિક્રમ સંવત ૧૯૭૩ અને ૧૯૭૪માં પૂજ્યશ્રીના ગુણાનુવાદરૂપે ગવાયેલ ગદ્યલીંગો પૂ આગમોદ્ધારક શ્રી આનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અંતેવાચી શિષ્યરત્ન મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજની પ્રેરણાથી અમારા તરફથી પ્રસિદ્ધ થાય છે.

અમારી ગદ્ય તરફથી પ્રગટ થતા પુસ્તકોમા વખતો-વખત ગતાવધાની પં શ્રી લાલસાગરજી મહારાજ તરફથી માર્ગદર્શન મળતું રહે છે અમને જાણવાની આનન્દ થાય છે કે પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજનાં વ્યાખ્યાનો, આગમ અમાધાનો, મુદ્ધાસાગર, નિવિન દેવો, શાસ્ત્રન ઉપર થતા સ્વપરના પ્રવ્યાપનો આ જોની નમ દેવન દેવો વિદે કે જે કઈ નામિલ્ય જાણ પડ્યું છે, પદ છે અને પદે તેન અને પામ જાણવાનું કે પરમપૂજ્ય આનન્દ ગુરુદેવશ્રી આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન આગમરત્ન શિષ્યરત્ન મુનિરાજશ્રી ગુણસાગરજી મહારાજની પ્રેરણાથી આનન્દસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજની પ્રેરણાથી

શુભ પ્રેરણાથી વિક્રમ સંવત ૧૯૮૮ ના આસો સુદ ૧૫ ના મંગલ પ્રભાતે શ્રી સિદ્ધચક્ર સાહિત્ય પ્રચારક સમિતિ તરફથી 'શ્રી સિદ્ધચક્ર' પાશ્વિક પત્ર પ્રકાશિત થવાથી ચતુર્વિધ સંઘને વાચનનો લાભ મળ્યો છે તે તેઓશ્રીની પ્રેરણાનું જ ફળ છે આ પાશ્વિકના માનનીય તંત્રી તરીકે સૂરત નિવાસી શ્રી પાનાચંદ્ર રૂપચંદ્ર ઝવેરીએ જીવન પર્યંત તન મન ધનથી અનુમોદનીય સેવા અર્પી હતી.

તેવી જ રીતે પરમપૂજ્ય ધ્યાનસ્થ ગુરુદેવશ્રી વ્યાખ્યાન આપતા હતા તે સમયે વ્યાખ્યાનનો ઉતારો પ્રથમ કરનાર હોય તો તે પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પ્રશાંતમૂર્તિ પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી હેમસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ છે અને તેથી જ આજે અનેક પુસ્તકો પૂજ્યશ્રીના વ્યાખ્યાનોના, સુધાસાગરનાં તથા લેખો વિગેરેના જે કોઈ સંસ્થા તરફથી પ્રગટ થયા, થાય છે અને થશે તે તેઓશ્રીને આભારી છે તેથી ચતુર્વિધ સંઘને વાચનનો લાભ મળી રહ્યો છે.

ખાસ યાદ આપવાની જરૂર છે કે પૂજ્યશ્રીનાં વ્યાખ્યાનો વિગેરેના પુસ્તકમાં તથા આગમધરમૂરિ ચરિત્ર ગુજરાતી કે હિંદીમાં જે નામનો નિર્દેશ કરવાનો હતો તે નથી થયો. તેથી ખાસ જણાવવું પડે છે કે આગમોદ્ધારકના પરમ ભક્ત શ્રાવક અને સૂરતના સુપ્રસિદ્ધ અનેક સંસ્થાઓ સાથે જોડાયેલા સ્વ વકીલ ઠાકોરભાઈ મેલાપચંદની શુભ ભાવનાથી આગમોદ્ધારક સંસ્થાની માલિકોની જગ્યામા મધ્ય ગોપીપુરામાં જે જગો પદ્મ પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીનો અગ્નિસંસ્કાર થયો તે જગ્યાની પરવાનગી પ્રાપ્ત કરવામા તેમની મહેનતનું પરિણામ છે. અને તેમની સાથે ક્ષત્રીકુલભૂષણ ચુસ્ત શ્રાવકધર્મ પાળનાર ગુરુદેવશ્રીના

પરમ અનુરાગી જયંતિલાલ ગણપતરામ વખારીયાની શુભ પ્રેરણાનું જ ફળ છે તે ઉપર લબ્ય ગુરુમંદિર આગમોદ્ધારક સસ્થા તરફથી ખાંધવામાં આવેલ છે અને જેકીશનદાસ લલ્લુભાઈ વખારીયા, તથા જયંતિલાલ ગણપતરામ વખારીયા તથા જેકીશનદાસ રણછોડદાસ વખારીયાના કુટુંબને ધર્મ-માર્ગે જોડનાર શ્રાદ્ધવર્થ ઠાકોરભાઈ દયાચંદ મલ્લજી આ ગુરુમંદિરમાં વિક્રમ સંવત ૨૦૦૭ના મહા સુદ ૩ ને શુક્રવારના રોજ પૂ ગુરુદેવશ્રીની પ્રતિમા પધરાવેલ છે.

આ પુસ્તકમાં જે લેખ છપાયે છે તેની લખેલી કોપી પૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના બાલદીક્ષિત શિષ્ય પંન્યાસ સૂર્યોદય સાગરજી મહારાજે જોઈ આપવા કૃપા કરી છે આ પ્રકાશનમા સહાયભૂત થનાર પૂ આગમોદ્ધારકશ્રીના અનુરાગી સ્વ. શિષ્યરત્ન શ્રી મહેન્દ્રસાગરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન પંન્યાસ સૌભાગ્ય-સાગરજી મહારાજ તથા પૂ આગમોદ્ધારકશ્રીના બાલદીક્ષિત શિષ્ય મુનગજ અરુણોદયસાગરજી મહારાજ છે. અને આનું મશોધન પંડિત ગુણવત્સલાલ જયંદભાઈ ઠાકે કરી આપેલ છે

આ પુસ્તક શ્રી મદ્ર વાંચે, વિચારે, મનન કરે એ જ બાવના

આમુખ

શ્રી સિદ્ધચક્રાહિત્યપ્રચારક સમિતિ મારફત પ્રસિદ્ધ થતા 'શ્રી સિદ્ધચક્ર' પાક્ષિકમાં આવેલ 'પર્યુષણપર્વનું' ઉત્તમ દેય' લેખ પૂજ્ય ગુરુદેવ આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજનો છે, તેથી તેમનો પરિચય આપવો જરૂરી છે. પૂજ્ય ગુરુદેવશ્રીના નામથી જૈન સમાજમાં કોઈ લાગ્યે જ અપરિચિત હશે. જૈન સમાજના પરમ ઉપધારી શાસનના પરમ પ્રભાવક પૂ. ગુરુદેવશ્રીની ઓળખાણ આપવી એ બાલચેષ્ટા, કિન્તુ તક પામીને એ પુણ્યપુરુષનું શાસનના ધુરંધર સૂર્યિયુગવનું સ્મરણ થાય, ભક્તિ થાય એ અનુમોદનીય છે, કર્તવ્ય છે. શૈલાનાનરેશ-પ્રતિબોધક સ્વ-પર-શાસ્ત્રરહસ્યનિષ્ણાત, જ્ઞાનવૃદ્ધ, વયોવૃદ્ધ, પ્રાતઃસ્મરણીય પૂજ્યપાદ આગમોદ્ધારક આચાર્ય-દેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજએ જ શ્રી જૈન સમાજના પ્રાણાધિકવદ્દલ પૂજ્ય તીર્થને અંગે, સિદ્ધાંતને અંગે, જ્યારે જ્યારે તેવા તેવા પ્રસંગો પ્રાપ્ત થયા ત્યારે ત્યારે લેશ પણ વિશ્રાંતિ વિના કોઈની પણ પરવા વિના તેઓશ્રીએ એકલે હાથે પ્રભુશાસનની અપ્રતિમ સેવાઓ બજાવી છે એવી સેવામાં જ જીવનને તન્મય બનાવ્યું છે. પ્રભુશાસનની વિજયપતાકા જ ફરકાવી છે. એમ તો તેઓશ્રીની અગણિત સેવાઓ વિદ્યમાન છે તેઓશ્રીનું જીવન જ સેવાના પ્રતિક સમાન છે. અનેકવિધ સેવાઓમાં આગમ-સેવા એ તેઓશ્રીનું પ્રધાનતમ આત્મીય જીવન છે આગમના વાંચન સૂચોધન પ્રકાશન આદિથી તો તેઓશ્રી સાક્ષરશિરોમણિ તરીકે સુપ્રસિદ્ધ હતા જ. છે જ. તેઓશ્રી જૈનશાસ્ત્ર ઉપર થતા સ્વ અને પરના આકંઠભૂનો હર હંમેશ પ્રથમ પ્રતિકાર કરતા હતા આ રીતે તેમનું આખું જીવન જૈનશાસ્ત્રની સેવામાં જ વ્યતીત થયેલું છે.

વળી પાલીતાણામાં ૨૫૦૦ લગભગ પ્રતિમાઓનો અંજનશલાકા મહોત્સવ થયેલ. તેમાં ૪૦૦૦૦ માણસોની હાજરી હતી. અને મહામંગલકારી મહોત્સવના ૧૩ દિવસમાં પાલીતાણામાં કોઈનું ય મૃત્યુ થયું નહોતું, મમાણ (સ્મશાન) બંધ આ જ શાસનનો મહાન્ પ્રભાવ. આ બધું બનવું પૂર્વભવની મહાન્ પુણ્યાઈ હોય તો જ બને અરેખ્ય તેઓશ્રીના પુણ્યે જ બન્યું છે

આવી જીવન પર્યાંત આગમસાહિત્યસેવા, સંઘસેવા, તીર્થ-સેવા અને શાસનમાં અનેક ધાર્મિક પ્રમંગો-ઉદ્ઘાપનો, દીક્ષાઓ, પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવનાર અને અંતસમયે પંચમકાળમાં અદ્વિતીય અંતિમ આરાધના કરનાર, પૂજ્યપાદ, આગમવાચનાદાતા, આગમપુરુષના ઉપદેશક યુગપ્રધાન-સદૃશ મહાપુરુષે પાલીતાણામાં વિક્રમ સંવત્ ૧૯૯૯ના મહા વદ ૨ના રોજ આગમ મંદિરમાં અનેકમંથ્યક પ્રતિમાજીઓની અંજનશલાકા અને મહા વદ ૫ના પ્રતિષ્ઠા તથા સુરતમાં વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૪ના મહા સુદ ૩ શુક્રવારે શ્રી વર્દમાનતામ્રપત્રાગમમંદિરમાં બિગ્ગજમાન પ્રતિમાજીઓની પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર અને સુરતમાં શેડ મલ્લુસાઈ દીપચદની ધર્મશાળામાં વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૫ના આતુર્માસમાં પોતાના અંતનમય ન્તાળી અંતિમ આરાધના માટે 'આરાધના-માગ' ન મળ પ્રથમી વ્યના કરનારા, વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૬ના વૈશાખ સુદ ૫થી ૧૪૦ દિવસ અનગત સ્ત્રીકાવ્યાપૃષ્ઠ ૧૪૦૬ ના મૌન કાવચમાં રહી તેમ જ વિક્રમ સંવત્ ૨૦૦૬ના વૈશાખ વદ ૫ શનિવાર ૨૫૦ ૧૦ / ક. ૩૨ મિ અનગત સેવકો પે ના અનન્ય-પરુષક ગરજાધિપતિ ના સંદેશો મહાનિકૃયમાગર-ગુર્જીવચરુ મના જના વરુને અનુરૂપ ન રહી. ૧૪૪૬ ના મન-મનામન મનામન નિર્વાણુ પ થયા.

સૂરત અને સૂરીશ્વરજી

પ. પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રી આનંદસાગર-સૂરીશ્વરજીએ પોતાનું આખું જીવન જૈનશાસનની સેવામાં વીતાવ્યું હતું અને પોતે અધાગ મહેનતથી શુદ્ધ કરેલા જનાગમોને સુદ્રષ્ટ કરાવીને, આરક્ષ ઉપર કોતરાવીને અને તામ્રપત્ર ઉપર ઉપસેલા અક્ષરોથી આકૃષ્ટ કરીને ત્રણ પ્રકારે તેનો ઉદ્ધાર કર્યો. તેમના ત્રીજા ઉદ્ધારનું કાર્ય ભાગ્યયોગે સૂરતને સાંપડ્યું. તે તામ્રપત્ર ઉપર આકૃષ્ટ કરેલા આગમો સૂરતમાં એક દેરાસર બાંધાવી તેની નીવાલો ઉપર લગાડવાનું નક્કી થયું. આથી તે માટે તથા અન્ય ધાર્મિક વહીવટો માટે ગુરુદેવશ્રીના ઉપદેશથી એક પેલી સ્થાપવાનું નક્કી થયું અને શ્રી ચતુર્વિધ સંઘે સવત્ ૨૦૦૨ના વૈશાખ સુદ ૧૧ને શનિવારના દિવસે શ્રી આગમોદ્ધારક સંસ્થાની સ્થાપના કરી. અને તે સંસ્થાદ્વારા સૂરતમાં શ્રી વર્ધમાન જૈનતામ્રપત્ર આગમમંદિર બાંધવામાં આવ્યું.

તેનું ખાતમુહૂર્ત સં ૨૦૦૩ ના ફાગણ વદ ૬ ને દિવસે કરવામાં આવ્યું હતું ખાતમુહૂર્ત પછી નવ માસ જેટલા દુકા સમયમાં જ આ દહેરાસરનું કામ પૂરું કરી, સંવત ૨૦૦૪ના મહા સુદ ૩ ને શુક્રવારે પરમ પૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજીના વરદ હસ્તે આ મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવવામાં આવી. આ દહેરાસર બાંધવામાં તથા પાછળથી નીવાલોમાં સોતું વગેરે પુનઃવી કેરેશન વિગેરે કરવામાં તેમ જ તામ્રપત્ર ઉપર આગમો તૈયાર કરાવવા વિગેરેમાં કુલલગ રૂા. ૫,૦૦,૦૦૦ અંદે પાંચ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો હતો.

સૂરતના ગુરુમંદિરના અપૂર્વ દર્શ્યો અને ભવ્ય પ્રતિમા

શ્રી આગમોદ્ધારક ગુરુમંદિર

આ ગુરુમંદિર આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવ શ્રી આનંદ-
સાગરસૂરીશ્વરજી મં ના સ્મરણચિત્રરૂપે બધાવવામા
આવ્યું છે.

પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવેશ શ્રી
આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ વિં મં ૨૦૦૬ના
વૈશાખ વદ ૫ ને શનિવારના દિવસે સુરત મધ્યે ગોપીપુરાના
માળીશિયામા આવેલી શેઠમંદુભાઈ દીપચંદની ધર્મશાળામા
(ક્ષીણતાના ઉપાશ્રયમા) નિર્વાણ પામ્યા હતા તેમના દેહનો
અગ્નિમંદકાર શ્રી આગમોદ્ધારક મસ્થાની માલિત્રીની, ગદિરની
વચમાં આવેલી જગ્યા ઉપર સરકારી સ્પેશિયલ(જામ)
પગ્વાનગીથી દરવામા આવ્યો હતો. તે જ જગ્યા ઉપર શ્રી
આગમોદ્ધારક-ગુરુમંદિર બાંધી, વિં સં ૨૦૦૭ના
માઝા સુદ ૩ને શુક્રવારના દિવસે પૂં આચાર્યદેવ શ્રી
આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મંની પ્રતિમાજીની પ્રતિષ્ઠા
તેમના અનન્યપદ્ધર આચાર્યશ્રી માણિક્યસાગરસૂરી-
શ્વરજી મંના વચ્ચે હસ્તે કરાવવામા આવી છે.

રંગમંડપમા પ્રવેશતાની ઉપર દયાનરથ ગુરુદેવનું
તેજવિય મુકવામા આવ્યું છે તે ચિત્ર આચાર્યદેવશ્રી
આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મં નિર્વાણ પડતા પંદર દિવસ

સ્થિતિમાં ધ્યાનમાં રહ્યા હતા તેનું આબેહુબ આ તૈલચિત્ર છે.
 રંગમંડપના પ્રવેશદ્વારની બંને બાજુએ ગુરુદેવશ્રીના
 દીધાથી માડી અંત સુધીનાં ચાતુર્મસિની અને જીવનના
 સુખ્ય સુખ્ય પ્રસંગોની નોંધ આપવામાં આવી છે
 રંગમંડપમાં દક્ષિણ તરફના દ્વારની ઉપર શ્રીઆગમો-
 દ્વારકે આપેલી વાચનાનું દર્શ્ય છે.

રંગમંડપમાં પશ્ચિમ તરફની બંને બાજુની દીવાલો ઉપર
 આગમોદ્વારકના રચેલા સંસ્કૃત-ગ્રંથો અને સંકલિત
 ગ્રંથોનાં નામો આરમ્ભમાં અકિત કરાવવામાં આવ્યા છે.

ગભારાના પ્રવેશદ્વાર ઉપર રાજપ્રતિબોધનું દર્શ્ય છે
 આમાં મધ્યે ગુરુદેવશ્રી, ડાબી બાજુએ શૈલાંનાનરેશ છે ને
 જમણી બાજુએ રાજાએ આપેલો અમારી-પડહનો પદ્ક છે.

રંગમંડપમાં ઉત્તર તરફના દ્વારની ઉપર (૧)સ્કંદિલાચાર્ય
 આપેલા માથુરી વાચના છે ને (૨) દેવર્દિગાણુ ક્ષમાશ્રમણે
 કરાવેલ પુસ્તકોરોહણ રૂપ વલ્લભી વાચના છે.

રંગમંડપમાં દક્ષિણ અને ઉત્તર તરફના દ્વારોની બંને
 બાજુએ ચાર દર્શ્યો છે પૂ આગમોદ્વારક આચાર્યદેવશ્રી
 આનંદસાગરસૂરીયરજી મહારાજના -સદુપદેશથી સ્થપાયેલ
 શેઠ દેવચંદ લાલભાઈ જીત પુસ્તકોદ્વારક ફંડ તરફથી છપાયેલ
 સચિત્ર 'બારસા સૂત્ર' મૂળ તામ્રપત્ર ઉપર ઉપસાવેલ
 અક્ષરોથી અલંકૃત કરી સુંદર ફ્રેમમાં તૈયાર કરીને
 દીવાલ ઉપર લગાડવામાં આવેલ છે. તે એક અદ્ભુત
 વસ્તુ શ્રી આગમોદ્વારક-ગુરુમંદિરમાં દર્શન કરવાલાયક
 બનેલ છે

રંગમંડપના ધુમટમાં, ગુરુદેવશ્રીના દેહની જેવી શ્મશાન-
 યાત્રા નીકળેલી હતી તેવી આબેહુબ તેમાં આલેખવામાં આવી છે.

પૂજ્યશ્રીની અપૂર્વ ભાવના

પૂ. ધ્યાનસ્થ ગુરુદેવશ્રીની ભાવના આગમોમાં આવતી પૂ. મંહાપુરુષોની વાર્તાઓને આસમા ભાવવાહી ચિત્રો ચિતરાવીને ભવ્ય અને કલાયુક્ત સચિત્ર આગમમંદિર બંધાવવાની હતી. આ ભાવનાથી આગમોમાંથી વાર્તાઓની નોંધ મારી પાસે સૂચક શેઠ મંદુભાઈ દીપચંદની ધર્મશાળામાં (૧ લી બડાના ઉપાશ્રયે) કરાવતા હતા, પણ તે નોંધ અધૂરી ગઈ અને પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજ તે જ ઉપાશ્રયમાં ૧૫ દિવસ અર્ધપન્નામને મૌનપણે અગીકાર કરીને વિ. સં. ૨૦૦૬ના વંશાખ વદ ૫ ને શનિવાર અમૃત ચોદીએ ક. ૪ મિ. ૩૨ સમયે નિર્વાણ પામ્યા.

તે થયેલ નોંધ ઉપરથી પૂ. આગમોદ્ધારક આચાર્યદેવશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજના અનન્ય પટ્ટધર પૂ. ગંગાધિપતિ આચાર્યદેવશ્રી માણિક્યસાગરસૂરીશ્વરજી મહારાજની ગુબનિદ્રામાં તૈયાર થયેલ ૪૨ ભવ્ય ચિત્રો ખસીનાદા આગમમંદિર નજીક બંધાયેલ 'સ્વાધ્યાય-ટોલમા' વિ. સં. ૨૦૨૬ના શ્રી વર્ધમાન જૈન આગમમંદિરના પ્રતિષ્ઠાદિન મહા વદ ૫ ગુરુવારના દિવસે પથગવતીમાં સંસ્કરણ છે.

વિ. સં. ૨૦૩૦

અર્ધપન્ના

૧૦-૬-૩૧

મૃત

નિ

આનંદશ્રી આનંદસાગરસૂરીશ્વરજીના
શિષ્ય ગુણુઆગર

વિષયાતુકમ

પૃષ્ઠ

વિષય

- ૧ સાધુ ભગવતોને અગે પર્યુપણા
- ૭ અવસ્થાન પર્યુપણાનો વિધિ
- ૯ ઉપયોગ વિનાની પ્રવૃત્તિથી શુ થાય ?
- ૧૦ જયણાથી લાભ શો ?
- ૧૧ અજયણાથી થતી હિસા કટુકક્ષણવાળી હોય છે.
- ૧૨ 'અધર્મી તો સૂતા સારા' તુ રપટ્ટીકરણ
- ૧૪ શ્રમણ મહાત્મા કેવી રીતે રહે ?
- ૧૪ ચાતુર્માસમાં માત્રાની અધિકતા. માટે ભાજનની જરૂર તદ્દભાવે સંયમ વિગધના
- ૧૭ ઉચ્ચાર અને લઘુનીતિ માટે વર્ષાકાળમાં માત્રકની આવશ્યકતા ઉપયોગ નહીં કુનાગઓની અધમ ગિચિતિ
- ૧૯ વર્ષાકાળમાં મ્લેખાદિ માટે પણ ભાજન જોઈએ
- ૧૯ આત્મવિરાધનાનો ખ્યાલ પ્રથમ હોય
- ૨૦ ઉભયવિરાધના ક્રમતા પણ પ્રવચનવિગધના ક્રમય જ નહિ
- ૨૧ મ્લેખમપત્રક છુદુ રાખવું જોઈએ
- ૨૨ ન્દાના ધ્યેયે પાત્રોની આવશ્યકતા
- ૨૨ ચાન્નિની રક્ષા માટે ઉપકરણોની જરૂરિયાત
- ૨૩ શાન્નોની વિષમાનતા ઘણા સમયથી છે
- ૨૪ શ્રી દેવર્દિગણિ હમાશ્રમણુનુ વચન તીર્થ કુ તુલ્ય સમજવું જોઈએ
- ૨૫ પુરુષ વિશ્વાસે વચન વિશ્વાસ
- ૨૫ વિવાદનો નિર્ણય અન્ય આચાર્યોથી થતો હતો
- ૨૬ જ્ઞા અને ધાન્ણાની રખણનાથી સિદ્ધાન્તચના
- ૨૬ પ્રાચીન કાળમાં પુસ્તકોનું વાંચન થતું નહિ

- ૨૭ દિગંબરોત્પત્તિ નિર્ણય સાથે ઉપયોગી જ્ઞાન કયું ?
- ૨૮ જ્ઞાનના સાધનો તે પરિવ્રજરૂપ ન ગણાય
- ૨૯ દિસાના નિવારણ માટે ત્રણ પાત્રોની જરૂર
- ૨૯ લોચવિધાન આશ્ચર્યકારક નથી
- ૩૦ દિસાના બચાવ માટે લોચ કરવો જોઈએ
- ૩૦ જિનકલ્પીઓ ચોમાસામાં સર્વદા લોચ કરે
- ૩૧ જિનકલ્પનો વાસ્તવિક અર્થ શો ?
- ૩૨ તીર્થ કરો જન્મતઃ ત્રણ જ્ઞાનવાળા હોય
- ૩૨ શુ જિનકલ્પીને તેવા આચારથી કેવલજ્ઞાન ન થાય ?
- ૩૩ જિનકલ્પ તરીકે ગણાતા અને ઉપકલ્પ વિના ગેદનાગની સ્થિતિ કેવી ?
- ૩૪ જિનકલ્પમાં દીદા દેવાય નહિ
- ૩૫ સ્થવિર કલ્પીઓ જ દીદા આપે, હકાયના ગદાકો તેવાં કરે પણ તે જ
- ૩૫ નવદીદાતને છ માસ સુધી પોતાવો પડે તથા સ્થવિરકલ્પીઓની જવાબદારી.
- ૩૬ સ્થવિરકલ્પીઓની ગદાની ઝુટ્ટી ક્યાં સુધીની ?
- ૩૭ સ્થવિરકલ્પ વિના જિનકલ્પ દોષ શકે નહિ
- ૩૮ સ્થવિરકલ્પમાં અવગ્યાત્રિન લોચની રીતિ
- ૩૯ લોચ પડી વાળનું પ્રમાણ કેટલું ?
- ૪૦ અવગ્યાત્રિમાં કાટમય દિયા કયી ?
- ૪૧ અવગ્યાત્રિ પ્રદાનવાનદાને કેવી રાગે ?
- ૪૨ આજ્ઞાનો કેટલો કયારે અવગ્યાત્રિ ?
- ૪૩ અવગ્યાત્રિ પ્રતિ અને અવગ્યાત્રિ પ્રતિ કર્મ અતેજા એ ?
- ૪૪ અવગ્યાત્રિ પ્રતિ વિના કુટ્ટો નથી.
- ૪૫ અવગ્યાત્રિ પ્રતિ અવગ્યાત્રિ પ્રતિ.

- ૪૩ વંગગીતી દશા ઠેવી ?
- ૪૪ નેત્રની જેમ મહાપુરુષો ઉપકારી કેમ નહિ ?
- ૪૫ નગકાંઠિને નોંતરનારા કોણ ?
- ૪૫ લોલના ઉઘમમા દુઃખ સહયુગ પડે
- ૪૬ વિના કાગળે અપવાદના સેવનથી થતું કહુકક્ષણ
- ૪૭ અશક્ત માટે મુકન તે મર્યાદિત હોય
- ૪૮ અધ્યાત્મવાદીઓના લોચને અગે થતા ઢોંગો
- ૫૦ લોચાદિક કષ્ટોને મહુન કરનારાઓની ભક્તિથી કળ કયું ?
- ૫૧ મનને રોકવા પહેલાં કાયાનો કળને કરવો જોઈએ.
- ૫૧ મન કપાય કન્દિયોમાં સર્વ શ્રેષ્ઠ કળને સ્પર્શન્દિયનો જ હોય
- ૫૨ દુઃખને સહન કરતા શીખો
- ૫૩ કષ્ટક્રિયાની જરૂરિયાત કેને ? તેનું ઓછામાં ઓછું કળ કયું ?
- ૫૪ સકામનિર્ગંગના કન્દુકોએ એ આરભમય આતાપના ન લેવાની હોય
- ૫૪ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિ કરનારને ગૃહસ્થનું વૈયાવચ્ચ કવું કહેવે નહિ
- ૫૫ લોચ કન્વાથી પૂર્વકર્મ અને પશ્ચાત્કર્મનો ત્યાગ
- ૫૮ પર્યુપણનો છટો કૃત્ય ગૌડાપ્રવાજન આતુર્ભાસમાં દીનામાં અધિકારી કોણ કોણ ?
- ૫૯ ભાવિત-આદને દીક્ષિત થતા ગૌડનાર ને તેને થતું કળ
- ૬૦ આતુર્ભાસમાં કોણે દોની પ્રવળ્યા કરી ?
- ૬૦ કદાચ મોખાસામાં પતિત થાય તો નું કવું ?
- ૬૨ ભાવિનાત્મક આવકાદિને મોખાસામાં દીક્ષા આપવી એ ઉત્સર્ગ ગર્ગ છે કે અપવાદ ?
- ૬૨ આતુ કવું "ચાન અદિ" કેમ ?

- ૬૩ આતુર્ગાસર્મા ભાવિતાત્મા આવકાદિ વગરનાને દીદા કેમ ન દેવાય તેની સ્પષ્ટતા
- ૬૪ શૈક્ષાપ્રવાજન કલ્પ જ્ઞે ભાવિતાત્મા આવક માટે હોત તે ?
- ૬૬ શૈક્ષાપ્રવાજન કલ્પની સ્પષ્ટતા
- ૬૮ યોગાસામા વિદાર નથી હોતો માટે દીદા પણ ન થાય એ કયન સંગત છે ?
- ૬૯ સર્વને સામાન્ય રીતે આતુર્ગાસર્મા પ્રવજ્યા આપવાથી ચની અનવરથા
- ૭૦ પર્યુપણા કલ્પની મુક્ત અને તે મુક્ત વધારવા-ધટાડવાનાં કારણો
- ૭૨ સાનમા કલ્પની ભૂમિકા, ભગ્મ-ડગની આવશ્યકતા
- ૭૩ ભગ્મ-પાત્રની ઉપયોગિતા
- ૭૪ નાની ભગ્મ લેવાનું કારણ
- ૭૬ આઠમા કલ્પની ભૂમિકા, જગત્ની ઉપધિ રાખવાનું પ્રયોજન
- ૮૦ નવમા કલ્પની ભૂમિકાનાં ઉપધિ પ્રદણ કરવાનું પ્રયોજન
- ૮૧ યોગાસામા ઉપધિ પ્રદણ કરનાર પરિણામે નિશ્ચાલના ભાગી થાય
- ૮૧ પૂર્વકાળમાં આશ્ચરિકાનું સાધન શુ ?
- ૮૩ દ્રવિકર્મને નદિ કરનારાઓનું આશ્ચરિકા માટે સાધન કાંતવું પડેછે
- ૮૮ દ્વિમા કલ્પની ભૂમિકા પાંચ ક્રોસમાં ગમનાગમન વ્યાપાર
- ૮૭ ઉપમદાર
- ૮૯ ચરિચિત્ર-અર્થ જો

णमोત્યુ णं समणस्स भगवओ महावीरस्स

પર્યુષણ પર્વનું ઉત્તમ ધ્યેય

પર્યુષણશબ્દ જૈનજનતામાં એટલો બધો પ્રસિદ્ધ છે કે જૈનોને પર્યુષણની ઓળખાણ કરાવવી તે જગતને સૂર્યની ઓળખાણ કરાવવા જેવું ગણાય, પણ જગત માત્ર સૂર્યને દિવસ કરનાર તરીકે જાણે છે. પરંતુ તેના દિવસ કરવાના સ્વભાવની સાથે તેનું વિમાન, તેમાં રહેનારા દેવતા અને દેવીઓ સંબંધી કાઈ હકીકત જગત સામાન્ય રીતે જાણતું નથી. તેમ જૈન જનતા પણ પર્યુષણને એક પોતાના વાર્ષિક તહેવાર તરીકે જાણે છે. પરંતુ તે પર્યુષણની ઉપયોગિતા ઘણા ઓછા જૈનોના ખ્યાલમાં છે.

સાધુ ભગવંતોને અંગે પર્યુષણ

સાધુ ભગવંતોની અપેક્ષાએ પર્યુષણના જે પ્રકાર છે. તેમાં એક પ્રકાર તો એ છે કે સાધુ ભગવંતો મુખ્યતાએ આષાઢ સુદ દશમીને વિવેચે ચોમાસાને લાયક ક્ષેત્રમાં આવ્યા હોય અને તે ક્ષેત્રમાં ચોમાસાને લાયક તૃણ ડગલ આદિ મેળવી શકે તો આષાઢ સુદ પુનમથી પર્યુષણ (અવસ્થાન) કરવાનું શરૂ કરે, એટલે આષાઢ સુદ પુનમ પછી આષાઢ (ઘ્રાવણ) વદ એકમથી પાંચ દિવસ સુધી 'રાત્રિની વખતે કહપસૂત્રનું' કથન કરે. (ન્યાયાચાર્યજી શ્રી ગુરુતત્ત્વ વિનિશ્ચયમાં આદ્રા બેસતાં ચોમાસાને લાયક ક્ષેત્રની દશ ગાંઠિની અંદર સાધુઓનું અવસ્થાન હોય

૧. આ પ્રતિનિધિ સામાયિકીની આવગળાને લગતું છે એના આ આવરણા ગિતશય પ્રમાણે હાલમાં પ્રસિદ્ધ નથી

એમ જણાવે છે વળી શ્રી કાલકાચાર્યશ્રી પહેલાં આપાઠ મુદ્ધ પુનમે ચામાસી થતી હતી તેની અપેક્ષાએ આદીં આપાઠ મુદ્ધ પુનમે કહેવામાં આવી છે. તથા આગળનું પણ (વિવેચન તે અપેક્ષાએ જ કહેવામાં આવશે.) આ પહેલા પ્રકારની માધુ-ભગવન્તોની અવસ્થાન લક્ષણ પર્યુપણા ગણાય છે

આ પર્યુપણા નિયમિત હોતી નથી કેઈ આપાઠ (શ્રાવણ) વદ પાચમે, કેઈ દશમે, કેઈ આઠવાસ્યાએ, કેઈ શ્રાવણ મુદ્ધ પાચમે, કેઈ મુદ્ધ દશમે, કેઈ પુનમે, કેઈ શ્રાવણ (ભાદરવા) વદ પાચમે, કેઈ દશમે, કેઈ આઠવાસ્યાએ, કેઈ ભાદરવા મુદ્ધ પાચમે પર્યુપણા કરતા. પણ આવી રીતે પંચકનૂદિશ્રી અવસ્થાનરૂપ પર્યુપણા કરવાનું વચ્ચાદની અનિયમિતતાથી, દેવતાંતરની કેન્દ્રતા થવાથી, બાધા જ્ઞાતિ પરત્વે ધર્મનું બંધાગળ નિર્ગમિત થવાથી અગત્ય પામ્યાની વ્યવસ્થા નિયમિત થવાથી અર્વાચન એ જણાવેલ કારણોમાથી કેઈ પણ કારણથી અર્વાચન અન્ય કેઈ કારણથી બંધ થયું અને કાલાંતરે તે શ્રી સમની આજ્ઞાથી બંધ થયું એમ જાહેર થયું કયા આચાર્યશ્રી અને પ્રયા કારણથી કેવી રીતે અનવસ્થિતપણે રહેવાનું બંધ થયું તેનો સ્પષ્ટ લેખ લેવો અંધામાં પણ કેઈ જગ્યાએ દેખાયો નથી ભગવાન શ્રી હરિભદ્રજૂગિજી અને માયત શ્રી અભયદેવજૂગિજી આદિના પંચાંગીના અને તે મિત્રાચના અંગેમાં અનિયમિતપણે સંકેવારૂપ પર્યુપણાની અનિયમિતતાના લક્ષણો આપે છે પરંતુ તે અનિયમિતપણે અવસ્થાનના વ્યવસ્થાને લેખ કેઈ પણ સ્વપચાયે ભા જણાવ્યો નથી

અ શ્રેયોની વાત છે કે પરચાર્યશ્રીમા સ્પષ્ટપદે જણાવેલી સ્પષ્ટતા અને વ્યવસ્થાને નિર્મળ માનનારા આંચાર્યશ્રી, પરચાર્યશ્રી અને મુદ્ધ પાચમે આ પરચાર્યશ્રી અનિયમિતપણે કરાવી

પર્યુષણની રીતિનો તો વિગ્રહેદ માને જ છે. પણ તેઓને માત્ર જુદા પડવા માટે પાચમની સંવચ્છરીને આગળ કરવી છે. બાકી પંચાંગમાં કહેલ ચોથની સંવચ્છરી ન માનવી અને પંચાંગીમા પણ કોઈ જગો પર નહિ જણાવેલ પંચકવૃદ્ધિનો વિગ્રહેદ માનવો તથા નિષેધ કરેલ સલા સમક્ષ કલ્પસૂત્રનું વાચન માનવું એ કેવું ગણાય? યાદ ગળવું કે સંવચ્છરી તો દિન, પક્ષ અને માસના હિસાબવાળી છે એટલે એક વખત પલટાતા વર્ષોવર્ષ પલટાય પણ પુત્રમરણનું જે કારણ કલ્પસૂત્રના વાચનનું હતું તે તો કઈ દરેક વર્ષે છે નહિ અને હાય પણ નહિ, છતાં ત વચાય છે

વળી સંવચ્છરી માટે તો 'જ્ઞાત્રી પવત્તિયા' એટલે ચોથ પ્રવર્તીવી એટલે આગળ ચલાવવાની શરૂઆત જ શ્રી કાલકાચાર્યે સંવચ્છરી ચોથની કરી છે, એમ સ્પષ્ટ લેખ છે જ્યારે પુત્ર મરણથી શ્રી કલ્પસૂત્ર વંચાયું તેનો આનન્દપુર સિવાય ખીલે, સ્થાને સલામા વાચવાનો લેખ પણ નથી છતાં સંવચ્છરીના ચોથની ન માનવી અને વર્ષોવર્ષ કલ્પસૂત્ર સલામાં વાચવું એ ક્યા મજાનને મોલે ?

વળી તીર્થોદ્ગાલિક પચન્નાના નામે જે ચાર ગાથાઓ જણાવાય છે તેમા પચકવૃદ્ધિના વ્યવસ્થેદની વાત જણાવતાં : ઘણો ગોટાળો ફરાય છે પ્રથમ તો જે ચોથની સંવચ્છરી નવસે : એશીમાં ધઈ જણાવે છે તે લે તેમ માની લેવામાં આવે તો શ્રી નિરીધલાખ્યની સૂર્તિ કરનાર કે જે પશુન્નદમાપ્રમણના શિષ્ય છે. તેમને ક્યારે ધયા માનવા ? કેમકે તે સૂર્તિકાર મહારાજ શ્રી કાલકાચાર્ય મહારાજ પછી ઘણે અંતરે ધયેલા છે. લે એમ ન હોત તો બહુચથી ચોમાસામાં શ્રી કાલકાચાર્ય મહારાજને વિહાર કરવો પડ્યો તેના કારણનાં

વિવિધતા જણાવી હોત નહિ. તેમ જ આચાર્યોના મતાંતરે નોંધેલા પડત નહિ. વળી નવસેં એ શીમાં જો મંવચ્છરી ચોથની થઈ એમ માનીએ તો પછી તેમના પછી ઘણે વર્ષે થયેલ પ્રભુન્નક્ષમાશ્રમણ, જે શ્રી નિશીથચૂર્ણિકારના ગુરુ છે અને શ્રમાશ્રમણ હોવાથી પૂર્વધર પણ છે તો તેથી પૂર્વગતશ્રુતને રહેવાનો કાળ જે ભગવતીસૂત્રમા એક હજાર વર્ષનો જણાવ્યો છે, તે કેમ મળે ? કેમકે નવસેં એ શીએ શ્રી કાલકાચાર્યે ચોથ કરી. પછી ઘણે અંતરે શ્રી પ્રભુન્નક્ષમાશ્રમણ અને શ્રી નિશીથચૂર્ણિને ણનાવનારા તેમના શિષ્ય થયા. એટલે જો નવસેં એ શી ધર્મે ચોથની મંવચ્છરી મનાય તો પૂર્વગતશ્રુતનો કાળ શ્રી ભગવતીજીમા કહેલા કાળ કરતાં લાંબો માનવો પડે.

મહાધારી શ્રી હેમચ દ્રસૂરિજી વિગેરેએ તો શ્રી પુષ્પ-માલાત્રાત્ત વિગેરેમા ‘ચોથની મંવચ્છરી વિક્રમાદિત્યથી પણ પાંદલાં થયેલ શ્રી કાલકાચાર્યે કરી છે’ એમ સ્પષ્ટપણે જણાવેલ છે વળી જ્યારે મંવચ્છરીની તિથિનો પક્ષો વિક્રમાદિત્ય કરતા પણ પહેલાનો હોય તો ચોમાસીની પુનમનો પક્ષો પણ પહેલાનો હોય એ સ્વાભાવિક જ છે અને તેથી જ ચૂર્ણિકાર મહારાજનો કેટલોક સ્થાને ચોમાસી પછી વિદ્યાર કરવાનો પ્રસંગ જણાવતા કાર્તિકીપુનમના દિવસે આચાર્ય મહારાજને વિદ્યારનું સાધક નક્કર ન હોય તો એટલે મોટો વિદ્યાર જણાવતાં મુખ્યતાએ કાર્તિક સુદ પુનમને દિવસે વિદ્યાર કરવાનું જણાવે છે. છતાં તે પણ ચોમાસીની પુનમનું પક્ષનું નવસેં એ શીમા થયું એમ કોનાની નીચીદગમાવડની ગણતરીથી જણાવાય છે વળી જે મંવચ્છરી અને ચોમાસીની નિર્દિષ્ટ પદાર્થના વાત ચૂર્ણિકાર મહારાજ આદિના વચનોથી નિહ છે તેની મારે પાંચકુદ્ધના વિષદેહની વાત પણ નાંખે ત નવસેં એ શીમાં થઈ એમ જણાવવામા આવે છે પરંતુ

ઉત્તમ ધ્યેય

શ્રી પર્યુપણ કલ્પસૂત્રની સંસ્કૃત ટીકાઓ થયાના કાળ કરતા કાંઈપણ પ્રયત્નના પ્રથમા તેના ઇશારો પણ નથી એટલે આ પચકવૃદ્ધિના વિધિનો વ્યુત્ક્રેદ થયા છે કે ઉપર જણાવેલા કારણથી તે વાધ પ્રચારમાંથી નીકળી ગયો છે અને તે વિચ્છેદ થયો ગયો છે તે જરૂરે જરૂર વિદ્વાનોએ તપાસવાની જરૂર છે.

સગનાન શ્રી હારસદ્રશ્યુરણ આવશ્યકવૃત્તમાં સવચ્છરી પાંડકમણ પછી શ્રી કલ્પસૂત્રનું કથન જણાવે છે, તે ઉપરથી એમ માની શકાય છે કે પચકવૃદ્ધિના વિધિનો વિચ્છેદ તમના પહેલાથી થયો હશે એમન હાત તા કલ્પસૂત્રનું કથન સવચ્છરી પાંડકમણના અંત જણાવત નહિ વળી શ્રી આપરયકપ્પાણુ ગર નહારાજ પણ જ્યાર સવચ્છરી પાંડકમણ પછી કલ્પસૂત્રનું વાચન જણાવે છે ત્યાર તા વળી પચકવૃદ્ધિના પ્રવાના વિચ્છેદ ઘણા પહેલાથી શરૂ થયા, એટલે તો થા-ગા-લિકની ગાવાન નામે જે નવસ અગ્ની અ પચકવૃદ્ધિના વિચ્છેદ જણાવાય છે તે યથાર્થ હોવો મુશ્કેલ છે.

વળી કલ્પસૂત્રના ટીકાકારો 'વાયણતર અથ ત્વણતર સવચ્છરે ગરુદ્ધ' એ સૂત્રની ટીકામાં સૂત્રની અગ્રેમાંએ જે ટીકા કરે છે કે શ્રી વીર મહાનજથી નવસે ગાણુમા વર્ષથી શ્રી કલ્પસૂત્રનું સૂત્ર સમક્ષ વાચન એમ જે જણાવે છે તે પણ શ્રી આપરયકની વાત અને વૃદ્ધિના લેખથી અતુકળ થતું નથી એ કે આમાનું મુનેસુંદરસૂત્રિણે સ્તોત્ર-સ્તુતીમાં શ્રી વીરમહારાજથી નવસે ગાણું વર્ષે ગાનપુરમાં શ્રી કલ્પસૂત્રની વાધ વાચના કરી એમ 'વોરાન' ત્રિભંગીકારગરીરાજ દત્તાત્રિ કાવ્યની જણાવેલ છે. પણ તે કલ્પસૂત્રના નવસવાંચીનું સંતુકરણ અને પ્રતિજ્ઞાને લીધે છે.

શ્રી આનંદપુરમાં મૂલધરમાં શ્રી કલ્પસૂત્રનું સભા સમક્ષ વાચન તો શ્રી ચૂર્ણિકારથી પણ પહેલાંનું છે એમ શ્રી નિશીથ-ચૂર્ણ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે જે ધારણા કરવામાં ભૂવ ન થતી હોય તો એમ મનાય કે ભગવાન નિશીથચૂર્ણિકારના વળત સુધી પંચકવૃદ્ધિની પ્રવૃત્તિ અવસ્થાન પર્યુપણામાં હતી અને શ્રી કલ્પસૂત્રનું કથન પણ સાધુઓ તે વળતે કરતા હતા અને આવશ્યક ચૂર્ણિકાર તથા શ્રી હરિભદ્રસૂરિજીના પહેલાં અવસ્થાનમાં પંચકવૃદ્ધિનો વિધિ બંધ થયેલો અને શ્રી કલ્પસૂત્રનું કથન સાધુઓ રાત્રે જ કરતા હતા. એ પછી કોઈક અરસામાં શ્રી કલ્પસૂત્ર સભા સમક્ષ વાંચવાની પ્રવૃત્તિ થયેલી છે

એટલે આ ઉપરથી જેઓ શ્રી કલ્પસૂત્રને તો ગભા સમક્ષ વાંચે, પંચકવૃદ્ધિથી અવસ્થાનરૂપ પર્યુપણા પણ ન કરે, છતાં તેઓ જે ચોથની મંવરછરી છે તે કરે નહિ, તેઓ જે વિધિને કરનાર તથા પ્રવૃત્તાવનારનો પંચાંગીમાં સ્પષ્ટ લેખ છે, તેને નહિ માની પાચમની મંવરછરી કરે છે અને જે પંચકવૃદ્ધિના વિધિના વિસ્તેદનો લેખ નથી તથા જે ગભા સમક્ષ કલ્પસૂત્રના વાંચનનો પણ પંચાંગીમાં લેખ નથી તેને માને છે અને તે પ્રમાણે આચરે છે તે લોકો શાસ્ત્રને અમાન્ય કરનાર અને શાસ્ત્રમાં અનુક્રમવિધિને જ માનનાર છે, એમ ચેત્કર થાય છે પંચકવૃદ્ધિના વિધિએ અવસ્થાન કરવા રૂપ પર્યુપણા કરવાનો પ્રદાય ત્યારે વિસ્તેદ મયો મંથ પર્વનું વર્તમાનમાં દરેક ચોમાસી દિવસથી અવસ્થાન પર્યુપણાને જરૂરવેલો વિધિ દરેક ગરજવાળા દરેક માધ્યમોમાંથી જ જરૂર છે તે અવસ્થાન પર્યુપણાનો વિધિ મંદેપથી શ્રી અખ્યડેવ-સૂરિજી નક્કારજ આ પ્રમાણે જણાવે છે

અવસ્થાન પર્યુષણાનો વિધિ :

(૧) ઊનોદરી કરણ : સ્વાભાવિક રીતે શ્રી અભયદેવ-
મુરિશ્રી ઔપપાતિક વૃત્તિમાં જણાવે છે અનશન એટલે
ઉપવાસ કરવો એ ઉત્સર્ગ બાહ્યતપ અને જ્યારે ઉપવાસ કરતાં
મયમાદિયોગોનો નિર્વાહ થતો ન હોય ત્યારે ઊનોદરીથી
ભોજન કરવું. આવી રીતે ઊનોદરી દરેક ઉપવાસ ત્રિવાયને
દિવસે કર્તવ્ય છે છતાં શેષ ઋતુમાં ઊનોદરી એકલી નિર્જરાનું
કારણ બને છે. ત્યારે ચોમાસાની ઊનોદરી નિર્જરાની સાથે
ચોમાસાની વિરાધના જે અણર્થઆદિથી થાય તેને બચાવનાર
પણ થાય છે અને તેથી શેષઋતુની ઊનોદરતા કરતા વર્ષાની
ઊનોદરતા આત્મા,સંયમ અને પ્રવચનની વિરાધનાને બચાવનાર
હોવાથી નિયમિત કરવાલાયક છે, એમ જણાવે છે. સામાન્ય-
પણે એમ કહેવાય છે કે સિદ્ધ થયેલ વિધિનો આરંભ નિમમ
માટે હોય છે એટલે ચોમાસામાં તે ઊનોદરી અવશ્ય કરવી જ
લેઈએ.

(૨) વિગઈનવકનો ત્યાગ : દસમી પકવાત નામની
વિગઈ ત્રિવાયની નવ વિગઈઓનો ત્યાગ અવસ્થાન પર્યુષણ
વખતથી થવો લેઈએ. ચોમાસા ત્રિવાયના કાળમાં પણ
'અભિકુચ્ચ' નિવિગઈ ગયા વં એ વચનથી એટલે પહેલા
પણ નહીં હતું કે વગર કારણે વિગઈ એ દેવાની નહોતી. પણ
ચોમાસામાં વિશેષપણે નિષેધ છે. અને તેથી જ-શ્રી કલ્પસૂત્રમાં
'દદ્દાણ' ઇત્યાદિ સૂત્ર ચોમાસા માટે કર્યું અને ગદાનને માટે
પણ કેટલી અને કેટલી વખત લેઈએ એ વિગેરે વિધિ ગણ્યો.
અને તે દ્વારા ગદાનનિપ્રાપ્તે તે દેવાનો નિષેધ કર્યો. જો કે
ચોમાસાના દોષની ચોખ્ખતા માટેના દોષના ગુણે જણાવતાં જ્યાં
મરુત્તોરસ હોય તે દોષને ચોખ્ખ ગણ્યું છે. પરંતુ તેનું કારણ

વિગર્ધનો વિશેષ ઉપભોગ નથી કિન્તુ શેષઋતુમાં ગ્લાનને માટે વિગર્ધ આદિની જરૂર પડે તો ક્ષેત્રાતરમાથી તે લઈ આવી શકાય, અથવા શાસ્ત્રકથિત વિધિએ ગોઠડ આદિમા ગ્લાનને રાખી શકાય, પરન્તુ ચોમાસામા ક્ષેત્રાતરથી લાવવાની મુશ્કેલી વરનાદ આદિથી પડે અને ગ્લાનને ગોઠડ આદિમા મોકલવાનુ પણ ન જાની શકે માટે ક્ષેત્રના ગુણ તરીકે પ્રચુરગોરસનો લાભ જાણવો છે વળી ચોમાસામા જેટલી અને જેટલી વખત વિગર્ધ લેવી હોય તેની રૂપર આજા લેવી એમ પર્યુષણાકલ્પ જાણવે જ છે

(૩) પર્યુષણાકલ્પમાં સ્થિરતા કરતી વખતે પીડ કલક પાટ આદિ લઈ લેવા ચોમાસામા ત્રણજીવોની ઉત્પત્તિ થતી હોય છે તેની જયણા માટે પીડ આદિ પહેલેથી લઈ તે પરિવેશમાં આવી કમ્પા ગટેનુ કે જેથી ત્રણજીવોની ઉત્પત્તિ ન થાય વળી લંતાદિ લાગેતા હોય તેા અનંતકાયની વિરાધના પણ થાય માટે ચુનો આદિ લગાડીને રાખવાથી અનન્તકાયની વિરાધનાથી બચે. વળી શાસ્ત્રકારો કરમાવે છે કે મણિકુટિમ હોય (કુટિમથી જેટલી ભાય હોય) તેા પણ ચોમાસામા કુટિમે (કુટિમમાં) આમન શયનાદિ ન રાખવા માટે ચોમાસા પરિણામ પીડ વગરનો મંચલ કરવાની જરૂર પર્યુષણા કલ્પ તરીકે જાણવે છે

પણ ચોમામામા એકે તો મ્થ હિલનો ભેદ ધાય અને શકા થયા છતાં વરસાદ હોય તો બહાર ન જવાય, અર્થાત્ જાય તો સયમ-વિરાધના ધાય અને ન જાય તો વેગધારણથી આત્મવિગધના અને વેગ પણ બે ધારણ ન થઈ શકે તો પ્રવચનાદિ ત્રણેની વિરાધના પાવાના પ્રનંગ આવે, વળી પ્રસવણ માટે શેષઋતુમાં તો ઉપાશ્રય બહાર પણ છૂટી જમીનમાં કંઈક અનુકળના રહે, પણ ચોમામામાં તો બધી જમીન ભીની થઈ ગઈ હોય તેથી માત્રકમાં પ્રસવણ કરીને પડેલે તો જ કંઈક જયણા રહે વળી ચોમાસા સિવાયના વખતમાં શ્લેષ્મ વિગેરે બહાર જઈને નાળે અને ઉપર ધૂળ વાળી રહે, પણ ચોમાસામાં તો બહાર અકુ મળે નહિ. તેથી નાળેલા શ્લેષ્મમાં અંમૂર્છિમ મનુષ્યોની ઉત્પત્તિ અને માળી આદિનો વધ જવાના પ્રેસંગ આવે, અને તે શ્લેષ્માદિ ઉપર ધૂળ વાળવાનું તો ધૂળના અભાવને લીધે બને જ નહિ અને તે તો જ ન મૂર્છિમની ઉત્પત્તિ આપેના પ્રનંગ આવે માટે મંચમ આદિ ત્રણે પ્રકારની વિરાધનાથી બચવા માટે ત્રણે પ્રકારના માત્રકો મચાવી જયણાથી ગળવા અને વાપરવાની જરૂર છે. પરંતુ કદપમાં સામાચારીમાં પણ શેષ ઋતુ કરતા ચોમામામાં માત્રક અને માત્રકભૂમિના પ્રમાણની વિશેષ જરૂર જણાવે છે

તે જરૂર ભાજન બને છે, અને તે માટે કહ્યું કે 'ત' સે હોઠ
કરુચં ફલ્લ' અર્થાત્ અજ્યણાથી થતી હિંસાને અંગે જે
પાપકર્મ જાંધાય તે ગુકાગોળા જેવું રૂઝ ન હોય, પરંતુ
આત્યન્ત કટુકટાને દેવાવાળું જ તે હોય છે. ધ્યાન રાખવું કે
ભગવાન શ્રી શર્યાભવસૂરિજી એકલુ આલવા બોલવા કે
ભાવામા જ્યાગુરહિત પ્રવર્તવાવાળાને પાપકર્મના બધ કહે છે
એમ નહિ, પરંતુ ઉભા રહેવા અને સુવા સરખા નિષ્ક્રિય
વ્યાપારમા પણ જ્યણા વગરના જીવને પ્રાણ-ભૂતોનો હિમક
જાં છે અને તેને પાપકર્મ જાંધવાનું જાણે છે, યાગત્ તે
પાપકર્મ ધાય જ વિપાકર્મ દેવાવાળું હોય છે, એમ એકરૂઝ
જાનાવેલ છે એ વાત સુઝ પુરુષો જ્યારે ધ્યાનમા લેશે ત્યારે
તેમના સ્પષ્ટ સમજવાના આવશે કે જ્યાગાની બુદ્ધિ અને
પ્રવૃત્તિવાળા જીવ કોઈપણ પ્રકારે પાપના રસ્તામા ગયો નથી
એમ એકરૂઝ થાય છે તેની સાથે જ્યાગાની બુદ્ધિ વગરના અને
જ્યાગાની પ્રવૃત્તિ વગરના જીવ હોય તો આલવા આદિકની
ક્રિયા કરે અથવા તો રૂઝાય તો એક જ જગો પર ઉભા
જોવાની કે સુવા આદિકની ક્રિયા કરે તો પાપ તે જીવ હિંસાથી,
પાપથી અને તેના કટક કંગોથી બની ગકનો નથી.

(ભાવમા સાગશ કે અજ્યણાની બુદ્ધિ અને પ્રવૃત્તિવાળા
જીવ પ્રાણ વત અને જીવોના હિમકપણા સાથે કટુકટાવાળા
પાપકર્મને બાધવા કે એમ સ્પષ્ટ જાનાવે છે)

અધર્મી તો સુના સાગનું સ્પર્શીકરણ

આ એક ને શ્રી ભગવાનજી સૂચન. 'અધર્મીનું' નાનું
કર્મ જેવું છે. તેને જાણીને તેને કટક કંગોથી બાધવા
કે તેને કટક કંગોથી બાધવા. શ્રી ભગવાનજી સૂચન. વચન

રહિત અને અધર્મીઓ ' જાગ્યા હોય ત્યારે અન્ય જીવોની માફાત્ વિરોધના વિગેરેથી હિંસા, જૂઠું, ચોરી વિગેરે અનર્થો કરે અને તેઓ મૃતા હોય ત્યારે તેવા અનર્થો તેઓ ન કરે એ અપેક્ષાએ જ જયણારહિત અધર્મીઓનું શયન પણ સારું ગણાય છે અથવા જયણાવાળા ધર્મીઓના જાગરણમાં થતા જે આત્મહિતના પ્રયત્નો તે સર્વ શ્રેયસ્કર છે અને તેમાં તે અધર્મીઓ અગર જયણાની ખુદ્ધિથી રહિત કે વિરુદ્ધ વર્તનાર જીવો તે ધર્મીઓના શ્રેયસ્કર પંથને વિધન કરનાર કે નાશ કરનાર કે વગોવનાર થાય તે અપેક્ષાએ તે અધર્મીઓના મૃતાપણને સારુ ગણવામાં આવે તેમાં આશ્ચર્ય નથી. ધ્યાનમાં રાખવું કે જૈન શાસ્ત્રોમાં સ્થાને સ્થાને અપેક્ષિતવાદ જ હોય છે અને તેથી અધર્મીની પ્રમત્તદશા જો કે અધમ છે અને અધર્મીઓને પણ નુકશાનકારક તો તે જ, પરંતુ હિંસાદિ પ્રવૃત્તિના બાહ્ય અનર્થોના અભાવને લીધે ધર્મીઓનાં શ્રેયસ્કર કાર્યોને વિધન કરનાર ન થાય તે અપેક્ષાએ માત્ર અધર્મીઓનું સૂતાપણું શ્રેયસ્કર ગણેલું છે. આ વસ્તુને સમજનારા સમજી શકશે કે પાપી જીવોને પાપપ્રવૃત્તિમાં થતાં વિધનો તે ધર્મીઓની અપેક્ષાએ શ્રેયસ્કર ગણી શકાય અને તે શાસ્ત્રાનુચારી છે એમ માનવામાં અડચણ આવે નહિ, છતાં ભગવાન શ્રીશંકરજીવસુરિજી તે અધર્મીઓના જાગવાથી થતા હિંસા, જૂઠું વિગેરેના પ્રયત્નો અને તે અધર્મીઓના સૂતાની વળતે તેવા હિંસાદિકના પ્રયત્નોનો અભાવ જે હોય છે તેની વિવક્ષા નહિ કરીને માત્ર જયણાની ખુદ્ધિ કે પ્રવૃત્તિ ન હોવાથી થતા હિંસકપણાની વિવક્ષા મુખ્ય કરીને અધર્મીના શયનમાં અને ઉભા રહેવામાં પણ જયણાના અભાવના પરિણામથી થતી હિંસાને આગળ (મુખ્ય) કરીને તે અધર્મી સૂતેલો હોય કે ઉભેલો હોય તો પણ તેને પ્રાણ-ભૂતોની હિંસા કરનાર

તરીકે ગણાવે છે, પાપનો બંધ કરનાર ગણાવે છે અને તે પાપના કટુકર્ણ તેને લોગવવાં પડશે એમ ચોકખા શબ્દોમાં તેઓ જણાવે છે.

શ્રમણ મહાત્મા કેવી રીતે રહે ?

આ જયણા અને અજયણાની હકીકતને સમજનારો શ્રમણ મહાત્મા મર્વકાળ જયણાની ખુદ્ધિએ પ્રવર્તવાવાળો જ હોય તે મહાત્માની કોઈપણ કાળમા જયણાની ખુદ્ધિ અને પ્રવૃત્તિ ખમેલી ન હોય એ સ્વાભાવિક છે, છતાં વર્ષાઋતુ કે જે કાળમાં છોએ કાયની વધારે ઉત્પત્તિ થાય તેવા કાળમા વિશેષે જયણાની ખુદ્ધિ થાય અને જયણાએ જ પ્રવર્તવાનું નિયમિત રહે એ સ્વાભાવિક જ છે અને તે જ કારણથી, ચોમાસાના કાળમાં પીક-કલક વિગેરે ઉપધિ માટે પર્યાટન ન કરવું પડે તેથી પીકકલકાદિનું જેમ પ્રહાર કરીએ, તેવી જ રીતે વરમાદનુ વરમવું થનુ હોય તેવે વખતે વરમાદની જયણા માટે અને મહાનની નજીકમા કીટીઓનાં દંડો, અનતકાય કે બીજી નંનસ્પતિ થયેલી હોય તો તેની રક્ષા અને જયણા માટે ઉચ્ચાગત્તિના ભાજનો ચોમાસામાં પ્રદણ કરવાં એ એક જ આવશ્યક નથી.

આનુભૂતિમાં માત્રાની અધિકતા માટે ભાજનની જરૂર નહિભાવે સંયમ વિરાધના.

સામાન્ય રીતે વર્ષાઋતુ નિવાસના વખતમા પ્રમુખ-
(મત્રા)ની અધિકતા નથી હોતી, પરંતુ ઘણી જ આછાશ
હોય તે નેચ તે સ્વચ્છી તેટલો વેગ થવાનો સભવ પણ
નહિ હોય તે માત્રક જ હોય તો પણ તે વેગને ઠેકવાની
જરૂર ને નથી અને વેગ ઠેકવાથી અંકવિન ગરમ
અંકવિનકરે જે નુકસાન કરી શકે તેથી જયણાનું છે તેને

પ્રમંગ થાય નહીં, પરંતુ ચોમાસાના કાળમા સ્થાભાવિક રીતે પ્રસવણની અધિકતા હોય અને તેથી પ્રસવણનો વેગ બાગંવાર અને તીવ્ર બને અને તેથી તેનું રોકાણ કરવાનો સ્થેને સંભવ હોયો થાય અને તે વેગના રોકાણથી સંભવિત રીતે ચતુર્ગન્ધ્યને નુકશાન થવાનો પ્રમંગ થાય માટે ચોમાસાના કાળમા પ્રસવણને માટે માત્રકની આવશ્યકતા આત્મવિરાધનાના નક્ષણને માટે પણ જરૂરી ગણાય

વળી ચોમાસા સિવાયની ઋતુમાં જમીન સૂકી હોવાથી માત્ર કરતા કે પરંવતાં રેલો ન બાય અને તેથી નિયમિત જગામાં જ, એટલે દૃષ્ટિથી બરોબર તપાસેલી જગ્યામાં જ માત્રાતુ (પ્રસવણનું) પરંવણું થાય, એટલે સયમવિગધનાનો પ્રસંગ ન આવે પરંતુ ચાતુર્માસ જેવા સ્નિગ્ધકાળમા લગીર પાગ માત્રું પરંવતા કે કરતા રેલો ચાલે અને તેથી અપ્રતિલેખિત કે અપત્યુપેક્ષિત જગાએ માત્રાનો રેલો બાય અને તેમાં અનેક પ્રકારની ત્રસ સ્થાવરની વિગધના થાય, માટે તે ઉભયપ્રકારની વિરાધનાથી બચવા એટલે આત્મા અને સંયમની વિરાધના ટાળવા માટે, ચોમાસાના કાળમાં માત્રકની આવશ્યકતા ગણાય, એવી રીતે માત્રાની (પ્રસવણની) અપેક્ષાએ આત્મા સંયમ અને ઉભયની વિરાધના ટાળવા માટે સંયમના અર્ધી એવા મુનિ-મહારાજઓએ માત્રક પ્રતિગ્રહ રાખવાની ચોમાસામાં અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે.

વળી ચોમાસા સિવાયના વખતમાં જે વખત પણ માત્રાની શંકા થાય તે વખત તે નિરાખાધપણે માત્રું કરી શકાય અને પરંઠવી શકાય, પરંતુ ચોમાસાના કાળમા વરસાદને લીધે કોઈ વખત અધિક વિરાધનાનો સંભવ દેખતા, કહેલુ માત્રુ ચત્કચિત્ વખત રોકીને પણ બહાર પરંઠવી શકાય, પરંતુ જે માત્રકનું

ભાજન જ રાખેલું ન હોય તો વરમાદ વરસાનો હોય તે વખતે શંકા થતાં કાં તો વેગ રોકતાં આત્મવિરાધના થાય તે વહોરવી પડે, અગર વરમતા વરમાદે પરંવતાં થતી સંયમવિરાધના વહોરવી પડે. કદાચ માની લો કે વરમાદ લાગેલો વિખત વરસે અને તેને લીધે માત્રાની વધારે શંકા અને વેગ થાય અને તે માત્રા ભાજનમાં પણ કુવામાં આવ્યું હોય, છતાં વરસાદની ઝડી નહિ રોકાવાને લીધે પરંવવું પડે અને તેથી સંયમવિરાધનાનો પ્રસંગ આવે. પરંતુ ધ્યાનમાં રાખવું કે જે મનુષ્યે સંયમવિરાધના અને આત્મવિરાધના ટાળવા માટે જયણાની બુદ્ધિએ માત્રકનુ ભાજન રાખેલું છે તે મનુષ્ય કદાચિત્ તેની રીતે ભાજનમા માત્રા કર્યા છતાં અને વરમાદ નહિ રોકાયો છતાં વરમતા વરમાદે પણ જે માત્રા પરંવે તો પણ તે અધિક એવી માત્રામા થતા નાં મૂર્છિમ મનુષ્ય હોવાની રક્ષાને માટે પરંવે છે એમ કદી શકાય અને તેમ માની તથા ધારી પણ શકાય.

વળી તેવે વખતે તેવો ગીતાથો ધર્માસ્તિકાથિમય જગત વિચારીને પરંવે એમ શાસ્ત્રકારોનું સ્વચ્ચ દર્શનમાં ગાંધી પ્રવૃત્તિ કરનારો હોવાથી જયણા અને શાસ્ત્ર જાનને માનનારો થવાથી આગધક એવા માર્થ મયમ અને આત્મવિરાધનાથી જાણી જાય છે આગળ પણ આપણે જોઈ ગયા છીએ કે જયણાની બુદ્ધિવાળા અને જયણાપૂર્વકની પ્રવૃત્તિવાળાને કોઈ પણ જીવની હિંમત જે પ્રવૃત્તિ કરતાં થાય તો પણ જીવ નાશનો નથી. માટે જયણાની બુદ્ધિ અને પ્રવૃત્તિવાળાએ માત્રકનુ ભાજન ઉત્તરવિરાધનાના પરિહારને માટે રાખ્યું છે અને તેનો યોગ્ય ઉપયોગ કહેવો છે તેથી તે જયણાએ પ્રવૃત્તિવાળા અને પ્રસવદાના માત્રકને રાખનારો મહા મને કેઈ પણ પ્રકારે વિરાધના લાગે નહિ પરંતુ જેઓ

ચોમાસામાં થતા માત્રાની અધિકતાને જાણે છે, ચોમાસામાં માત્રાનો વેગ પણ વિશેષ થાય એ પણ જાણે છે તથા શાસ્ત્રકારોએ આત્મા અને સંયમ જાનનેની વિરાધનાના પરિહારને માટે માત્રકત્વ ભાજન રાખવાનું નિયમિત કરમાવ્યું છે એમ પણ જો જાણે છે, તે જો આતુર્ભાસના પ્રારંભના કાળમાં માત્રકના ભાજનની ગવેષણા કરે નહિં અગર માત્રકત્વ ભાજન લઈ રાખે નહિ નો તેવા મનુષ્યો આત્માની અને સંયમની વિરાધનાથી નિરપેક્ષ તેમજ શાસ્ત્રકારના હુકમથી નિરપેક્ષપણે વર્તનારા હોવા સાથે ચોમાસુ જેકું ત્યારથી પોતાના આત્માને વિરાધકકોટિમાં મૂકે છે. વળી ચોમાસા સિવાયના કાળમાં ભૂકી સજાગાવવા વિગેરે પ્રસંગો જનતા હોવાથી માત્રકત્વ ભાજન ગવેષણું જો કે સહેલું પડે પરંતુ ચોમાસાના કાળમાં ભૂકી વિગેરે જાંઘ થતાં હોવાથી અગર ઘણા ઓછા થતા હોવાથી માત્રકના ભાજનની ગવેષણા માટે દીર્ઘકાળ પર્યાટન કરવું પડે અને તેમાં સંયમ તથા આત્માની વિરાધના થવા સાથે, સ્વાધ્યાય-વૈયાવચ્ચનો વ્યાઘાત થઈ જે ગેરલાલ થાય, તે પણ મહન કરવો પડે આ પ્રસંગ ન આવે તેટલા જ માટે શાસ્ત્રકાર મહાનિવૃત્તિઓએ અવસ્થાનરૂપી પર્યુષણાની પહેલા જ માત્રકત્વ ભાજન ગ્રહણ કરવાનો કદપ જતાવ્યો છે.

ઉચ્ચાર અને લઘુનીતિ માટે વર્ષાકાળમાં માત્રકની આવશ્યકતા. ઉપયોગ નહિ કરનારાઓની અધમ રિયાને

જેવી રીતે શિયાળા ઉનાળા કરતાં ચોમાસાના કાળમાં પ્રસવણની અધિકતા અને વેગ થવાનો જણાવવામાં આવ્યો હતો, એવી જ રીતે ઉચ્ચાર એટલે સ્થંડિલને માટે પણ સહેજે સમન્વય તત્વું છે કારણ કે શિયાળા અને ઉનાળા કરતાં

ચોમાસામાં શરદીનો પ્રસંગ ઘણે ઘણે હોય છે અને તેવા ઘણે ઘણે શરદીના પ્રસંગને લીધે સ્થંડિલનો ભેદ થઈ જાય અર્થાત્ નરમપણું થઈ જાય એ અનુભવ બહારની હકીકત નથી અને બંધાયેલા સ્થંડિલને કઠ્ઠાચિત્ રોકવો પડે તો પણ તે રોકી શકાય જો કે સ્થંડિલનું રોકવું તે સંભવતઃ જીવનને નુકશાન કરનારું છે. પરંતુ ચોમાસાના કાળમાં સ્થંડિલનો ભેદ થવાથી તેને રોકવો મુશ્કેલ પડે વળી ચોમાસાના કાળમાં કેટલીક વસ્તુઓ નવી ઉત્પન્ન થયેલી ખાવામાં આવે અને તેથી પણ જઠરમાં પ્રવાહીનો મંચય વધારે થવાથી સ્થંડિલનો ભેદ થવાનો સંભવ રહે અને તેવે વખતે જો ઉચ્ચારનું ભાજન ન હોય તો આત્મા અને મંચય એ બંનેની વિરાધનાની સાથે પ્રવચનની વિગધનાનો પણ પ્રસંગ આવે, એ ન સમજી શકાય તેમ નથી કેમકે જ્યારે સ્થંડિલ ભેદાયો હોય અને શરીર તથા લુગડા વેગ ન રોકવાથી બગડે ત્યારે તે લુગડાં માફ કરવાને માંગે પ્રથમ તો પાણીઆદિકદ્વારાએ મંચમાવરાધના થાય, અધિક પરિશ્રમથી આત્મવિરાધના પણ થાય અને ધર્માભિમુખ યોગી જે પ્રાણીઓ મુનિમહાગજના મંચમાં નવા આવેલા હોય તેઓને ધર્મની અરુચિ અને ધર્મથી વિમુખ થવાનો પ્રસંગ ઉભો થવા માથે પ્રવચનની વિરાધના તથા શાસનની નિષ્ઠા આવે ખરી થાય આ બધું વિગધનાનું પ્રકરણ ન હોયું થાય તેટલા જ માટે શાસ્ત્રકારોએ અવગ્રહિત રહેવાડાંથી પર્યુષણની પહેલાં જ સ્થંડિલના ભાજનને પ્રદણ કરવાનો કડક ગણેલો છે આથી જો મંચય, આત્મા અને પ્રવચન એ ત્રણની વિગધનાના પરિણામે માટે સ્થંડિલના ભાજનને ચોમાસા પહેલાંથી પ્રદાન કરવાનું જાણીએ છતાં જો તે પ્રદણ કરવા માટે પ્રવૃત્તિ કરે નહિ તેઓ આત્મા મંચય અને પ્રવચનની વિગધનાથી નિષેધ છે કેમ ગણાય એટલું જ નહિ, પરંતુ

તેઓ શાસ્ત્રકારના વચનોને પણ ખાધ કરનારા હોઈ અત્યંત વિરાધક હોવા સાથે દુર્લભોદિ બની જાય એ અપ્રલપિત નથી.

વર્ષાકાળમાં શ્લેષ્માદિ માટે પણ ભાજન જોઈએ

જેવી રીતે ચોમાસા પહેલાથી, માત્રા અને સ્થિતિ માટે ભાજન ગ્રહણ કરવાની જરૂર છે, તેવી જ રીતે શ્લેષ્માદિકને માટે પણ ભાજન ચોમાસા પહેલાથી જ ગ્રહણ કરવાની જરૂર છે ચોમાસામાં શિયાળા ઉનાળાની ઋતુઓ કરતા શરદીનો પ્રભાવ વધારે હોય અને તેથી શ્લેષ્માદિકની આધિકતા થાય તે અપ્રલપિત નથી તો પછી તેના માટે પણ ઉપર જણાવેલા હેતુઓથી ભાજનનું ગ્રહણ કરવું પડે અને તેથી શાસ્ત્રકારો તે ભાજનને માટે હુકમ ફરમાવે તેમા આશ્ચર્ય નથી આ સ્થાને એવી શંકા જરૂર થાય કે પ્રસ્રવણ, સ્થિતિ અને શ્લેષ્માદિકને માટે જુદાં જુદાં ત્રણ ભાજનો રાખવા તેના કરતા એક જ ભાજન રાખીને તેનો ઉપયોગ ત્રણે કાર્યમાં કરવો ઉચિત ગણી શાસ્ત્રકારોએ એ ત્રણેને માટે એક જ ભાજન લેવાનું કેમ ન કહ્યું ?

આત્મવિરાધનાનો ખ્યાલ પ્રથમ હોય

આવી શંકા કરવી તે ગેરબ્યાજબી છે એટલું જ નહિ, પરંતુ શાસ્ત્રકારોની ઉપર પણ બુદ્ધિની ખામીનું કલંક લગાડવા જેવી છે યાદ રાખવું કે સંયમ વિરાધના કરતાં પણ આત્મવિરાધનાને બચાવવી એમ શાસ્ત્રકારો સહેતુક જણાવે છે, કેમકે મર્વ જગોપર સંયમની વિરાધનાનો પરિહાર કરવો એમ મુખ્યતાએ જણાવી સંયમ વિરાધના કરતાં પણ આત્મવિરાધનાનો પહેલો પરિહાર કરવો એમ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે આ કથનના હેતુમા એમ જણાવવામા આવે છે કે જો આત્મવિરાધનાથી બચવામાં ન આવે તો અકાળે જીવિતનો નાશ થાય અને

ગત્યન્તરમાં અવિરતપણાની સ્થિતિ આવે અને એટલા જ કારણથી તે શાસ્ત્રકારોએ સંયમના અંગીકારની સાથે અનશન કરાવી દેવાનું ગણ્યું નથી. વળી તે ગત્યન્તરની અવિરતિથી આત્મવિરાધનાથી બચનારો મનુષ્ય બચી જાય છે એટલું જ નહિ, પરંતુ આત્માવિરાધનાથી બચવાવાળો થયેલી સંયમવિરાધનાનું પ્રાયશ્ચિત વગેરે લઈ શોધન કરી શકે છે. અર્થાત ગત્યન્તરથી થવાવાળી અવિરતિ થતી નથી અને સંયમવિરાધનાથી થયેલા દોષની શુદ્ધિ પ્રાયશ્ચિત્તની પ્રતિપત્તિથી થઈ શકે છે. તેથી સંયમવિરાધના કરતાં પણ આત્મવિરાધનાનો પરિહાર પહેલે નંબર કરવો એમ શાસ્ત્રકારો ફરમાવે છે

ઉભયવિરાધના કરતાં પણ પ્રવચનવિરાધના કરાય જ નહિ

તે આત્મવિરાધના અને સંયમવિરાધના બંને કરતાં પણ પ્રવચનવિરાધના અત્યંત ભયંકર ગણવામાં આવેલી છે તેમાં પણ શાસ્ત્રકારોએ કહેલી આજ્ઞાઓથી વિરુદ્ધપણે વર્તવામાં થતી પ્રવચનવિરાધનાથી તે શાસ્ત્રકારો ભવોભવ દુર્લભઓધિપાત્ર અને અધમના જણાવે છે માટે મુજ સુમુક્તઓથી અગે પણ પ્રવચનવિરાધનાનું કાર્ય કરી શકાય નહિ. જો એ વાત ખ્યાલમાં લેવામાં આવે તો પછી આજ્ઞા દિન પાને ગણવાથી જેનો ઉપયોગ થાય છે તેવા ક્ષેત્રમના ભાજનમાં સ્થંદિલ માત્ર કંચાની અગર મોજે થોડે થોડે આંતરે ઉપયોગમાં લેવાના પ્રસવ પુના ભાજનમાં સ્થંદિલ કંચાની કદખના કંચા માટે કોઈપણ શાસ્ત્રાનુસારી મુલભઓધિ તૈયાર થાય નહિ તો પછી વસ્તુ ભાજન ન જઈએ અને એક ભાજનથી કાર્ય કરવું એમ શાસ્ત્રકારોએ કેમ ન કહ્યું એવું સ્વાને પણ કદખનામાં દે નહિ.

શ્લેષ્મપાત્રક જુદું રાખવું જોઈએ

વળી શ્લેષ્મના પાત્રમા લેપનું માત્રવવું, જેવી રીતે રાખોડા અદર રખાતો હોવાને લીધે ઘણું જ મહેલું પડે તેવું માત્રકના લાજનગ લેપનું માત્રવવું મહેલું ન પડે તે સ્વાભાવિક જ છે. શ્લેષ્મના પાત્રો મહિનાના મહિના અને વર્ષોના વર્ષો સુધી વાપરવામા આવે અને તે પાત્રો કદાચ દેશી કે ચીનાઈ મૃત્તિકાના હોય તો પણ તેને કોઈપણ જાતની ગંધની અમર થતી નથી એ વાત અનુભવમિદ્ધ છે. ત્યારે માત્રકનું પાત્ર દેશી કે ચીનાઈ માટીનું તો જ, પરંતુ ધાતુનું હોય તો પણ તે જે ચાર પળવાડીયામા વામિત ધઈ જઈ દુરભિમંધનું સ્થાન બને છે એટલે માત્રકના પાત્રને શુદ્ધ કરવાની અવારનવાર વધારે જરૂર રહે અને શ્લેષ્મનું પાત્ર જો જુદું રાખવામાં ન આવ્યું હોય તો તે લાજનને પ્રવચનની હેલના ટાળવાવાળો મનુષ્ય સ્વાધ્યાય ધ્યાનની જગો પર રાખી શકે નહિ એટલું જ નહિ, પરંતુ તેને વારંવાર શ્લેષ્મ કાઢવા માટે હાથમા લેવું કરી શકે નહિ, તો પછી મોઢા કે નાક આગળ તે માત્રકના પાત્રકને લઈ જવું તે અઘોરના આચારવાળા સિવાય બીજાની તો બની શકે જ નહિ. વળી ઉચ્ચારના પાત્રકની સિન્નતા ગળી એનું સ્પષ્ટ તત્ત્વ સમજાય તેમ છે કે સ્થંડિલનો એક છાંટો પણ જ્યાં લાગ્યો હોય ત્યાં ધોયા છતાં પણ તેટલી સ્વચ્છતા થતી નથી એટલું જ નહિ, પરંતુ વ્યવહારમાર્ગને જેઓ સમજતા હશે તેઓ મારી રીતે સમજી શકશે કે સ્થંડિલના પાત્રને ઘરમાં પણ જ્યાં ત્યાં મૂકવામાં નથી આવતું એટલું જ નહિ, પણ સ્થંડિલ કરીને શૌચ કરવાના લાજનને પણ ઘરના એક ખૂણામા જ ઘણે લાગે મૂકવામાં આવે છે. આવી રીતે જગતની સ્થિતિને સમજનારો મનુષ્ય જો જગતના

જીવોને ધર્મની સન્મુખ કરવામાં જ મર્વથા લાલ છે અને કોઈપણ પ્રકારે કોઈપણ જીવ ધર્મની વિમુખ થાય તેમાં નુકશાન જ છે એવું જોઈએ મમજે છે તેઓ કોઈપણ પ્રકારે ઉપર જણાવેલા ત્રણે પાત્રકોની ભિન્નતા સમજ્યા વિના રહે નહિ.

રક્ષાના ધ્યેયે પાત્રોની આવશ્યકતા

જો કે શાસ્ત્રકારનો મુખ્ય મુદ્દો તો ચોમાસામાં છો પ્રકારના જીવોની રક્ષા કરવાનો છે. પરંતુ તે રક્ષા, ઉપર જણાવેલા ત્રણે પાત્રો ગ્રહણ કરવામાં ન આવે તો જાને નહિ અને તે ત્રણે પાત્રોનું ગ્રહણ પણ વર્ષાઋતુના પ્રારંભમાં કરવામાં ન આવે તો વિશેષ હિંમા થાય અને તે પણ જોતી કે સંભવિત હિંમાના પરિણામે માટે માઝાત્ હિંમાની આપત્તિમાં જલ્દી પડે તો કે શાસ્ત્રકારો અરૂપ પણ પદાર્થનો સંગ્રહ કરવો તે આત્માને માટે યોગ્ય હોય તેમ માનતા નથી, કેમકે આત્માથી ભિન્ન એવા પદાર્થમાત્રને ઉપાધિરૂપે જ માને છે. છતાં જેમ જાનાદિકના સાધનને માટે દિગ્ભ્યરોનું પણ પુસ્તકો રાખવાં એ ઇષ્ટ છે અને તેને પરિગ્રહરૂપ ગણ્યા નથી, તેમ જયણના દેશથી ગળાતાં ઉપકરણો પરિગ્રહરૂપ ગણાતા નથી.

ચારિત્રની રક્ષા માટે ઉપકરણોની જરૂરિયાત

અકસ્માદિવાળો મનુષ્ય, દિગ્ભ્યરોએ ચારિત્રની રક્ષા માટે ગળાતાં ઉપકરણોને છાત્રી સીધા અને તેના ત્યાગમા ધર્મ માન્યો છતાં અત્યંત નાના ઉપકરણ તરીકે કે સાધન તરીકે ગળાતાં પુસ્તકોને તો પરિગ્રહ તરીકે ન ગણ્યા એ ઉપરથી અપદ મનુષ્ય જાને કે દિગ્ભ્યરોનો ધર્મ પુસ્તકોના મર્વત્ર પ્રગટ પડે જ દિગ્ભ્યરો થયે છે. અને તેવાની ચારિત્રની તેટલી

ઉત્તમ ધ્યેય

બધી ફરકાર નહિ કરતા માત્ર જ્ઞાનની જ તેટલી દરકાર કરીને પુસ્તકોને પરિચ્છેદમાથી ખાતલ રાખ્યા છે એમ નહિ કહેવું કે પુસ્તકોનો પ્રચાર તો ભગવાન્ દેવર્ષિગણિ-ક્ષમાશ્રમણ પછી જ એટલે નવસો અશી વર્ષ પછી થયેલો છે અને દિગ્ગજરોની ઉત્પત્તિ તો વીર મવત્ છસો નવમાં થયેલી છે; કારણકે તો પછી દિગ્ગજરની ઉત્પત્તિની વખતે પુસ્તકોનો પ્રચાર હતો અને તેથી તેઓએ પુસ્તકો કે જે ચારિત્રના હેતુ રૂપ માત્ર જ્ઞાનનું માધન છે તેને પરિચ્છેદમાથી ખાતલ રાખ્યા તે કેમ કહી શકાય ? એમ નહિ કહેવાતું હરણ એટલું જ કે ભગવાન્ દેવર્ષિગણિ ક્ષમાશ્રમણ પહેલા પુસ્તકોનો પ્રચાર નહોતો કે પુસ્તકો નહોતા એમ કોઈ માનવું જ નથી. ભગવાન્ આવશ્યક ચૂર્ણિકાર સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવે છે કે ભગવાન્ મહાવીર મહારાજના કેવળજ્ઞાન પહેલા તેમની હ્રસ્વ અવસ્થામાં પણ જે કંબલ અને શંખલે ગંગાનદીમાં ડૂબવાના ઉપમર્ગથી ભગવાન્નો બચાવ કર્યો હતો, તે દેવતા પૂર્વલવમા જિનદાસ નામે શ્રાવક હતો અને તે દરેક આઠમ અને ચઉદશે પૌષધ ગ્રહણ કરી પુસ્તક વાચતો હતો.

શાસ્ત્રોની વિદ્યમાનતા ઘણા સમયથી છે

વળી ભગવાન્ સુધર્મસ્વામી મહારાજે શ્રી ભગવતી સૂત્રની શરૂઆતમાં બ્રાહ્મી લિપિને નમસ્કાર કર્યો છે, તે જ જણાવે છે કે પુસ્તકોનો પ્રચાર ભગવાન્ દેવર્ષિગણિ ક્ષમાશ્રમણ કરતા પહેલા પણ ઘણો હતો સહેજે સવાલ થશે કે જ્યારે પહેલેથી શાસ્ત્રો પુસ્તકોમાં લખાયેલાં હતાં તો પછી ભગવાન્ દેવર્ષિગણિ ક્ષમાશ્રમણજીએ શું કયું ? આ સવાલનો ઉત્તર સહેલો છે કે શંખલાખદ આગમોનું લખાણ અને પરસ્પર અતિદેશ(ભલામણ)વાળું આગ-

મોનું લખાણ, ભગવાન દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણ વિગેરે શ્રી સંઘે જ કર્યું છે. આ જ કારણથી આચારાંગાદિ અંગો કે જેની રચના સુધર્મસ્વામી આદિ ગણધરોએ કરેલી છે અને ઉવવાઇ આદિ ઉપાંગો કે જેની રચના શ્રુતસ્થ-વિરોધે કરેલી છે, છતાં તે ઉપાંગના અતિદેશો (લલામણ) આચારાંગાદિ અંગોમાં કરવામાં આવ્યા છે

શ્રી દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણજીનું વચન તીર્થં કર-
તુલ્ય સમજવું જોઈએ

વળી ભગવાન દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણ સુધી શાસનને અંગે બનેલા બનાવોની કેટલાક નોંધ પણ તે અંગ-ઉપાંગમાં દાખલ કરવામાં આવી છે અને તેને જ લીધે શાસ્ત્રોમાં શ્રી વજ્રસ્વામી શ્રી આર્યરક્ષિતસુરિજી વિગેરના વૃત્તાન્તો પણ મૂળમાં દાખલ થયા છે. આ બધું ગૃખજ્ઞાણદ્વ ગોઠવતા તે જ્ઞાણ સુધીમા થયેલા નિદ્વેગ અને કેટલાક આચાર્યોના ઉદ્દેશો જે અંગોપાંગમા દાખલ થયા છે તે ભગવાન દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણજીએ દાખલ કર્યા છે, અથવા શ્રી નન્દિસુત્ર અને શ્રી યોગશાસ્ત્રના કથનને અનુસારે શ્રી રુક દિક્ષાચાર્યે અનુયોગની વ્યવસ્થા કરી હતી તે લખાઈ અને તેથી ગોઠામાલિકનો અધિકાર મૂળમાં લેવાયો અને શિવભૂતિનો ન લેવાયો. તે કે શ્રદ્ધાળુઓને તે ભગવાન દેવર્દિંગણિ ક્ષમાશ્રમણજીના વચનની મન્યતા ભગવાન તીર્થં કર અને ગણધર્મદાગળના વચન જેવી જ લેવાય છે, તેમજ તેઓ તે અમરો કે કે પરંપરાના આચાર્યોની પ્રામાણિકતાના આધારે જ પરંપરાથી પ્રાપ્ત થતા શાસ્ત્રોની પ્રામાણિકતા લેવાય છે. જાનીની પ્રામાણિકતાના આધારે જ પદોક્તિજ્ઞાનની પ્રામાણિકતા લેવાય છે અને તેથી

સૂત્રનાં વચનો અને ભગવાન્ દેવર્દ્ધિંગણિ સ્તમાશ્રમણુજ્ઞતા વચનોમા શ્રદ્ધાનુસારીઓને તો કોઈ પણ જાતનો ફરક હોય નહિ

પુરુષવિશ્વાસે વચનવિશ્વાસ

પરંતુ તર્ક કે શુદ્ધતર્કને અનુસરનારાઓને પણ જો ભગવાન્ દેવર્દ્ધિંગણિ સ્તમાશ્રમણ ઉપર વિશ્વાસ ન હોય તો તેમનાં લખેલાં સૂત્રોની પ્રામાણિકતા માનવી, તે તેવા તર્કાનુસારીઓને તો અશક્ય જ થઈ પડે વળી શાસનની સ્થિતિને ભગવાન્ દેવર્દ્ધિંગણિ સ્તમાશ્રમણુજ્ઞ પોતે લખે કે શ્રી મહાદેવિદ્યાચાર્ય ગોઠવે તે, સૂત્રોમાં ન જણાવે તો પહેલાંના બનાવો પ્રામાણિક ગણવામાં ન આવે એ પણ સ્વાભાવિક છે. આ વિગેરે કારણોથી ભગવાન્ દેવર્દ્ધિંગણિ સ્તમાશ્રમણુજ્ઞ જે ગૃખલાખદ્ધ સૂત્રો લખ્યા અને યથાયોગ્યસ્થાને અંગ-ઉપાંગમાં બલામણો લખી અને તેની સાથે તે લખવાના કાળ સુધીના શાસનમાં બનેલા ઉપયોગી બનાવો દાખલ કરવામાં આવ્યા.

વિવાદનો નિર્ણય અન્ય આચાર્યોથી થતો હતો

વળી પ્રાચીનકાળમાં પરસ્પર સાધુઓના કથન ઉપર વિવાદનો નિર્ણય થતો હતો, કેમકે ભગવાન્ આચાર્યરક્ષિતજી કાળધર્મ પામ્યા તે વખત ગોષ્ઠામાહિલે, જ્યારે ભગવાન્ દુર્ગલિકાપુષ્પથી કર્મના બંધન અને યાવજીવના પરચક્ષણુ બાળતમા વિરુદ્ધ મોંઝતાવાળા અને પ્રકૃપણુવાળા થયા હતા ત્યારે અન્યગચ્છના સ્થવિરોને તે બાળતમા નિર્ણય કરવા માટે પૂછવામાં આવ્યું હતું આ વાત ચૂર્ણકાર મહારાજા ચૌદ્રણા શબ્દોમા જણાવે છે. એ ઉપરથી સમજી શકાય છે કે પ્રાચીનકાળમા કોઈ પણ વિવાદના નિર્ણયમાં અન્ય આચાર્યોના સુખથી નિર્ણય થતો હતો.

શ્રદ્ધા અને ધારણાની સખલનાથી સિદ્ધાન્તરચના

પરન્તુ ભગવાન્ દેવર્હિંગણિ ક્ષમાશ્રમાણુએ શ્રદ્ધા અને ધારણાની ખામી દેખીને અન્ય આચાર્યના વચનદ્વારાએ થતા નિર્ણયને બંધ કરીને પુસ્તકમાં લખેલા પાઠોથી જ સિદ્ધાન્ત એટલે નિર્ણય કરનારો રિવાજ નક્કી કર્યો. એટલે જેમ આગમો પુસ્તકોમાં લખ્યાં, તેમ જ સિદ્ધાન્તને પણ પુસ્તકમાં આધીન કર્યો. અને તેથી ભગવાન્ દેવર્હિંગણિ ક્ષમાશ્રમાણુ પછી ભગવાન્ હરિભદ્રસૂરિએ વિગેરે જેવાને પોતાના શાસ્ત્રોમાં “યદુક્તં, યદ્વાનુઃ, વદુક્તં, તદ્વાનુઃ,” વિગેરે વાક્યોથી પુસ્તકોની સાક્ષીઓ આપવી પડી છે અંગોપાંગાદિક કોઈ પણ સૂત્રોમાં મળિયં ચ, ઉત્તં ચ વિગેરે વાક્યો કરીને કોઈ પણ જગો પર સાદી આપવામાં આવતી નથી આ વસ્તુને બારીક દષ્ટિથી વિચારીશું તો ભગવાન્ દેવર્હિંગણિ ક્ષમાશ્રમાણુએ પુસ્તકોમાં આગમો લખવાની માથે મિદ્ધાતને પણ પુસ્તકને આધીન કેવી રીતે બનાવ્યો છે તે પણ સ્પષ્ટ મનનરે આ પુસ્તકનું પ્રકરણ અત્યારે વધારે નહિ ચર્ચતા માત્ર એટલું જ જણાવીશું કે ભગવાન્ દેવર્હિંગણિ ક્ષમાશ્રમાણુ કે તે પહેલાં પુસ્તકોનો તો પ્રચાર હતો.

પ્રાચીનકાળમાં પુસ્તકોનું વાંચન થતું નહિ

પરન્તુ એક વાત ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે માધુ માહાત્માઓમાં પુસ્તકો રાખવાનો પ્રચાર પૂર્વેની દલિના વખતમાં જ થયેલો છે અને તેથી આગમો કેવી જ સુનિયમન પ્રવર્તમા પુસ્તકોના વાચનની દલિલને કારણે જ હાલ નહીં ભગવાન્ માહાવીર માહારાજની

વખતે સાધુઓની અવસ્થાઓ સ્વાધ્યાય, ધ્યાન, કાયોત્સર્ગ, આતાપના, તપસ્યા વિગેરેની જણાવવામા આવી છે, પરંતુ કોઈપણ સ્થાને પુસ્તકનું વાંચન સાધુઓ કરતા હતા. એમ જણાવવામા આવ્યું નથી એટલે સ્પષ્ટપણે માનવાને કારણ મળે છે કે સાધુ મહાત્માઓમાં પુસ્તકોનો પ્રચાર વિશેષે કરીને પાછળથી થયેલો છે. વાત પણ વાસ્તવિક છે કે જે વખતે ધારણાથી મનુષ્યો આગમોને મુખપાઠે ગ્રહણ કરી શકે અને રાખી શકે તેવે વખતે પુસ્તકો રાખવાં તે મોક્ષમાર્ગના સાધનરૂપે નહિ પણ માત્ર ઉપાધિરૂપે જ હોય. આ વાત જ્યારે સમજવામાં આવશે ત્યારે નિયુક્તિકારોએ પુસ્તક-ગ્રહણમાં પ્રાયશ્ચિત્ત લેવાનું બતાવ્યું છે છતાં ચૂર્ણિકાર મહારાજાઓએ પુસ્તકનું ગ્રહણ તે દુષ્પ્રમાદાળને લીધે સ્વભાવરૂપ ગણાવ્યું છે તેનો ખુલાસો થઈ જશે.

દિગમ્બરોત્પત્તિ, નિર્ણય સાથે ઉપયોગી જ્ઞાન કયું ?

ચાલુ અધિકારમાં તો માત્ર એટલું જ જણાવવાનું કે દિગમ્બરોની ઉત્પત્તિ શ્રમણલગવંતોમા પુસ્તકોના પ્રચારકાળની પછી થયેલી છે, કે જેથી તેઓને જ્ઞાનના સાધનને નામે પુસ્તકોને પરિગ્રહ નહિ ગણવાનું થયું છે અને નિર્ગન્થ મહાત્માને પણ નાગા થવા છતાં તે પુસ્તક રાખવાની છૂટ અપાઈ છે. પરંતુ જૈનદર્શનને સમજનારો મારી રીતે સમજી શકે તેમ છે કે છદ્મસ્થ મનુષ્યોને જ્ઞાન માત્ર ચારિત્રના સાધન તરીકે વધારવાનું હોય છે. અને જે જ્ઞાન ચારિત્રનું સાધન ન બની શકે તેવા જ્ઞાન તરફ પ્રવર્તવાની શાસ્ત્રકારો પદસ્થ સાધુઓને આજ્ઞા આપતા નથી અને એ જ કારણથી નિમિત્ત લ્યોતિષ વિગેરેના જ્ઞાનોને

પાપશ્રુત ગણવામાં આવેલાં છે આગમના નિર્મળજ્ઞાનને શ્રવણ કરનારાઓ જ્યારે શામનપ્રેમીઓને અત્યંત ભક્તિતુલ્ય સ્થાન ગણાવે છે ત્યારે પાપશ્રુત જે અંગનિમિત્તાદિ છે તેનો પ્રયોગ કરવાનો પણ નિષેધ કરે છે. એટલે એમ સ્પષ્ટ થાય કે શાસ્ત્રકારોનો મુદ્દો સંવર અને નિર્જરણને જ યોષણ કરનારા જ્ઞાન તરફ જ છે. તેમ તેઓ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં પણ જણાવે છે કે 'પદ્મ' નાળું તરંગો દ્વારા' એટલે જેથી સંયમની પ્રવૃત્તિ થાય તે જ જ્ઞાન શાસ્ત્રકારોને ઇષ્ટ છે. અને તે સંયમની પ્રવૃત્તિ માટે જ્ઞાન મેળવવું તે આવશ્યક જ છે.

જ્ઞાનનાં સાધનો તે પરિગ્રહરૂપ ન ગણાય

આ જ કાગળથી 'જયા જીવમર્જીવિ ચ' એ વિગેરે દર્શવક્રાલિક સુત્રના પ્રથમક્રમાં મદ્વા તથા કદીને જ્ઞાનથી આગળ મંજમ અને મંજમથી આગળ મોક્ષનો ઉદ્દેશ ગળી પરસ્પર મંળ ધ જણાવાયો છે. આ વસ્તુ વિચારનાં સ્પષ્ટ માધ્યમ પડશે કે જેનશાસ્ત્રકારો જે જ્ઞાનની જરૂર માને છે તે માત્ર સંયમની રક્ષાને આગે છે તે પછી જ્ઞાન માટે ગુપ્તકાદિ સાધનો ગણવાની છટ મળે અને તે પરિગ્રહરૂપ ન ગણે, પરન્તુ જીવરક્ષા કે જે આસ્ત્રિત મુખ્ય ક્ષેત્ર છે તેને પાળવા માટેના ઉપકરણો છોડી દે, તે તો ખરેખર આખર શરીરે નાગો રહીને માથે પાપવી ગણનારા મર્યાદાના મોકડાની ચેપટાને જ માર્યાંક કરે

દિંમાના નિવારણ માટે ત્રણ પાત્રોની જરૂર

પરન્તુ જનવાન જિનશ્વર મહારાજના ગામનમાં તેમ જ અનુચિત વર્તન કે વચન દોષ નિર્મિત એ સોષક જ છે તેથી અનુચિત જ્ઞાનને માટે પણ ઉપકરણોની જેમ જરૂર મળે છે તેથી તેમ જ અનુચિત દિંમાના નિવારણ માટે ત્રણ વસ્તુ પાત્રો નાખ

કરવાની શાસ્ત્રકારોએ ફરજ જણાવી છે. અર્થાત્ ચોમાસું બેસતા પહેલા ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ અને શ્લેષ્માદિના પાત્રકો સંયમધારીએ ગવેપીને લઈ રાખવાં જોઈએ. અને એ પણ પાત્રકોને લઈ રાખવું તે કેટલું બધું આવશ્યક હશે કે તે ત્રણ પાત્રો કે જે ચોમાસામાં ન જોળવા જવા પડે તેથી ચોમાસાની પહેલાં જ એટલે વર્તમાનકાળની અવસ્થિત પર્યુષણ પહેલાદરેક સાધુઓએ તે ત્રણ પાત્રો અહણ કરવાં એમ કદપ તરીકે જણાવ્યું.

લોચવિધાન આશ્વર્યકારક નથી

આવી રીતે ઊણોદરી, નવવિગધનો ત્યાગ, પીઠ અને ફલકાદિ સધારાનું અહણ કરવું અને ઉચ્ચારાદિ ત્રણ માત્રક (પાત્રવિશેષ) અહણ કરવાના કદપરૂપી ચાર પર્યુષણા-કદપો જણાવવામા આવ્યા. જેવી રીતે એ ચાર કદપો નિયમિત ચોમાસામા રહેવાનું નક્કી કરનાર સાધુઓને કરવાના હોય છે, તેવી જ રીતે લોચ નામનો પાંચમો કદપ પણ કરવાનો હોય છે ચોમાસામા સ્વાભાવિક રીતે વરસાદનો કાળ હોવાથી શરતી રહે એ સ્વાભાવિક છે અને તે શરતીના કાળથી માધામાં ઉડીને આવેલી ધૂળથી થયેલા મેલને લીધે યૂગ અને લિંગ થવાનો વધારે સંભવ રહે એક સિદ્ધાન્ત જૈનશાસ્ત્રોનો જે જગત્મા જયધ્વજ ફરકાવનાર છે તે ધ્યાનમાં ગળવો કે એક પણ ત્રસ કે સ્થાવર જીવની વિરાધના જે સંભવ થકી પણ થવાની હોય અને તેનો બચાવ જે જિંદગીભરના ઉદ્યમે કે પોતાના જીવનના ભોગે પણ થઈ શકતો હોય તો તે પરમકર્તવ્ય તરીકે ગણવામાં આવ્યો છે. એ જ અપેક્ષાએ શરદી અને મેલને લીધે વાળમા જે ઉત્પન્ન થવાનો સંભવ છે એવા યૂક્ત અને લિક્ષા આદિ જીવોના બચાવ માટે ચોમાસામાં સ્થિરતા કરવા રૂપી પર્યુષણની શરૂઆતમાં લોચ

કરવાનું' જૈનશાસ્ત્રકાર દ્રરમાવે છે તેમા જરાયે આશ્ચર્ય નથી

હિંસાના બચાવ માટે લોચ કરવો જોઈએ

જો કે ગ્રીષ્મઋતુમાં પરસેવાનો વધારે મંભવ હોય તેમ જ ઉનાળાના વાયરાઓની પ્રચંડતા હોવાને લીધે વાળમાં વધારે મેલ જાઝવાનો મંભવ રહે અને ઉનાળામાં વધારે ચૂકા અને લિફ્ફાની વિરાધનાનો સભવ ગણાય, પરંતુ કાશ્યુન ચોમાસાની વળતે મામાન્ય રીતે છમામિક લોગ કરેલો હોવાથી ચોટલા બવા વાળ વધવાનો સંભવ ન હોય અને તેથી ચોમાસામાં ઉનાળા કરતા વધારે ઉગેલા વાળોને લીધે ચૂકા લિફ્ફાનો વધારે મંભવ થાય એ સ્વાભાવિક છે. વળી ચોમાસાનો સ્વભાવ છે કે અંગે પણ ચીકાશનો જ્યાં લેપ હોય ત્યાં લીલ કુગ કે જે અનંતજીવોના મમુદાય સ્વરૂપ છે તે થવાનો અધિક મંભવ ગણાય અને જે અનંતકાયના રક્ષણને માટે જૈનજનતા બાળ-પણથી અને કુળપર પરાથી અનંતકાયના ભક્ષણનો નિયમ કરે છે અને જે અનંતકાયની રક્ષા કરવી એ જૈનકુળની આવશ્યકે કરજ છે એમ જૈન જનતા માને છે, તે અનંતકાયની વિરાધનાનો પ્રસંગ સાધુ મહાત્માઓએ ટાળવો એ અનિવાર્ય હોય તેમાં આશ્ચર્ય નથી. અને તે અનંતકાયની વિરાધનાના પ્રસંગને ટાળવા માટે ચોમાસાના પાણીની સચ્ચીથી અનંતકાયની કિન્પન્નિ થવા પાંડેલા લોગ સ્વયં નિર્મિત વિદ્યાત શાસ્ત્રકાર કહે અને સાધુ મહાત્માઓ તેને અચર્યમ કહે તે નવાઈ જેવું નથી.

नितः प्रीत्या येमासामां सर्वदा शोच्यते

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥
 ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥ ॐ नमो भगवते वासुदेवाय ॥

કેટલાકો લોચ કરવાની ના પાડે છે, પરંતુ કેટલાકો જન-કલ્પને ધારણ કરનારા હોય છે અને તેથી તેમનો કલ્પ જુદો હોય છે જ્યારે કેટલાકો સ્થવિર કલ્પને ધારણ કરનારા હોય છે અને તેથી તેમનું આચરણ પણ જુદા રૂપે હોય છે. જેઓ કંઈક ન્યૂનદશપૂર્વ સુધીના શ્રુતજ્ઞાનને ધરાવનારા હોય છે, જેઓ તપ, સત્વ, સૂત્ર આદિની ભાવનાએ પરિકર્મ એટલે અભ્યાસ કરીને તૈયાર થયેલા હોય છે, વળી જેઓ વજ્રક્ષલ-નારાય નામના ઉત્તમોત્તમ સંઘયણને ધારણ કરનારા હોય છે, જેઓ શુદ્ધ આહાર ન મળે તો છમાસ સુધી આહાર ન કરતા અગ્લાનિપણે ઉપવાસ કરવાની શક્તિવાળા હોય છે, જેઓ સ્થંડિલ માટે બહાર ગયા હોય અને કદાચ શુદ્ધ જગા ન મળે તો જેઓ છ માસ સુધી સ્થંડિલ ન જાય તો પણ તેવી અળાધાને ન પામે એટલું જ નહિ, પરંતુ એવી રીતે છ માસ સુધીમાં પણ જેઓને સ્થંડિલ કરવા લાયકની શુદ્ધ જગા ન મળે તો પણ તેઓ સ્થંડિલની તેવી બાધાવાળા થાય નહિ, આવા મહાપુરુષોજ જિનકલ્પગ્રહણ કરી શકે છે અને તેવા જિનકલ્પને લેનારા મહાત્માઓ ચોમાસાના કાળમાં હમેશા લોચ કરે છે એટલે જિનકલ્પવાળાને લોચનું વિધાન ચોમાસાને માટે 'હંમેશાનું' છે.

જિનકલ્પનો વાસ્તવિક અર્થ શો ?

યાદ રાખવું કે વર્તમાનકાળમાં કેટલાકો માત્ર વસ્ત્ર છોડી દઈને નાગા ધવામાં જિનકલ્પીપણું ગણે છે પરંતુ ઉપર જણાવેલી શ્રુતજ્ઞાન અને શારીરિક શક્તિને ધરાવનારાઓ જ જિનકલ્પી હોય છે જિન એટલે ભગવાન તીર્થ કર અને તેનો કલ્પ એટલે તેમનો આચાર તે જિનકલ્પ એવો જેમણે અર્થ કર્યો છે તે અજ્ઞાની છવોએ સમજવું નોઈએ કે પ્રથમ તો તીર્થ કર

મહારાજ કહ્યાતીત હોય છે. એટલે તીર્થ કર મહારાજને કોઈ કદપ હોતો નથી આ વસ્તુ જે સમજવામાં આવશે તો તીર્થ કરના કદપને જિનકદપ તરીકે માનવાનું કે કહેવાનું કોઈ દિવસ સમજી હશે તો કરી શકશે નહિ. વળી જિનકદપની હકીકતને જેઓ પૂરેપૂરી રીતે સમજી શકે છે તેઓ જિનેશ્વર મહારાજના આરત્રને જિનકદપ તરીકે ગણવા કોઈ દિવસ તૈયાર થઈ શકે નહિ.

તીર્થ કરો જન્મતઃ ત્રણજ્ઞાનવાળા હોય

વળી એ પણ ધ્યાનમાં રાખવું કે સર્વ કોઈપણ તીર્થ કર મહારાજ જન્મથી ત્રણજ્ઞાનવાળા જ હોય છે અને ત્રણજ્ઞાનવાળા કોઈને જ તેઓ આરત્ર લે છે જે જિનેશ્વર મહારાજના કદપના જેવો કદપ જિનકદપ હોય છે એમ કહેવા જઈએ તો અવધિજ્ઞાન વિવાયનો કોઈપણ મનુષ્ય જિનકદપ હઈ શકે નહિ, એમ માનવું જ પડે વળી ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજ જ્યારે જ્યારે આરત્ર ગ્રહણ કરે છે ત્યારે ત્યારે તેઓને જરૂર મન પર્યવજ્ઞાન કિત્પન્ન થાય છે અને તેમની આખી હૃદયવાવડ્યા મન પર્યવવાળી જ હોય છે એટલે જો જિનેશ્વર મહારાજના કદપ જેવો જ જિનકદપ હોય છે એમ માનીએ તો કોઈપણ જિનકદપવાળો મન પર્યવજ્ઞાન વગરનો ન હોય એમ નક્કી માનવું જ પડે તો પછી આ નાગા થઈને જિનકદપી બનતાજ વર્તમાનકાળમાં કિમ્બવે અવધિ અને મન પર્યવ વગરના હોવાથી શામનમર્યાદામાંથી હારી માઠવા લાયક જ બને છે.

શું જિનકદપીને તેના આવ્યારથી કેવલજ્ઞાન ન થાય ?

જો કેવલજ્ઞાન ધ્યાનમાં રાખવાની છે અને તે એ કે જિનકદપ તેને જ દે છે કે જેઓ ની અંપૂર્ણ દગા પૂર્ણ રીતે ખાઈ

શક્તિ ન હોય તો શું ભગવાન્ જિનેશ્વર મહારાજ તેવી શક્તિ વગરના હતા એમ આ દિગમ્બરો માનવા તૈયાર થાય છે ? વળી જિનકલ્પને અગે એ પણ નિયમ છે કે જિનકલ્પમાં ગ્રહેલો છવ તેવી જાતના કર્મના ઉદ્ધવાળો હોવાથી કેવળજ્ઞાન કે મોક્ષ મેળવી શકે નહિ તો શું જિનેશ્વર ભગવાન્ પોતાના આચારમાં કેવળજ્ઞાન અને મોક્ષ ન મેળવી શકે ? અને એમ વર્તમાનકાળે નગ્નત્વને માનનારા દિગમ્બરો અને નગ્નત્વમાં જિનપણુ છે એમ માનનારા અજ્ઞાન ભદ્રિકો માનવાને તૈયાર ગમે ?

જિનકલ્પ તરીકે ગણાતા અને ઉપકરણ વિના રહેનારાની સ્થિતિ કેવી ?

ભગવાન્ જિનેશ્વર મહારાજની ચારિત્ર અવસ્થા સર્વથા વસ્ત્રરહિત હતી એમ નથી એટલું જ નહિ, પરંતુ જિનકલ્પ વાળા સાધુઓ પણ ઉપકરણોદિકે રહિત જ હોય એવો નિયમ નથી. છતાં જેઓને ઉપકરણ રાખવા નથી અને ઉપકરણ નહિ રાખવાને લીધે છ છવનિકાયતું સત્યાનાશ વાળવું છે તેવા એક નાગાને જિનકલ્પી તરીકે ગોઠવી દેવાય એ દુઃખમકાળમાં વિષમય વાતાવરણનો જ પ્રભાવ છે. જિનકલ્પનો સારી રીતે વિસ્તાર શ્રી બૃહત્કલ્પ અને શ્રી પંચવસ્તુક પ્રકરણ અને અન્ય ગ્રંથ વિગેરેમાં જણાવવામાં આવેલો છે, તે આદ્યોપાંત જાણનાર અને માનનાર મનુષ્ય જ જિનકલ્પની સ્થિતિને ધરોળર સમજી શકે. જો કે એ વાત ખરી છે કે એ ઉત્કૃષ્ટો કલ્પ છે. પરંતુ તે કોને અને કેવી રીતે કરવાનો છે અને કોને તે કલ્પવાળા કહી શકાય એ સમજવાની બહુ જરૂર છે હુકાણમાં વર્તમાનમાં નાગા રહીને જિનકલ્પમાં

ભળવા માગનારા દિગમ્બરો ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજના માર્ગમાં સર્વથા વિરાધક થનારા છે એટલું જ નહિ, પરંતુ અનંતા ભવો રખડયા પછી પણ તેઓને ભગવાન જિનેશ્વર-મહારાજનો માર્ગ પ્રાપ્ત થશે કે નહિ, એ પણ શંકાસ્પદ છે. સંક્ષેપમાં પૂર્વે જણાવેલી શક્તિ અને આચારવાળા યથાર્થ જિનકલ્પીઓ તો ચોમાસાના ચારે માસમાં હંમેશાં લોચ કહે જ. એટલે જે જે વાળ જ્યારે જ્યારે હાથમાં આવે ત્યારે ત્યારે ચૂંટી જ નાંખે, આ એક સામાન્ય જિનકલ્પીઓનો નિયમ પણ તે નાગા બનનારા દિગમ્બર સાધુઓમાં હોતો નથી, તો પછી તેવાઓને જિનકલ્પીમાં ગણવા કે જિનકલ્પી કહેવા તે અજ્ઞાન મિથ્યા બીજા કોઈનો પ્રભાવ નથી

જિનકલ્પમાં દીક્ષા દેવાય નહિ

પૂર્વે જણાવેલા જિનકલ્પ કરનાં બીજા કલ્પ સ્થવિરોનો છે અને તે કલ્પવાળાને સ્થવિરકલ્પી કહેવામાં આવે છે આ સ્થવિર કલ્પમાંજ દીક્ષા દેવાનું હોય છે ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજ જેમ છદ્મસ્થાવસ્થામાં કોઈને પણ દીક્ષા દીધી નથી અને તેઓ દેતા પણ નથી તેવી રીતે જિનકલ્પ ધારણ કરવાવાળા સાધુઓ પણ કોઈને પણ દીક્ષા આપે નહિ. અર્થાત દિગમ્બરો જે પોતાના કલ્પને જિનકલ્પ તરીકે ગણાવતા હોય તો તેઓને દીક્ષા દેવાનો અધિકાર હોઈ શકે નહિ પરંતુ ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજ જેમ લોકલોક પ્રકાશક એવા કેવળજ્ઞાનને પ્રાપ્ત કર્યા પછી જ મંગલમુદ્રાની તારનારી એવી દીક્ષા કલ્પવાળા અર્થાં એવા બબ્બટ્ટોને આપે છે, તેવી રીતે સ્થવિરકલ્પીઓ પણ મંગલમુદ્રાની તારનારી એવી દીક્ષા કલ્પવાળા અર્થાં એવા બબ્બટ્ટોને આપે છે.

સ્થવિરકલ્પીઓ જ દીક્ષા આપે. છકાયના રક્ષકો તૈયાર કરે પણ તે જ

વળી સંસારની મોહજાળમાં ફસાયેલા જીવો દેશના વિગેરેથી વૈરાગ્ય પામે અને સંસારનો ત્યાગ કરી ભાગવતી દીક્ષા ગ્રહણ કરી શકે. છતાં તે નવીનદીક્ષિત જીવોને છકાયના જીવોનું યથાર્થ જ્ઞાન ન હોય તો તે જ્ઞાન સંપાદન કરાવવા માટે સ્થવિરકલ્પવાળા ગુરુઓ જ પ્રયત્ન કરે. એટલે કહેવું જોઈએ કે સાધુ મહાત્માને છકાયના જીવોની રક્ષામ તૈયાર કરનાર જો કોઈ પણ હોય તો સ્થવિરકલ્પના સાધુઓ જ છે. યાદ ગળવું કે જિનકલ્પના સાધુઓ વાચના અને પૃચ્છનાના આચારથી દૂર જ હોય છે. અને સ્વાભાવિક છે કે વાચના અને પૃચ્છનાના કાર્યો સફળતાના માસ્તરોની માફક જુદી જુદી જાતના મગજથી જ કરવાના હોય છે, અને તેવાં મગજો ધરાવવા તે જિનકલ્પીઓને કરવા કોઈ દિવસ પાળવે જ નહિ. નવદીક્ષિતને છમાસ સુધી પોપવો પડે. તથા સ્થવિરકલ્પીઓની જવાબદારી

ધ્યાનમાં રાખવું કે સ્થવિરકલ્પી મહાત્માઓને તે નવદીક્ષિતને છ માસ સુધી તો પોતે ગોચરી પાણી લાવીને પોપવો પડે છે. અને જ્યાં સુધી નવદીક્ષિત ભિક્ષાકલ્પમાં તૈયાર ન થાય ત્યાં સુધી તેને ગોચરી પાણી લેવા મોકલવાનો હોતો નથી સ્થવિર મહાત્માઓ પોતે ગોચરીમાં તે નવદીક્ષિતને તૈયાર કરે, ગોચરીની બધી રીતભાતથી વાકેફ કરે, પછી પણ તેની ભિક્ષાકલ્પમાં પણ યથાયોગ્ય પરીક્ષા કરે અને તેમાં જ્યારે ઉત્તીર્ણ થાય ત્યારે જ નવદીક્ષિતને ગોચરી લાવવાનું કલ્પે, અર્થાત્ પિન્ડકલ્પિત (ગોચરીગીતાથ) બનાવવો, એવણાદિક સમિતિઓમાં તૈયાર કરવો, પ્રતિક્રમણાદિ અને ઇચ્છાકાર આદિ દશ દશ

પ્રકારની સામાચારીમાં તે નવદીક્ષિતને નિષ્ણાત કરવો તે સ્થવિરકલ્પીઓનું જ કાર્ય છે.

આવી રીતે માત્ર નિત્યક્રિયા અને નિત્ય આચારમાં જ માત્ર નવદીક્ષિતને તૈયાર કરવાથી સ્થવિરકલ્પી મહાત્માઓની ફરજ પૂરી થતી નથી, પરંતુ તે આખા સાધુના સમુદાયને ભગવાન જિનેશ્વર મહારાજના માર્ગ ઉપર સતત વહેવડાવવા માટે પણ તૈયાર કરવાની ફરજ પણ સ્થવિરકલ્પી મહાત્માઓને શિરે રહે છે.

સ્થવિરકલ્પીઓની સદાની યુટી કયાં સુધીની ?

આ જ કારણથી ભગવાન શામ્વદ્રાગ મહારાજાઓ જેમ અપ્રાપ્ત અને અપાત્રને શ્રુતાદિક આપવામાં પ્રાયશ્ચિત્ત જણાવે છે, તેવી જ રીતે પ્રાપ્ત થયેલ અને પાત્રભૂત એવા મહાત્માઓ શ્રુત વગેરે નહિ આપવામાં પણ સ્થવિરકલ્પના સ્થવિરોને શામ્વદ્રાગ મહારાજા પ્રાયશ્ચિત્ત લાગવાનું જણાવે છે એટલે સ્પષ્ટ થયું કે ભવથી વેગવ્ય પામેલા જીવોને દીક્ષા આપવી અને પિંડાદિકકલ્પોમાં તૈયાર કરવા તેટલા માત્રથી સ્થવિર-કલ્પીઓના સ્થવિરોનું કૃતાર્થપણું થતું નથી પરંતુ દિનપ્રતિ દિન નવા નવા જ્ઞાનાધ્યાયમાં જોડવાની, દિનપ્રતિદિન તે નવદીક્ષિતના આત્માને અપ્રમત દશામાં વર્તાવવાની ફરજ પણ તે જ સ્થવિર મહાત્માઓએ સંપૂર્ણપણે ઉભાવવાની હોય છે.

સ્થવિરકલ્પવિના જિનકલ્પ હોઈ શકે નહિ

વર્તમાનકાળમાં જિનેશ્વર ભગવાનના ગાગનમાં ગણાતા કલ્પેત અર અને વિગમ્ય બનને ભેદો એ તો સ્પષ્ટ કરે છે કે દીક્ષાની જરૂર વય આઠ વર્ષની હોય છે તે તેવા જઘન્યવયે દીક્ષિત થયેલા સાધુનું આત્મકલ્પનું કેવળ રીતે થાય અને તેના

ચારિત્રનું પરિપાલન કરનારો તે કેવી રીતે બને. એ બાબતી દરજ સ્થવિરકદંબી મહાત્માઓને શિર છે બે સ્થવિરકદંબ જેવો કદંબ જ ન હોત તો જિનકદંબ લેવાને હાથક થનારો કોઈપણ જીવ સંસારમાં હોત જ નહિ. જિનકદંબ લેનારો મહાત્મા યોછામા યોછો વીસ વગ્ગ તો સ્થવિરકદંબની મર્યાદામાં ગ્રહેલો જ હોય છે. એટલે નક્કી થયું કે યથાર્થ પર પરાતી રીતિએ તો જિનકદંબ થવાનું સ્થવિરકદંબમાં વીસ વગ્ગ સુધી વગ્ગલાને જ હોય. એ પ્રમાણે વસ્તુસ્થિતિ હોવાથી જેઓ સ્થવિરકદંબને ગાન્યા મિવાગ એકલી નાંગાપણ્ણાની અવસ્થામાં જિનકદંબ માનનારા છે, તેઓ કેવળ સંભૂજ્ઞમ જિનકદંબી જેવી સ્થિતિના જ છે, એમ કહી શકીએ. બાળસાધુઓને પાળવાનું કાર્ય જેમ સ્થવિરકદંબીઓને દરજકુપ છે, તેવી જ રીતે તપસ્વી, ગ્લાન, અનશનવાળા, તેમ જ વૃદ્ધ સાધુમહાત્માઓનું વૈયાવચ્ચ કગવવુ, પાલન કરવું અને દિનપ્રતિદિન નિર્વિદ્યપણે મમાધિમયજીવન ગાળવા આગળ વધારવાની દરજ પણ સ્થવિરકદંબીઓને શિરે જ ગ્રહે છે, એ બાબતી દરજ નિયમિત અનુષ્ઠાનની માફક માત્ર સ્થવિરકદંબીઓને કોઈ કોઈ દિને જ બળવવાની હોય છે. એમ નથી, પરંતુ હંમેશા તે દરજે બળવવાની હોય છે. આ વાત જ્યારે ધ્યાનમાં ગબવામાં આવશે ત્યારે આહારપાણી, વૈયાવચ્ચ, પડિલેહણ વિગેરેમાં જે બાલ, ગ્લાન, વૃદ્ધ વિગેરેના કાર્યો કરવાની રાખેલી દરજે છે તેના ખુલાસો થશે.

સ્થવિરકદંબમાં અવરથાશ્રિત લોચની રીતિ

આ પૂર્વે જણાવેલા સ્થવિરકદંબી મહાત્માઓનો લોચને અંગે એવો રિવાજ છે કે તે સ્થવિરકદંબીઓમાં બે યૌવન અવસ્થાવાળા હોય તો તેઓ દરેક ચાર ચાર મહિને લોચ

કરે, સામાન્ય અવસ્થાવાળાઓ છ છ મહિને લોચ કરે અને વીસ વર્ષથી વધારે વખતના પર્યાયવાળાઓ કે જેઓને સ્થવિરકલ્પમાં પણ સ્થવિર તરીકે ગણવામાં આવે છે તેઓ એક વર્ષમાં એક વખત લોચની ક્રિયા કરે. ધ્યાનમાં રાખવું કે આવી રીતે સ્થવિરોને ચાર મહિના, છ મહિના અને વર્ષ થયે લોચ કરવાનો કલ્પ છતાં પણ પર્યુષણની વખતે તો સર્વ સ્થવિરોએ લોચ કરવાનો જ હોય છે. એટલે પર્યુષણને અંગે સ્થવિર કલ્પીઓને માટે સંવચ્છરીની વખતે લાચનો નિયમિત કલ્પ છે, જ્યારે જિનકલ્પી મહાત્માઓને માટે તો ચામાચાના ચારે મહિના પ્રતિદિન લોચ કરવાનો નિયમ છે. એટલે આ ઉપરથી કલ્પસૂત્રમાં શ્રુતકેવલી બગવાન્ બદ્રણાહુ-સ્વામીછએ સંવચ્છરીના દિવસે ગાયના ડુંવાટા જેટલા પણ વાળ માથે ન હોવા જોઈએ એવું જે જણાવેલું છે તે સ્થવિરકલ્પી મહાત્માઓને અંગે યોગ્ય જ છે.

લોચ પછી વાળનું પ્રમાણ કેટલું ?

જે ગાયના ડુંવાટા જેટલા વાળનું મૂત્ર જિનકલ્પીઓને માટે નથી, કેમકે તેઓ તો ચામાચામાં ચારે માસ લોચ કરનારા હોય છે પરંતુ સ્થવિરકલ્પીઓ કે જેઓ ચાર માસ, છ માસ કે વાર માસે લોચ કરનારા છે તેઓને માટે શ્રી કલ્પસૂત્રમાં 'ગાદે.મ'વાક્યું' મૂત્ર છે આ મર્વ' સ્પીકત મમજવાથી માત્રમ પડ્યે કે કિનાળામાં કાચ પરએવાની અધિકતા થવાથી મેલ થવાનો સંભવ ગણાય, તો પણ તે વખતે તેના મોટા વાળ ન હોય તેથી વિદ્યા અને યુદ્ધા વિગેરેના સંભવ ગણાય નહિ. પરંતુ વર્ષે એક વખત તેના વાળ મોટા હોવા માથે કિનાળાના પચ્ચેવ થી રહેવા મેલને હીંચે દિશાં અને યુ. દિ દોવાના

વધારે સંભવવાળા ગણાય તેમ જ હીલકુલ થવાનો સંભવ પણ તે મેલને હીધે વધારે ગણાય, માટે શાસ્ત્રકારોએ વર્ષાકલ્પના હિસાબમા લોચ કરવાની ક્રિયાને પણ વર્ષાકલ્પના નિયમ તરીકે ગણાવી છે

સાધુપણામાં કષ્ટમય ક્રિયા કયી ?

ઉપર જણાવેલી હકીકતથી વર્ષાઋતુમાં પર્યુષણકલ્પની વળતે લોચનું નિયમિત વિધાન કેમ રાખ્યું છે અને તેમાં જનકલ્પી અને સ્થવિરકલ્પીને લોચ બાળતમાં કેવી રીતે જુદાપણું છે તેનો વિચાર કરવામા આવ્યો છે, પરંતુ કેટલાક ભદ્રિકજીવો તો લોચના વિધાનને જ આદરનું સ્થાન ગણતા નથી વાત સાચી છે કે વર્તમાન સાધુમહાત્માઓની બીજી બધી કષ્ટમય ક્રિયાઓ કરતા લોચ કરવાની ક્રિયા અત્યંત દુઃખદાયક તરીકે અન્યમતવાળાઓના તેમ જ કેટલાક જૈનમતવાળાઓના પણ માનવામા આવી છે જો કે લોચની ક્રિયામાં અજ્ઞાતાની ઉદીરણ કે દુઃખની વેદના નથી, એમ કોઈથી કહી શકાય એમ નથી, પરંતુ જેમ કામના લોહુપી પુરુષોને સ્ત્રીઓનો પરિહાર કરવો અને બ્રહ્મચર્યને ધારણ કરવું તે અત્યંત દુઃખમય લાગે છે, ધર્મ માટે તૈયાર થયેલા મહાપુરુષો પણ પ્રથમ એવી જ રીતે માનનારા હોય છે છતાં આત્માના કલ્યાણને માટે પાપના કાર્યોથી બચવું એ સ્વાભાવિક છે, એમ ગણીને જ ધર્મમાં પ્રવર્તેલા પુરુષો તે બ્રહ્મચર્યને અવિચ્છિન્નપણે ધારણ કરવા અને શુદ્ધ ઉદ્ધાસથી પાળવાને તૈયાર થાય છે, વળી કેટલાક લુધાવેદનીયને નહિ સહન કરી શકનારાઓ રાત્રિલોજનનો ત્યાગ કરવો કે રાત્રિએ પાણી પીવાનો પ્રતિબંધ કરવો તે અશક્ય નહિ તો છેવટે મુશ્કેલ તો માને જ છે. પરંતુ રાત્રિ-લોજનના દોષને તથા રાત્રિએ

પાણી પીવામા લાગતા પાપોને મમજનારો મનુષ્ય તો રાત્રે નહિ ખાવા પીવાની આપત્તિને વડોરીને પણ રાત્રિના વખતમાં અગનાદિક ચારે પ્રકારના આહાર વાપરવાનો ત્યાગ કરે છે

સાધુક્રિયા પુદ્ગલાનંદીને કેવી લાગે ?

ખરી રીતે વિચારીએ તો મંસાગ્રમા રાયેલા અને પુદ્ગલાનંદમા ચોતપ્રોત થયેલા એવા ઇન્દ્રિયાનંદી જીવડાઓને સાધુ મહાત્માઓની એકે-એક ક્રિયા દુઃખમય જ લાગે છે. વાસ્તવિક રીતે જોઈએ તો સાધુમહાત્મા થનારા જીવો બાહ્યભુખાની અપેક્ષાએ લાલચથી સાધુપણું લેતા નથી અને લઈ શકે તેમ પણ નથી. સાધુપણાની દરેક ક્રિયા પુદ્ગલાનંદી ગૃહસ્થોને તો કેવળ ગાડાની ચેદા લેવી લાગે અને તે જ માટે એક કવચે મહાત્માના મોઢામા એમ યોદ્ધાવતુ પડ્યું, છે કે 'દમોસે મત મિલે', તોફા દમો' કહતે દિવાને હું એટલે સાધુમહાત્માની દશામાં આ દુઃખની પ્રિયા છે માટે ન લેવી જોઈએ એવું વિચારવું તે સાધુમહાત્માની દશાને અને તેના ક્યેયને નાહું આજીવવાના જ કારણથી છે.

આત્માનો ઉત્કર્ષ ક્યારે સંધાય ?

શાસ્ત્રમાત્ર મહાત્માઓને તો સ્પષ્ટ અપેક્ષામાં કલ્પમાત્ર છે કે કેવટુલ્લ મહાત્મલ્લ અર્થાત મયમમા બાંધા ન થાય અને અમયમનું પાપનું ન થાય તેવી રીતે ગરીરને દેવાતી બાંધા અગળ ગરીરદ્રાગએ આપત મગતી બાવા મનાકાને દેવદાસની એટલે મોડા ન સાધનમૂલ નિર્જગમને કલ્પમાત્રી અને નહિ ત્યાગની જે બધી આજીવનો પરિચય અને ઉપગોળો તે જીવનમાં જ મળે મોટા ગીરિમાને કલ્પમાત્ર

કરે છે. તો પછી દુઃખથી ડરવું એ મોક્ષાર્થીઓને માટે એક અશેષ પણ પાલવે નહિ, છ જ ડના માલીક ચક્રવર્તીઓ અને રાજમહારાજો પણ જ્યારે માધુપણની દશામાં દાખલ થાય છે ત્યારે તેઓને અનુચિત અશનાદિકના અને પરિપક્વ-ઉપગર્ગના દુઃખો વેઠવાનો પ્રસંગ આવે છે અને તેવાં દુઃખો વેઠવાથી જ તેઓ પેદાતા આત્માનો ઉત્કર્ષ સાધી શકે છે.

સુખ ઉપર પ્રીતિ અને દુઃખ ઉપર દ્વેષ કઈ અપેક્ષાઓ ?

જો કે મંસાગ્ના સર્વ જીવોના લક્ષણ તરીકે સુખ ઉપર પ્રીતિ અને દુઃખ ઉપર દ્વેષ એ જો વસ્તુઓ શાસ્ત્રકારો સ્થાને સ્થાને જણાવે છે પરંતુ તે સુખ ઉપરના રાગ અને દુઃખ ઉપરના દ્વેષ માંસાગ્નિક સાહજિક અને સર્વદાની પ્રવૃત્તિને ઉદ્દેશીને કહેવામાં આવેલ છે. એટલે પૂર્વલવમાં બાધેલા ગાઢતર કર્મેના ક્ષયને માટે ઉદ્ધમવાનું બનેલા મહાનુભાવોને માટે દુઃખનો દ્વેષ અને સુખનો ગગ કોઈપણ પ્રકારે વ્યાપક હોય એટલે આસ્તત્વમાં હોય એમ સમજવાનું નથી આ હકીકત આત્માના અનુપમ સુખને એક બાજુ રાખીને આલેખાયેલી છે પરંતુ જો શાશ્વત આત્મસુખની અપેક્ષા રાખીએ અગર આત્માદિકના સુખની અપેક્ષાએ તેનો વિચાર કરીએ તો સાધુ મહાત્માઓ અનન્ત પુદ્ગલપરાવર્ત સુધી ચારે ગતિરૂપ સંસારમાં ભટકતા જે દુઃખો થવાના છે તે દુઃખોથી ઉદ્દેગ પામેલા જ છે અને આત્માના તથા મોક્ષના અવ્યાબાધ એવા સુખોની ઇચ્છાથી જ તેઓ કષ્ટમય સાધુકિયાને આદરમાં મૂકે છે પગમાં વાગેલા કાટાને કાટવા માટે જેમ સોય ખોસવાની વેદનાને સહન કરવી પડે છે, ગુમડાને મટાડવા માટે તેને ધોવા

વિગેરેની ક્રિયાથી થતું હુંખ સહન કરવું પડે છે, તેવી રીતે આ જીવને પણ ભવિષ્યનાં તીવ્ર દુઃખો મટાડવા આ દુઃખની પમંદગી કરવી જ પડે છે

દુઃખ સહન કર્યા વિના છૂટકો નથી

સ સારમાં રહેલા દરેક જીવને બે જાતના દુઃખમાંથી એક જાતનું દુઃખ પસંદ કરવાનું છે. સંસારી જીવ બે વર્તમાન-કાળના ત્યાગનાં દુઃખોને સહન નહિ કરે તો તેને ભવાંતરમાં નરક તિર્થંચગતિનાં દુઃખોને જરૂર સહન કરવાં પડશે અને બે સમારી જીવ, ત્યાગ કે પરિપક્વ કે ઉપમર્ગના દુઃખોને સહન કરશે, તેઓને કોઈપણ કાળે નરક તિર્થંચ આદિ ગતિનાં દુઃખો સહન કરવાં પડશે નહિ જ. અર્થાત્ વર્તમાન જન્મ કે ભવિષ્યના જન્મોમાંથી કોઈપણ જન્મનાં દુઃખોને સહન કરવા સંસારી જીવને ફરજિયાત છે તો પછી હ્યો સુરા મનુષ્ય વર્તમાન જન્મમાં અને સ્વાધીનતાએ પરિપક્વ, ઉપમર્ગ, ત્યાગના દુઃખોને કે બે ગત્યન્તરની અપેક્ષાએ માત્ર સ્વલ્પપ્રમાણમાં છે તેને સહન કરીને ગત્યન્તરના નિઃસ્ત્રીય અને અમંજ્યકાળના દુઃખોને જલાજલિ આપવામાં ભૂલ કરે ?

અન્યાગીને દુઃખ ક્યાં મુઘી ?

વર્તમાન જન્મમાં ભોગાનો ત્યાગ અને પરિપક્વ ઉપમર્ગથી જે દુઃખ સહન કરવું પડે તે કોઈપૂર્વથી વધારે કાળનું તો હોય જ નહિ, કેમકે ત્યાગની વધારેમાં વધારે મર્યાદા કે પૂર્વગતિ છે પરંતુ નરકાદિક ગતિઓમાં પગધીનપણે અમંજ્ય એવા દુઃખોને સહન કરવાં પડે છે તેનું પ્રમાણ કદિ જાહેર વર્તનું, લાખો વર્તનું, કોટી વર્તનું, અગત્યે અગત્ય કે પડેલો વર્તનું નિઃસ્ત્રીય હોય તેનું નથી, પરંતુ અમંજ્યાત

કોડાકોડી વર્ષોએ ઘનારા એવા પદ્યોપમથી દસ કોડાકોડી ગુણ કરીએ અને જે કાળ આવે-અને જેને સાગરોપમ કહેવાય છે-એવા કંઈ સામરોપમ સુધી એક જ ભવની અપેક્ષાએ લઈએ તો અમિત પદ્યોપમો અને સાગરોપમો સુધી તે નરકના દુઃખો, વૈરાગ્યમાર્ગમાં નહિ આવનાર અને ત્યાગ તથા પરિપક્વ-ઉપસર્ગોના દુઃખોને નહિ સહન કરનાર જીવોને વેઠવાં પડે છે વૈરાગીની દશા કેવી ?

વળી નરકાદિક ગતિઓમાં સાગરોપમો સુધી અકથ્ય અને અનુપમેય દુઃખોને સહન કરતા પણ જ્ઞાનદશા ન હોવાથી જીવને નવા નવા કર્મો ભાંધવાનું ધાય છે એટલે તે જીવ મોક્ષના માર્ગ તન્દ્ર અંશે પણ તેવું વેઠવા છતાં વધી શકતો નથી. પરંતુ વૈરાગ્ય માર્ગે આવેલો મહાપુરુષ ત્યાગ અને પરિપક્વ-ઉપસર્ગોનાં દુઃખો વેઠતાં પ્રતિ સમયે અનંતાનંતગુણી નિર્જરાને કરતો થકો મોક્ષમાર્ગની અત્યંત નિકટમાં જાય છે કેટલાક અજ્ઞાની જીવો જેમ આજસનું પોપણ કરવામા જ મગ્ન થયેલા હોય છે અને તેથી જ વિદ્યાભ્યાસના કદથી વિધવિધ ક્ષાયદાઓને ન દેખતા તત્કાલીન ક્ષાયદાઓના કથનને લાલચરૂપ ગણાવે, તેવી જ રીતે આજરૂની ઉપર પાણી ફેરવનારા લોકો આજરૂની વાતને હુમ્મજરૂપ ગણાવે, વળી વ્યસનમા ઓતપ્રોત થયેલા લોકો સજ્જનના વર્તનને ઢાંગરૂપ ગણાવે, તેવી રીતે કેટલાક શ્રદ્ધારહિત હોઈને નાસ્તિક થયેલા, ધર્મહીન ધર્મને અધર્મી ધનેલા, પોતે સંસારના ખાડામા પડનારા ધર્મને ખીન્તઓને પાડવા તૈયાર થયેલા મૂર્ખશેખરો પણ ધર્મ સ્વર્ગ અને મોક્ષ વિગેરેની વાતોને હુમ્મજ અને લાલચ વિગેરે શબ્દોથી નવાળે અગર ધર્મના તથા શાસ્ત્રના શ્રવણનો ઉપદેશ કરનારા મહાત્માઓને નરકનિર્દેશક ટોળી નિગોદનિર્દેશક ટોળી

વિગેરે નામો બદ્ધાનતથી આપી નવાળે તેમા કંઈ આશ્ચર્ય જ નથી.

નેત્રની જેમ મહાપુરુષો ઉપકારી કેમ નહિં ?

પરંતુ ધ્યાન રાખવું કે કાટાની વાડમાં પડનારો મનુષ્ય, સ્વર્ગને કાટા દેખાડનાર છતાં, ન માને કે તેનું અપમાન કરે તો તેટલા માત્રથી તે મનુષ્ય કાટાનાં દુઃખોથી બચી શકતો નથી તેવી રીતે પાપથી થનારા નરક અને નિર્ગોદના દુઃખોને જળાવનાર મહાત્માઓ તરફ ઉપેક્ષા કરવાથી કે તેમની નિંદા કરવાથી ધ્યાનમાં રાખવું કે કોઈ દિવસ પણ તે નરક અને નિર્ગોદનાં દુઃખોથી બચી જઈ શકશે જ નહિ. યથાસ્થિત સ્વરૂપ દેખાડવામા જો કોઈ પણ પ્રકારે અવગુણો દેખાતા હોય તો પછી જગતમા દીપક ચંદ્ર અને સૂર્ય જેવા પદાર્થો તો તેવા ઉદ્ધોને માટે આપડપ જ હોવા જોઈએ. વધારે તો શું કહેવું. પરંતુ તેવા ઉદ્ધોને માટે તો કાટા કાઢેગ અને ખાડા ખોદેગ દેખાડનારી ખાતાની આજી પાપ બદેખેગ આપડપ જ થાય શું તેમાં પાનાની આખને કટકનિર્દેશક કે ગર્જાનિર્દેશક આદિ નથી અને જવજા રૂપ શખ્દોથી નવાજીને કાટી નાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે પણ ? કાટા કાંકરા અને ખાડાખોદવાને આજી બતાવે છે અને તેથી આપણે કાંટા કાંકરા અને ખાડા-ખોદવાથી બચી શકીએ છીએ, માટે આખનો તો ખરેખર કાટા કાંકરા અને ખાડાખોદવાથી બચાવવાનો ઉપકાર છે તો તે જ પ્રકારે તે સર્વમાન નિર્દેશીમા કલ્યાણ અનેક ધોરણપદ્ધતિથી અનેક માર્ગો અને નિર્ગોદના દુઃખોને બતાવનારા મહાપુરુષો કેમ અવગણી શકાય નહિં ?

નરકાદિને નોંતરનારા કોણ ?

આ બધું કહેવાનું તત્ત્વ એટલું જ છે કે ધર્મ સ્વર્ગ કે મોક્ષ એ વાસ્તવિક છે અને તેથી તે લાલચરૂપ નથી. અને તેવી જ રીતે અધર્મ પાપ અને નરક (નિગોદનાં દુઃખો) એ પણ વાસ્તવિક જ છે. અને તે કહેવા તે છોકરાને હાઉ કહેવા જેવું નથી. આ બધી વસ્તુ વિચારનારો મનુષ્ય સહેજે સમજી શકશે કે હિંસાદિક પાપસ્થાનકોમા વર્તવાવાળો, ઇન્દ્રિયોના વિષયનો ઉપભોગ કરવામાં આનંદ માનનારો અને કાયાનો પોષણમાં જ તત્પર બનનારો મનુષ્ય જરૂર નરક અને નિગોદનાં દુઃખોને નોતરું આપે છે. પરંતુ હિંસાદિ પાપસ્થાનોથી નિવર્તવાવાળો, ઇન્દ્રિયોના વિષયોમા આસક્ત નહિ થનારો, પરંતુ તેનો પરિહાર કરનારો અને મોક્ષના સાધનભૂત મળેલી ઔદારિક કાયાથી અનેક પ્રકારની નિર્જરા કરતો, વૈરાગ્ય ત્યાગ અને પરિપક્વ-ઉપસર્ગના સહનમા લીન બનેલો મહાપુરુષ જ તે ભવિષ્યના નરક નિગોદનાં દુઃખોને સર્વથા દૂર કરે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ સર્વદાને માટે તેનો નાશ કરે છે.

લોભના ઉદ્ધમમાં દુઃખ સહયુગ પડે

વ્યાપ્ત કરનાર સુર મનુષ્ય જેમ લાભની અપેક્ષા રાખી વ્યાપારના ઉદ્ધમમાં થતાં દુઃખોને ગણકારતો નથી, તેવી જ રીતે ધર્મ નિર્જરા અને મોક્ષ મેળવવા માટે તત્પર થનારો મહાત્મા લૌકિક કાયકાની દરકાર અંશે પણ ન કરે તે સ્વાભાવિક જ છે વળી જે શાસ્ત્રકારો અન્ય જીવોની કિલામણા પણ કરવી તે પાર્ષ્ણિક જણાવે છે, તે શાસ્ત્રકારો કેટલા બધા મહાક્રોધનુ કારણ હોય ત્યારે લૌકિક કાયકાઓનું ક્રન્નિયાત કરવાપણું જણાવે ? જો કે ધર્મથી મ્યુત થનાર લાગે તેવે પ્રસંગે, કે

લોચાદિક કષ્ટોને સહન કરનારાઓની ભક્તિથી
કેળ કયું ?

લોચની ક્રિયા પર્યુષણના પ્રસંગને અંગે નિયમિત છે અને તેથી તે ક્રિયા ત્રીજા ઔષધની માફક એકાન્તગુણ કરનારી જ છે અને તેથી જ તે લોચની ક્રિયાને કદપ તરીકે શાસ્ત્રકારોએ દરમાવી છે એટલું જ નહિ પરંતુ લોચ કરનારની ભક્તિને માટે શાસ્ત્રકારોએ મહાકૃણની આપ્ત જણાવી છે. શાસ્ત્રકારો દરમાવે છે કે

‘પદ્મસંત-ગિલાણ્ણમુ આગમગાહીસુ લાયકારીસુ ઉત્તરપારણં
જ દિન્નં સુખહુન્નલં દોશં’

અર્થાત્ વિહાર કરીને થાકેલા, માંદા થયેલા, આગમાદિક જ્ઞાનને પ્રાપ્ત કરનારા એટલે અભ્યાસી સાધુઓ અને લોચ કરનારા સાધુઓમાં જે દાન દેવામાં આવે છે તે ઘણા કૃણને એટલે બીજી વખતના નુપાત્રદાન કરતાં અત્યન્ત કૃણને દેનારું થાય છે. એવી જ રીતે તપસ્યાના ઉત્તરપારણે પણ દેવાતું દાન ઘણા કૃણવાળું થાય છે અને તેને માટે મૂળદેવ, ધર્માદિ, શાસ્ત્રાદિ અને મહાદુકુમાર વિગેરેના દષ્ટાતે શાસ્ત્રોમાં સ્થાને સ્થાને જણાવવામાં આવેલા છે. આ વસ્તુને વિચાર્યા લોચ કરનારાઓને અંગે લોચની વખતે દેવાતું દાન, જે મહાકૃણનાનું જણાવામાં આવ્યું છે તે ગર્વકાળમાં મહત્તાને અમનજ્ય વિના જોતું નથી પરંતુ આ પર્યુષણની વખતે તેને લોચની ક્રિયા તો અવશ્ય કરવા તરીકે છે બીજા કોઈ પણ પરિણામ આનુર્ભમિક દિવસોને અંગે વધારે પ્રમાણમાં લાગે છે અને અપ્રકાશને નિષેધ જણાવેલો નથી, ત્યાં આ અવનન્દિ પર્યુષણને અંગે તો શાસ્ત્રકારોએ જોવામાં પ્રમાણ

કરતા અધિક વાળ રહે ત્યારે પ્રાયશ્ચિત્ત લાગે અગર સાવત્સરિકની ક્રિયા યથાસ્થિત ન થાય, એમ જણાવી લોકની નિયમિતકર્તૃતા જણાવી છે. આટલી હદીકત જણાવ્યા પછી લોક કરવાથી ઘટા ગુણે અને લોક નહિ કરવાથી ઘટા અવગુણે જણાવી ચોધા કદપને સમાપ્ત કરું ઉચિત ધાયું છે

મનને રોકવા પહેલાં કાયાને કબજે કરવો જોઈએ

અનાદિકાળથી સંસારમા ગળડપટ્ટી કરનારા છવો મન વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગો દ્વારાએ કર્મબંધન કરે છે એ વાત જૈનશાસ્ત્રને જાણનારા અગર ખીજા કોઈ પણ આસ્તિક-મતવાળાઓથી અજાણી નથી, તેમા જો કે મનદ્વારાએ બધાતા કર્મો ગ્રીકણા હોય છે નો પણ ને મન કાયાના ચીલે જ ઘણા લાગે પ્રવર્તવાવાળું હોય છે નહિ અનુભવેલી, નહિ દેખેલી અને નહિ સાંભળેલી વસ્તુઓ તરફ મનનું દોરાવું થયું હોય એમ કોઈ પણ મુજ મનુષ્ય માની શકે નહિ એ વસ્તુ તરફ ધ્યાન રાખવાથી સ્પષ્ટ માલમ પડશે કે મનને રોકવાની ધરણ-વાળાઓએ કાયાને જરૂર કબજામાં લેવી જ જોઈએ.

મન-કપાય-ઇન્દ્રિયોમાં સર્વશ્રેષ્ઠ કબજે રૂપશેન્દ્રિયનોજ હોય

ધ્યાનમાં રાખવું કે પાંચે ઇન્દ્રિયો સંસારના કારણ-ભૂત કર્મ બંધાવવામાં મોટો ભાગ ભજવે છે. 'મન અને કપાયો જો કે કર્મ બંધાવવામાં મોટો ભાગ ભજવનારા ગણાય છે અને તે વાસ્તવિક પણ છે, છતાં તે મન અને કપાયોની ઇન્દ્રિયોના વિષયથી અને તે વિષયોના અભ્યાસથી જ મનની અસ્તવ્યસ્ત દશા થાય છે એટલે મન અને કપાય એ બંને વસ્તુને કાબૂમાં લેવાવાળાએ ઇન્દ્રિયોને વશ

કરવી એ પહેલે નંબરે કર્મના બધતથી બચવાનો રસ્તો છે. એવી રીતે જ્યારે ઇન્દ્રિયો માટે મનને છતવા અને કષાયોને છતવા માટે વશ કરવાની પહેલી મુખ્ય જરૂર છે. તો તે ઇન્દ્રિયોમાં પણ સર્વ ઇન્દ્રિયોનો આધાર અગર સર્વ ઇન્દ્રિયો સાથે વ્યાપક એવી જો કોઈપણ ઇન્દ્રિય હોય તો તે માત્ર સ્પર્શેન્દ્રિય છે તે માટે ઇન્દ્રિયને જે સ્થાન આપવામા આવ્યું છે, તે તેની વ્યાપકતાને લઈને તથા અથર્મોત્પત્તિને લઈને છે.

દુઃખને સહન કરતાં શીખો

સામાન્ય રીતે આ વસ્તુ સમજવામાં આવે તો લોચની ક્રિયા કાયાના યોગ ઉપર, ઇન્દ્રિય ઉપર અને કષાયો ઉપર જ્ય મેળવવામા કેટલી બધી ઉપયોગી છે અને તેથી તેની આવશ્યકતા કેટલી છે તે સમજાશે જગતમા સામાન્ય નિયમ એવો છે કે મનુષ્યે મુખશીક્ષતાવાળા ન થતાં દુઃખની સહિષ્ણુતાવાળા થવું જોઈએ. જે મનુષ્યો મુખશીક્ષતાથી જીવન ગુજારતાવાળા હોય છે તે મનુષ્યોને કોઈ આકસ્મિક સંયોગે આપત્તિ આવતા કઈ દશા થાય છે તે મુજ મનુષ્યોના ધ્યાન બદલ નથી મુજ મનુષ્યો જાણે છે કે દેશના નેતાઓ દેશના ઉઢાગને અંગે કાગઝમાં જલું પડે એ પ્રથમ નખી કરીને, તે કાગઝની દશાને લાયક નીનિએ પણ સ્વાધીન-દશામા વર્તે છે અને કાગઝની રીનિએ દેવાયેલા મનુષ્યો અનેક વખતે કાગઝમાં ગયા છતાં દેશની ઉન્નતિના ધોળને હોડતા નથી

જેઓ તેની રીતે કાગઝની દશાથી દેવાયેલા દેશના નુર્તી અને નેચોને કાગઝવારનો પ્રભાગ આવે છે, જ્યારે તેઓ કાગઝ નવારથી નીકળ્યા પછી દેશની કમલિના પ્રગાંબને કોઈ

દિવસ પણ વધાવી લઈ શકતા નથી તેવી રીતે અનાદિકાળથી લાગેલાં કર્મોનો ક્ષય કરીને એટલે આત્માના અવિચળ ગુણોને દખાવી દેનારા કર્મોનો નાશ કરી મોક્ષ મેળવવાને તૈયાર થયેલા સુસુક્ષ્મ મહાત્માઓને શારીરિક પોષણ કેઈપણ પ્રકારે પાલવે નહિ એ સ્વાભાવિક જ છે

કુષ્ટક્રિયાની જરૂરિયાત કેને ? તેનું આછામાં આછું ફળ કયું ?

આ વસ્તુ ધ્યાનમાં લઈએ તો સાધુ મહાત્માને માટે શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલી કુષ્ટાનુષ્ઠાનની ક્રિયા ધર્મની સ્થિરતાને માટે હંમેશા જરૂરી હોય તે સ્વાભાવિક જ છે જેવી રીતે ધર્મની અવિચળતાને માટે ધર્મિષ્ઠોને કુષ્ટક્રિયાની જરૂરિયાત છે તેવી જ રીતે ધર્મની ઉત્પત્તિ માટે અને ધર્મમા આગળ વધવા માટે પણ કુષ્ટક્રિયાની પૂરી જરૂરિયાત છે અને યાદ રાખવું કે અજ્ઞાનપણામાં મિથ્યાત્વ, અવરતિ અને કષાયના યોગે બાધેલા કર્મોને ભોગવવા પડે એ સર્વ દર્શનકારોના મત પ્રમાણે નિયમિત જ છે અને તે કર્મોનો ભોગ મુખ્યતાએ બે પ્રકારે થાય છે. તે બે પ્રકારે જે ઔપક્રમિક અને આસ્થુપગમિક નામના છે તેમા ઔપક્રમિકદ્વારાએ એટલે સ્વય ઉદયમાં આવતા કર્મોદ્ધારાએ થતી વેદનાને સહન કરવામા જે નિર્જરા થાય છે તે કરતા પણ આસ્થુપગમિક એટલે લોચ આદિ કરીને ઉદીરણથી ઉદય કરાયેલી વેદનામાં ઘણી જ તીવ્ર નિર્જરા થાય છે અને આ જ કારણથી આતાપનાદિ કુષ્ટો સર્વ શાસ્ત્રકારો, બહુ લેઈને સહન કરવાનાં કહે છે. એ વાત જરૂર ધ્યાનમાં રાખવાની છે કે જૈનશાસ્ત્રકારો કાયાની કુષ્ટ ક્રિયાને ત્યારે જ આદરપાત્ર ગણે છે કે ત્યારે તે ક્રિયામાં કેઈપણ અન્યજીવોની વિરાધના ન હોય.

તેમ જ કોઈપણ પ્રકારની સંયમને બાધા કરે તેવી પ્રવૃત્તિ ન હોય. એટલે શાસ્ત્રકારોએ શીતની અને ઉષ્ણની આતાપનાની જેટલી જરૂર ગણી છે, તેટલી જ યોગ્ય ગણવામાં આવી છે પરંતુ અગ્નિ આત્મિની આતાપનાને આરંભના હેતુ તરીકે અને આરંભરૂપ ગણીને તે અસંયમ અને અનર્થ કર્મ-બંધનનું મહાઆરંભમય કારણ છે, એ દેખીને તે અગ્નિની આતાપના કરવાના કાર્યને અજાનકિયા ગણાવી બાલકાર્ય ગણાવેલું છે જે કે તેવા પંચાગ્નિ તપોની કષ્ટકિયાથી પણ શાસ્ત્રકારો અકામનિર્જરા તો જરૂર માને છે.

સકામનિર્જરાના ઇચ્છુકોએ એ આરંભમય આતાપના ન લેવાની હોય

પરંતુ મકામ નિર્જરાવાળાઓએ તો તેવી આરંભમય આતાપના લેવાની હોતી નથી સકામનિર્જરાની ઇચ્છાવાળાઓએ તો નિરાનંદ એવી શીત, ઉષ્ણ વિગેરેની નિરાસર ભાવે આતાપના લેવાની હોય છે. જ્યારે આતાપના ઠાગએ આબ્યુપગમિટ્ટી વેદના મહન કરવી એ મુમુક્ષુઓનું મર્વદર્શનમંત્ર કાર્ય છે તો પછી આ લોચની કિયા જે કે કષ્ટમય છે તો પણ મુમુક્ષુ જીવોને તે લોચની કિયા મકામનિર્જરા માટે અત્યંત ફલવ્ય હોય તેમાં આશ્ચર્ય શું? એટલે લોચનો પ્રથમ ગુણ આબ્યુપગમિટ્ટી વેદના વેદવાદારાએ પૂર્વે બાંધેલાં કર્મોની નિર્જરા કરવી તે છે.

ત્રિવિધત્રિવિધ વિરતિ દરનારને ગૃહસ્થત્વં
વૈયાવચ્ચ કરતું દરપે નહિ

જેવી રીતે નિર્જરા એ લોચનો મુખ્ય ગુણ છે તે રીતે રીતે રીતે એ જ ન કરનારથી મુક્તિ મેળવવા, જે નાપિત નહીંને લોચનાને

પડે, પહેલાં પણ તેના હાથ ધોવરાવવા પડે વિગેરે જે સાધુપણામાં રહેલી જે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિ તેને બાધ કરનાર વર્તન કરવું પડે, તેનાથી લોચ કરાવનારને બચવાનું થાય છે ગૃહસ્થનું વૈયાવચ્ચ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિવર્તવાળાઓએ સર્વથા વર્જવાનું છે, એ વાત દશવૈકાલિકના 'ગિહિણાં વેદિયાવેદિયં' એ સૂત્રને જાણનારાઓથી અજાણ્યું નથી. અને સામાન્ય રીતે અસંયતો છ છવનિકાયની હિ સા કરનાર હોવાથી તપેલા લોહાના ગોળા જેવા જણાય છે અને તેથી તેઓને આવવા જવાનો આદેશ આપવો એ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિને કેટલો બધો બાધક છે, એ નહિ સમજી શકાય તેમ નથી જ્યારે સામાન્ય અસંયતને માટે પણ આવવા જવાનો આદેશ એવી રીતે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિને બાધક હોય, તો પછી નાપિત જેવી જાતિને આવવા જવાનો આદેશ કરાવવો કે કરવો તે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિને કેટલો બધો બાધક થાય તે સહેજે સમજાય તેમ છે.

લોચ કરવાથી પૂર્વકર્મ અને પશ્ચાત્કર્મનો ત્યાગ

શાસ્ત્રકારો આહારપાણી અને ગોચરી આદિના વિષયમાં અચિત્તથી પણ પૂર્વકર્મ અને પશ્ચાત્કર્મ વર્જવાનું જણાવી, નહિં લેપેલા પાત્રાદિથી લેપવાળી ગોચરી વહોરવા આદિનું સુખ્યતાએ નિષેધ કરી પૂર્વકર્મ પશ્ચાત્કર્મ વર્જવાનું જણાવે છે, અર્થાત્ તેવી રીતે પૂર્વકર્મ પશ્ચાત્કર્મના દોષવાળા પિંડશય્યા વિગેરે લેવાનો પણ જ્યારે નિષેધ કરે છે તો પછી મુંડન માટે નાપિતના જે હાથનું પ્રક્ષાલન કરાવવું પડે તે, તેમ જ મુંડન કરાવ્યા પછી પણ તેને હાથનું પ્રક્ષાલન વિગેરે થાય, તો તેમાં પૂર્વપશ્ચાત્કર્મ કેમ ન ગણવું? અને જો એવી રીતે પૂર્વપશ્ચાત્કર્મ લાગે તો તે દોષોએ કરીને યુક્ત એવું મુંડન સાધુપણાની

અપેક્ષાએ ન શોભે એ સ્વાભાવિક જ છે એક સામાન્ય રીતે
 દશવૈકાલિકના ચાર અધ્યયનને બાણનારો મનુષ્ય પણ સમજી
 શકે છે કે ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિ કરનાર સાધુને ગૃહસ્થનું
 વૈયાવચ્ચ કરવું કદપતું નથી. કેમકે વૈયાવચ્ચમાં જો કે અપ્રતિ-
 પાતિગુણપણ હોઈને કાયદો જ છે અને વૈયાવચ્ચથી ઉપાજન
 કરાયેલું સાતાવેદનીય કર્મ નિકાચિત હોય છે અને તે ભોગવ-
 વાનું જ હોય છે, તેથી તે વૈયાવચ્ચ ગુણને અપ્રતિપાતિપણે
 ગણવામા આવે છે એટલે જ્ઞાનની નિર્જરાનો જેમ અભિમાનથી
 નાશ થાય, દાનથી થયેલા પુણ્યનો નિંદાગર્હણાદિથી નાશ અગર
 વિપર્યાસ થાય, તપસ્યાથી થયેલા ક્રોધનો ક્રોધાદિકે કરી વિનાશ
 થાય, એવી રીતે અન્ય અન્ય અવગુણોથી વિનાશ શાસ્ત્રકારે
 સ્વાભાવિક રીતે જણાવ્યો છે પરંતુ વૈયાવચ્ચ એક એવો ગુણ
 છે કે વૈયાવચ્ચથી જે માતાવેદનીય આદિ કર્મો ઉપાજન
 કરવામાં આવ્યાં હોય તે, અભિમાન ક્રોધ પશ્ચાત્તાપ વિગેરે
 અવગુણો થાય તો પણ તે વૈયાવચ્ચના ક્રોધનો નાશ થઈ શકે જ
 નહિ જો કે તે અવગુણો વૈયાવચ્ચ કરનારાને પણ નુકશાન
 નો કબજો જ્યારે-ત્યારે થાય જ છે, પરંતુ વૈયાવચ્ચથી
 ઉપાજન કરેલા દાનમાં તે ક્ષતિ પહોંચાડી શકતા નથી. શ્રી
 ભગવતીજ સૂત્રમાં તો એટલા સુધી નિયમ બાંધવામા આવ્યો
 છે કે જે માધુ માંદા સાધુની વૈયાવચ્ચ કરે છે તે જ
 નીર્થ કરને માનનારો ગણી શકાય અને જે ત્રિલોકનાથ
 નીર્થકર ભગવાનને માને, તે તો જરૂર માંદા સાધુની
 માત્રજન કરે જ. આવી વૈયાવચ્ચની ઉત્તમતા છતાં પણ માધુ
 મદ્યમાએ ત્રિવિધ-ત્રિવિધ વિરતિ દેવાથી અવિરતિનું કે
 અવિરતિરૂપિતનું વૈયાવચ્ચ કરવું કેટલેક પ્રકારે કઠિન નથી
 કેમકે તે વૈયાવચ્ચ અવિરતિને વાંચનાનું કાળ જોઈ છે અને
 તેમાં તે દાનએ અવિરતિની અનુનાદના થઈ એમ કહી શકાય.

ધ્યાનમા રાખવું કે અનુમોદના ત્રણ પ્રકારે છે. એક અવિરતિના કાર્યો કરનારની અનુમોદના કરવી, બીજી અવિરતિના કાર્યો કરનારની સાથે સહવાસ રાખવો અને ત્રીજી અવિરતિના કાર્યોનો નિષેધ ન કરવો. આ ત્રણ પ્રકારની અનુમોદના હોવાથી નાપિતના વિષયોમાં આવવા-જવાનું કહેવું, આગળ-પાછળ એના હાથ ધોવરાવવા વિગેરે કાર્યો જે કરાય તે આ અસંયતિગૃહસ્થનું વૈયાવચ્ચ અને તેની અવિરતિની અનુમોદના જ ગણાય. અને આ વૈયાવચ્ચ કોઈપણ પ્રકારે ત નાપિતને દુ ખથી બચાવનાર કે છવનથી બચાવનાર ન હોવાને લીધે અનુકંપામાં પણ હોઈ શકે તેમ નથી, તેમ જ તેના કોઈ લયને બચાવનાર નહિં હોવાથી તે અલયમા પણ જઈ શકે તેમ નથી. તેથી તે નાપિતનું આગત-સ્વાગત કરવાનો પ્રસંગ આવે તો તે સાધુપણને માટે કોઈપણ પ્રકારે શોભતું નથી, એમ કહેવું જ જોઈએ સુખ્યતાએ સાધુમહાત્માઓએ કર્મોની નિર્જરા માટે સાધુત્વનો અંગીકાર કરેલ હોવાથી તે મોટા મોટા ઉપસર્ગો અને પરિપહોને સહન કરવાના છે અને લગવાનું મહાવીર મહારાજ જેમ ક્લિષ્ટ કર્મોની નિર્જરા માટે અનાયદેશમાં દુઃખો સહન કરવા ગયા હતા, તેમ તેઓના સંતાનપણનો દાવો કરનાર મહાત્માઓ આચારરક્ષણ અને નિર્જરાની સાથે ગૃહસ્થના વૈયાવચ્ચથી નિવૃત્ત થવા માટે લોચ જેવા સામાન્યકૃષ્ણને ઉઠાવવામાં કેમ પાછી પાની કરે ? અથવા લોચ જેવી ક્રિયાને સહિષ્ણુતાના મૂળ પગથીયા તરીકે કેમ આચરે નહિં ?

આવી રીતે પર્યુષણના પાંચ કલ્પો જણાવી હવે છઠ્ઠા શ્રેયાપ્રનાજન એટલે ચોમાસામાં દીક્ષા ન દેવી એ નામના છઠ્ઠા કલ્પને અંગે કંઈક વિવેચન કરવાની જરૂર ગણાય.

પર્યુષણાનો છઠ્ઠો કલ્પ શૈક્ષાપ્રવાજન. ચાતુર્માસમાં દીક્ષાના અધિકારી કોણ કોણ ?

નવા દીક્ષિત થયેલા સાધુઓને શૈક્ષ તરીકે કહેવામાં આવે છે. અને તેથી ભગવાન શ્રી હેમચંદ્રસૂરિજી 'શૈક્ષઃ પ્રાથમકલ્પિકઃ' એમ કહી કપષ્ટપણે પ્રથમકલ્પવાળાને શૈક્ષ તરીકે જણાવે છે, આ છઠ્ઠા કલ્પમાં જે દીક્ષાનો નિષેધ જણાવવામાં આવેલો છે તે સ્થૂલદષ્ટિએ વાંગનાર કે સમજનારને ભયંકરમાં ભયંકર લાગશે, કારણકે વૈરાગ્ય કઈ વખતે કેને કયા કાળોથી થાય એનો નિયમ નથી. ચાતુર્માસમા વ્યાખ્યાન-શ્રવણાદિકના ઘણા પ્રસંગો હોય છે અને તે પ્રસંગે શ્રોતાદિકને વૈરાગ્ય ન જ થાય એવું કોઈ પણ વિધાતાનું વિધાન નથી. તેમા તો વૈરાગ્યવાન થયેલો મનુષ્ય કેટલીક વખત તે માતાપિતા સ્ત્રી પુત્ર ભગિની લેણદેણ રોગાતંક વિગેરે કાળોથી વૈરાગ્યને ટકાવી શકતો નથી અને વધારી પણ શકતો નથી. છતાં કોઈક તેવો ભાગ્યશાળી પુરુષ રણમા ઉતરતા શૂરવીર યોદ્ધાની માફક એક જ ધ્યેયને વળગતો વૈરાગ્યને ટકાવે અને વધારે. અને તે વૈરાગ્ય ટકવા અને વધવાના પ્રતાપે મંચાર-કાગવામમાંથી નીકળીને મોઝના માગે વધવા માટે મદાત્મા એને શરોઆવી મોઝની નીમગ્નીરૂપ પ્રવજ્યાની યાગના કંદે હવે જે તેવે વાપને જ્યારે મદાત્મા તેવા વૈરાગ્યવાળાને દીક્ષા દેવાની ના પાડે અર્થાત તેને ધર્મે મારી મંગારગમુદ્રમા વખરનો કડી દે ત્યાંદે એના જેવું ભય કંઈ પરિણામ એવું નથી પરંતુ વાચકે ધ્યાનમા રાખવું કે આવા વૈરાગ્યવાળા અને ધર્મથી વચ્ચેન થયેલા મહાનુભાવને માટે આ શૈક્ષપ્રવાજન કલ્પ ટાળવું પડતો જ નથી અને તેટલો જ માટે શ્રી નિર્ગુણ ભગવાન અને સ્ફુટિકાર મહાન જ 'મોઝે મારે' એમ જણાવે.

બુદ્ધા શબ્દોથી સાધુના આચારથી વાસિત થયેલા તેવા ભાવિત આત્માને પ્રમાજન કરવાની આજ્ઞા આપે છે એટલે પૂર્વે જણાવેલ મહાભયંકર દોષ આ કદપ પાળનારને શિરે રહેતો નથી, અને તેથી શાસ્ત્રકારોએ જે જે દીક્ષાના પ્રસંગોમાં ‘મા પઙ્કિવન્થ’ કરેહ’ કહીને દીક્ષાના અભિલાષીને ક્ષણમાત્ર પણ વિલંબ કરવો તે પ્રતિબંધ કોઈપણ પ્રકારે આ દીક્ષામાં કરવાલાયક નથી એમ જે જણાવેલું છે તે વચનને કોઈપણ જાતનો બાધ નથી

ભાવિત—શ્રાદ્ધને દીક્ષિત થતાં રોકનાર ને તેને થતું ક્ષણ

વળી એ વાત પણ યાદ રાખવાની છે કે વૈગયથી થયેલા પરિણામને અગે લેવાતી પ્રમત્ત્યામાં ક્ષણમાત્ર જેટલો વળત પણ બાહુબલજીના પંદનના મનોરથમાં થયેલી દશાને પામે તે સ્વાભાવિક છે. સંસારના અનુભવીઓ પણ સારી રીતે જાણી શકે છે કે દીક્ષા લેવાને માટે ગયેલા અનેક વૈરાગ્યવંતો પણ એક ક્ષણના વિલંબથી દીક્ષા વગર આખી જિંદગી રહ્યા છે અને પસ્તાવાવાળા થયા છે. વળી શાસ્ત્રકારો દેવલોકાદિકને માટે ધર્મ કરવાની જે ત્રિવિધ—ત્રિવિધ વિરતિવાળાને મનાઈ કરે છે તેમાં એ જ વસ્તુ કારણ તરીકે આગળ કરાય છે કે દેવપણામાં થતા સાવધની અનુમોદના લાગવાથી ત્રિવિધ—ત્રિવિધ પરચક્ષણને બાધ આવે. તો પછી જે મનુષ્ય ત્રિવિધ—ત્રિવિધ પ્રકાર સાવધની વિરતિ કરવા માટે આવેલો છે તેને, શાસ્ત્રમાં કહેલ અડતાલીસ દોષમાંથી કોઈપણ પ્રકારનો દોષ નથી એવું સમજાય જતા (પ્રમત્ત્યા ન આપે તો) સર્વવિરતિ આપવાનો જે નિષેધ કરવો તે બળાત્કારે સર્વવિરતિથી ખસેડી અવિરતિમાં નાખવાનું કાર્ય થયું ગણાય. અને એવી રીતે બળાત્કારે વિરતિ લેનારને અવિરતિમાં નાખવાનું જે થાય તેને શાસ્ત્રકારો મહા-મોહનીયનું સ્થાન કે જે સ્થાનમાં ગણધર આદિ મહાપુરુષોની

હત્યા ગણાવનામાં આવી છે તેવું મહામોહનીય સ્થાન લાગે એમ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે. એટલે સર્વવિરતિ લેવાની ઇચ્છા-વાળાને કોઈપણ પ્રકારે સર્વવિરતિ લેવા માટે તૈયાર કરવા એ જ સર્વવિરતિવાળાને યોગ્ય ગણાય, પરંતુ સર્વવિરતિ લેવા આવેલાને સર્વવિરતિ નહિં આપવી તે અવિરતિના સમુદ્રમાં ધક્કો મારી દેવાનું ગણાય. શ્રી સંભવનાથજી મહારાજ શ્રી નેમનાથજી મહારાજ વિગેરે અનેક તીર્થ'કરના શાસનમાં લાગેા મનુષ્યોએ સંસારકારાવાસમાંથી નીકળી સર્વવિરતિરૂપ મોક્ષ-નીસરણીને ચોમાસામાં જ ગ્રહણ કરી છે એમ શાસ્ત્રકારો સ્પષ્ટ શબ્દોમાં કહે છે. આવેલકથાદિ દશ કલ્પો કે જેમા સ્થિતાસ્થિત કલ્પપણાનો વિચાર કરવામા આવે તેમા કોઈપણ સ્થાને તીર્થ'કર મહારાજ કે સામાન્ય સાધુ અથવા તો બાતીશ તીર્થ'કરના અથવા ના પહેલાહેલલા તીર્થ'કરના સાધુઓને અગે દીક્ષા માટે કલ્પનો ભેદ જણાવવામાં આવેલો નથી. એટલે વૈરાગ્યવાળા શ્રદ્ધાળુ અને ભાવિત શ્રાવકને દીક્ષા દેવામાં નિષેધ નથી એમ શ્રી ભાષ્યકાર અને સૂર્યકાર મહારાજ જે જણાવે છે તે જિનશાસનની મર્યાદાને અનુકૂળ જ ગણાય.

આનુર્મસિમાં કોણે કોની પ્રવ્રજ્યા કરી

જેવી રીતે હિપ્ત જણાવ્યા પ્રમાણે સાધુધર્મની મામાચારીથી માનિતગામ થયેલા અને વૈરાગ્યવાન શ્રાવકને દીક્ષા દેવાની તથા લેવાની ગામ્ત્રકારે છૂટ નાખી છે અને શ્રી કાતકાચાર્ય મહારાજજીએ સૂર્ય શાસ્ત્રમાં ભક્તજાનુને દીક્ષા આપી પણ છે.

કદાચ ચોમાસામાં પતિન થાય તો શું કરવું?

કેવળ દીક્ષા લેવા કેમકે તેમા મહારાજીયકર્મના ઉપગ્રી માનિય

પતિત થયેલો મહાતુલાવ પાછો તરત ચારિત્ર લેવાને તૈયાર થાય અને તે વખત કદાચ ચોમાસાનો હોય તો પણ તેને પુનઃ તે દીક્ષા આપવામાં શાસ્ત્રકારો તરફથી પ્રતિષેધ નથી અને હોય પણ નહિ અને તેથી જ મહારાજા લાખ્યકાર અને ચૂલ્હિંકાર “મોક્ષ” પુરાણસંહિ” એમ કહી તથા “પુરાણે સંહિસુ ય ણ્ય દોસા ણ ભવન્તિ તેણ તે પઠ્વાવિજ્ઞન્તિ” ઇત્યાદિક વાક્યો જણાવી ભાવિત આત્મા શ્રાવકની માફક જ પ્રવ્રજ્યાના પ્રદાનમાં પુગણ એટલે દીક્ષાથી પશ્ચાત્ થયેલાને પુનઃ દીક્ષા આપવાની છૂટ શેષ ઋતુના આઠ મહિનાની માફક જ રાખી છે. કોઈપણ સર્વવિરતિની સ્થિતિની શ્રેયસ્કરતા સમજવા સાથે સંસારની કારાવાસ જેવી સ્થિતિ સમજનારો મનુષ્ય મોહનીય-કર્મના ઉદયથી આપાદ વદ એકમ (શ્રાવણ વદ એકમ)ને દિવસે કે તે પછી પતિત થયેલાને કારતક વદ એકમ (માગસર વદ એકમ) સુધી પતિતદશામાં રાખવાને તૈયાર થાય જ નહિ વળી કેટલાકો લાખ્ય અને ચૂલ્હિંના પાઠોને દેખ્યા વગર, સમજ્યા વગર, અગર નહિ માનતા હોઈને દીક્ષાના નિષેધનો ચોમાસાને માટે સર્વને અંગે પોકાર કરે છે તેઓએ પણ પતિતને તો તત્કાલ સર્વસાવધના ત્યાગનું પર્યક્ષપ્રાણ પુનઃ કરાવેલું છે અને જો તે પતિતને કરાવેલ સર્વ સામાયિકનો ઉચ્ચાર શાસ્ત્રસંમત ગણતા હોય તો તે પતિતને સર્વવિરતિ સામાયિક પુનઃ ઉચ્ચરાવવાનો અધિકાર જે શાસ્ત્રમાં અને જે ગાથામાં છે તે જ ગાથામાં ભાવિત એવા શ્રાવકને પણ ચોમાસામાં દીક્ષા આપવાનો સ્પષ્ટ અધિકાર છે, એટલે હાં તો તેઓએ પતિતને સ્વચ્છંદપણે દીક્ષા આપેલી ગણાય, અથવા તો ઉભયવસ્તુ એક જ ગાથામાં અને એક જ સ્થાને હોવા છતાં પણ એક વસ્તુને માનવી તથા આચરવી અને બીજી વસ્તુને ન માનવી અને આદરવાનો નિષેધ કરવો તેમાં શુ કારણ હશે

તેની કલ્પના વિચક્ષણો કરી શકે અગર તેઓનો આત્મા જાણે.
ભાવિતાત્મા શ્રાવકાદિને ચોમાસામાં દીક્ષા આપવી
એ ઉત્સર્ગમાર્ગ છે કે અપવાદ

જૈનશામનમા મનાતા આગમો કે તેની પંચાંગી પૈકી
કોઈપણ શાસ્ત્રમાં સાધુસામાચારીથી ભાવિત એવા શ્રાવકને
કે કથંચિત્ મોહનીયકર્મના ઉદયે પતિત થયેલા
પશ્ચાત્કૃતને દીક્ષા આપવાના નિષેધ માટે એક પણ
વાક્ય નથી. અને જ્યારે કોઈપણ જગો પર તે જોની
દીક્ષાના નિષેધને માટે કોઈપણ કાળની અપેક્ષાએ
વાક્ય ન હોય તો પછી ઉત્સર્ગપક્ષે નિષેધ થયા સિવાય
તેને અપવાદનું રૂપ આપી શકાય નહિ, તે
સ્વતંત્રાવિદ્ જ છે એટલે જગ અમાત્ય વગેરેને માટે કગતું
જે અપવાદ પદથી દીક્ષાનું વિધાન તે અભાવિત અને અપુરાણને
માટે જ છે એમ મમજવામા કંઈ પણ સુશ્કેલી પડે તેમ નથી

આહુ કલ્પનું સ્થાન અર્ધિ કેમ ?

ઉપર જણાવ્યા પ્રમાણે ભાવિત આત્મા એવા શ્રાવક અને
પશ્ચાત્કૃતને માટે ચોમાસામા પણ દીક્ષાનો નિષેધ નહિ,
પરંતુ શ્રેયસ્કતુની માફક જ ઔત્સર્ગિકવિધાન હોવા છતાં
પર્યુપણાકલ્પના દશ પ્રકારોમા શૈલપ્રવાજન નામનો છઠ્ઠો કલ્પ
કેમ નાખ્યો એ શંકા થવી અસંભવિત નથી. પરંતુ આચાર્ય
મહારાજ અભયદેવસૂરિજીએ શ્રી સ્થાનાંગ સૂત્રની
દીક્ષામાં જે દસ પ્રકારના પર્યુપણાનો કલ્પ જણાવેલો
છે તે શ્રી નિશીથસૂત્રના ભાષ્યની ગાથાને ઉદ્દેશીને છે
અને એ વાત શ્રી સ્થાનાંગસૂત્રની દીક્ષાના ને સ્થાનને
જલ્પન કે જે અનર્થ નથી તે કે કલ્પસૂત્રની દીક્ષાએમ

પર્યુષણકલ્પની વ્યાખ્યા કરતા કલ્પ શબ્દથી અચેલકપણા આદિ દશ પ્રકારનો તીર્થકલ્પ લેવાય છે પરંતુ તે દશ કલ્પોમાં પર્યુષણકલ્પ દશમે સ્થાને રહેલો છે અને તેથી તે પર્યુષણકલ્પ પેટાલેદ રૂપે ધાય છે વળી ત્યાં માત્ર રહેવાની વ્યવસ્થા લેવાય છે પરંતુ આહારાદિ દ્રવ્યવિષય પણ લેવાતો નથી. પરંતુ પર્યુષણના કલ્પને અંગે કલ્પશબ્દથી જો કોઈપણ આચાર લેવા જેવો હોય તો તે શ્રી નિશીથસૂત્રમાં જણાવેલ દ્રવ્યાદિક સ્થાપનાઓ અને એમાં પણ દ્રવ્ય અધિકારે જણાવેલા ઊણોદરી આદિ દશ લેદો લેવા તે વધારે અનુકૂળ છે

ચાતુર્માસમાં ભાવિતાત્મા શ્રાવકાદિ વગરનાને દીક્ષા કેમ ન દેવાય તેની સ્પષ્ટતા

તે નિશીથભાષ્યના દ્રવ્ય સ્થાપનાના છઠ્ઠા શૈક્ષાપ્રત્રાજન નામના કલ્પમાં જ ભાષ્યકાર “મૌક્તુ પુરાણસદ્ભે” એમ કહીને સ્પષ્ટ શબ્દોથી પુરાણ અને ભાવિતશ્રાદ્ધ સિવાયના મનુષ્યોને માટે દીક્ષાનું અપ્રદાન જણાવે છે. એટલે સ્પષ્ટ ધાય છે કે જેઓ વ્યાખ્યાનતો વિશેષપ્રતિપત્તિર્નાદિ સંદેહાદલક્ષણ” એ સામાન્ય ન્યાયને સમજતો હશે તે તો ભાષ્ય અને શ્રુતિ ઉપર ધ્યાન રાખીને છઠ્ઠા શૈક્ષાપ્રત્રાજન નામના કલ્પમાં ભાવિતશ્રાદ્ધ અને પુરાણ સિવાયની દીક્ષાના નિષેધને કહેશે તથા માનશે, છતાં જેઓ પુરાણ અને ભાવિત શ્રાદ્ધને માટે પણ ચોમાસામાં દીક્ષાનો નિષેધ છે એમ માની લે તેઓ ઉપર જણાવેલા ન્યાયને માનના કે સમજતા નથી અગર તો શાસ્ત્રમાં કહેલા વાક્યોને માનવામાં ઓછાશ હશે વળી શ્રી દશવૈકાલિકની અંદર શૈક્ષસ્થાપનાનો કલ્પ સમજાવતા ભગવાન્ હઙ્ગિલદ્રસૂરિએ વાપરેલ પ્રાયઃ અવ્યય જેની માન્યતામાં હોય તે મનુષ્ય પણ ચોમાસામાં સર્વથા દીક્ષાનો

સિવાયને માટે સમજવો. આ સ્થળે એક શંકા જરૂર થશે કે શું પુરાણ અને ભાવિત સિવાયના આત્માઓનો ઉદ્ધાર કરવો તે શાસ્ત્રકારો અને શ્રમણ મહાત્માઓનો માટે ચોમાસામાં ઇષ્ટ નથી ? આ પ્રશ્નના સમાધાનમાં સમજવું કે જગત્માત્રના જીવોનો ઉદ્ધાર કરવો તે શાસ્ત્રકારોને અને સર્વશ્રમણમહાત્માઓને ઇષ્ટ છે. પરંતુ પૂર્વે જણાવેલ શૌચવાદની અપેક્ષાએ પતિતપણું અને શારંગની લીલના કરવા સાથે ધર્મથી પોતાના જીવને અને જન્યને વિમુખ કરવાનો જે મહાવ દેખાડેલો છે તે સંયમના અગ્રાનના દોષ કરતાં ભયંકરમાં ભયંકર ગણીને જ ગાતુર્મામમાં ભાવિત અને પુરાણ સિવાયના જીવોને માટે શૈક્ષાપ્રવાજનકલ્પ સંબંધો છે.

શૈક્ષાપ્રવાજનકલ્પની સ્પષ્ટતા

તે કે શૈક્ષાપ્રવાજનકલ્પની વ્યાખ્યામાં માત્ર ગૌરવે પ્રમત્યા ન આપવી એટલું જણાવી અન્યસ્થાનોની માફક શેષઋતુમાં બાલ નપુન્નકાદિ અયોગ્યોને નીશા ન અપાય અને ચોમાસામાં પ્રાય યોગ્ય અને અયોગ્ય જાનને નીશા ન અપાય એટલું જ જોવાની જરૂર હતી છતાં જેઓ વ્યાખ્યા કે સૂત્રના પૂર્વાપર પ્રત્યેક ન સમજતા, દૃઢીયાઓ જેમ છદાયની દયાની ધર્મત્વ ચિંતિને નિરેશ્વર ભગવાને જે જણાવી છે અને બીજાઓએ જે કલ્પની ચિંતિને ધર્મ તરીકે જે જણાવી તેનું ખડક કલ્પ જે અનુ જણાવ્યું છે તે સમત્યા વગર પાત અને નાન

વિશેષથી સંયમની વૃદ્ધિ અને રક્ષા માટે છે અને તે સમજી શકાય તેવું છે, પરંતુ જે શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞન કલ્પ છે તે તો સંયમની રક્ષા કે વૃદ્ધિને અંગે તેનું વિધાન હોય તે સ્વપ્ને પણ માની શકાય તેમ નથી. તેથી શું એમ માનવાને કારણ ન રહે કે ભગવાન્ કાલકાચાર્ય મહારાજની પહેલાં પુરાણ અને શાસ્ત્રને ચોમાસામાં પણ સંયમ આપવાની છૂટ હોય અને તે રીતિને અનુસરીને ભગવાન્ કાલકાચાર્યે જળભાનુને દીક્ષા આપી હોય પરંતુ તેમાં નિશીથચૂર્ણિકાર મહાત્માના જણાવ્યા મુજબ ભરૂચથી કેટલાક આચાર્યોના જણાવ્યા પ્રમાણે દેશથી રાજ્યે કાઢવાનું થયેલું હોય તેને લીધે પાછળથી આચાર્યોએ ચોધની પર્યુષણની આચરણની માફક શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞનકલ્પ આચરીને ભાવિત તથા પુનાણુને પણ દીક્ષાનો નિષેધ આચર્યો હોય? આવી શંકા નહિ કરવાનું કારણ એ છે કે કેટલાક આચાર્યોના મતે તો ભગવાન્ કાલકાચાર્યની પૂજા રાજ્યે બહુમાનથી વિસ્તારી તે સહન નહિ થવાથી પુરોહિતના પ્રપંચને લીધે આચાર્ય મહારાજ સ્વયં ચોમસામા વિહાર કરી ગયા છે એમ પણ લખેલું છે. તેથી ભગવાન્ કાલકાચાર્યના ચોમાસાના વિહારમાં નિર્વિવાદપણે રાજના ભાણેજ બલભાનુની દીક્ષા જ કારણ છે એમ પણ કહી શકાય તેમ નથી વળી જો તે કારણથી શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞનનો કલ્પ આચરણમાં આચરવામાં આવ્યો હોત તો ચોધની પર્યુષણની આચરણની માફક તે શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞનને પણ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં આચરણ તરીકે જ જણાવત વળી એ વાત તો સિદ્ધ જ છે કે નિશીથચૂર્ણિકાર મહારાજ ભગવાન્ કાલકાચાર્ય મહારાજ પત્ની ધણી કૈકાઓને અંતરે ધરેલા છે. તેઓ ભાવિત અને પુનાણુ સિવાયના પૈરાગ્યનાઓની દીક્ષાના નિષેધમા અપકાયની વિરાધતા, વટલવું અને શાસ્ત્રનિંદા વિગેરે હેતુઓ ન આપતાં તે કાલકાચાર્ય

મહારાજનું વૃત્તાન્ત જ જણાવીને આચરણાથી જ શૈક્ષની અપ્રવાજનાનો કલ્પ છે એમ જણાવત. વળી ભાષ્યકાર મહારાજ કે જેઓ પણ ભગવાન કાલકાચાર્ય મહારાજ પછી જ થયા છે તેઓ ‘મોક્ષ’ પુરાણસહુદે’ વિગરે ગાથા કહી પ્રશ્નાત્કૃત અને ભાવિત શ્રાવકને માટે નિષેધનો અંશ પણ નથી એમ સ્પષ્ટ શબ્દોમા જણાવે છે તે જણાવત નહિ અને ભાષ્યકાર તથા શૃણિકાર બન્ને જે અપવાદમા પ્રશ્નાત્કૃત અને ભાવિતને સ્થાન ન આપતા, અન્ય અન્ય પ્રકારના જીવોને અપવાદપદમા ચોમાચાની દીક્ષા માટે જે સ્થાન આપેલ છે તે આપત જ નહિ, અર્થાત્ એ ઉપરથી આ વાત સ્પષ્ટ થાય છે કે પ્રશ્નાત્કૃત અને ભાવિતને માટે દીક્ષાનો ચોમાસામા નિષેધ આચરણાથી પણ નથી જ

ચોમાસામાં વિદાર નથી હોતો માટે દીક્ષા પણ ન થાય એ કથન સગત છે ?

કેટલાકે તરફથી એમ પણ કહેવાય છે કે ચોમાસામા નાનુ-ગાને વિદાર કરવાનો મુખ્યત્વાએ હોતો નથી અને શૈક્ષને દીક્ષિત કરતા તે દીક્ષા દીધેલા ગામમાં બીજે દિવસે નવદીક્ષિત ન કરવાનો આજકાલ કલ્પ હોવાથી ચોમાસામા દીક્ષાનો નિષેધ કહેલા છે આ કથન પણ શાસ્ત્ર કે પરંપરા એકેકેને નહિ નવ્ય કોઈ પણ શાસ્ત્રમા એવું વિધાન જ નથી કે દીક્ષિત કરેલ નવા મેઘને સર્જને બીજે દિવસે તે દેવથી વિદાર

અપેક્ષાએ ઘણી જ ઉત્તમ અને ઇચ્છવા લાયક છે, છતાં પણ મોહનીયમાં ફસેલો વર્ગ કેટલીક વખત તો શ્રદ્ધાળુ હોય છે તો પણ અને કોઈપણ જાતના સગાસગાંધ વિનાનો હોય છે તો પણ દીક્ષાની વિરુદ્ધતાને ધારણ કરનારો હોય છે તેવે વખતે ચોમાસાનો કાળ અપ્રીતિવાળા ક્ષેત્રમાં નિર્ગમન કરવો પડે અને તે અત્યંત મુશ્કેલીનો વિષય થઈ પડે છે, તે મુશ્કેલી ટાળવા માટે શાસ્ત્રકારોએ ચોમાસામાં શૈક્ષાપ્રત્યાજન કલ્પ રાખેલો છે એવું કહેનારે વિચારવું જોઈએ કે ભગવાન વજ્રસ્વામીજીની વખતે આખું શહેર અને રાજ દીક્ષાની બાબતમાં અનુકૂળ વર્તનવાળા નહોતા, છતાં શ્રી વજ્રસ્વામીજીને નથી નો તે સ્થાનથી બીજે લઈ જવામાં આવ્યા અને નથી તો ધનગિરિજી અને સિંહગિરિજીએ તત્કાળ સ્થાથી વિહાર કર્યો. માટે દીક્ષામાં શહેરની અપ્રીતિ કલ્પી ક્ષેત્રની અપ્રીતિના નામે શૈક્ષા-પ્રત્યાજનકલ્પનો કલ્પિત અર્થ ઊભો કરવો તે યોગ્ય નથી.

સર્વને સામાન્યરીતે આતુર્માસમાં પ્રવ્રજ્યા આપવાથી થતી અનવસ્થા

અમુક અમુક સંપ્રદાયો તો વર્તમાનમાં પણ ભાવિતગ્રાહ હોય કે અભાવિતગ્રાહ હોય, પ્રશ્નાત્કૃત હોય કે પ્રશ્નાત્કૃત ન હોય, અન્યમતીય હોય કે કોઈ પણ હોય તો પણ નિર્વિશેષપણે આતુર્માસમાં પણ પ્રવ્રજ્યાનું વિધાન કરે છે પરંતુ તેઓએ ભાષ્યકાર અને સૂત્રિંકારનાં વચનો ઉપર ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે. જો તેવી રીતે ચોમાસામાં સર્વને સામાન્ય રીતે પ્રવ્રજ્યા દેવાનું વિધાન માનવામાં આવે તો પછી ભાષ્યકાર અને સૂત્રિંકાર મહારાજે કહેલો શૈક્ષાપ્રત્યાજનનો કલ્પ વ્યર્થ જ બન્ય વળી શ્રીજીતકલ્પસૂત્રિંકાર અને ભગવાન હરિભદ્રસૂત્રિંકાર વિગેરે મહાપુરુષોએ પણ પોતાના સૂત્રિંકાર અને ટીકા આદિ ગ્રાન્થોમાં

અકલ્પ નામના કલ્પની વ્યાખ્યામાં પ્રાય કરીને અથવા સામાન્ય કરીને જણાવેલો શૈક્ષાપ્રત્યાજનકલ્પ ન માનેલો ગણાય અગર અર્થ માનેલો ગણાય, માટે શૈક્ષાપ્રત્યાજનકલ્પથી પશ્ચાત્કૃત અને ભાવિતશ્રાદ્ધને છોડીને ખીજતને શૈક્ષાપ્રત્યાજન કલ્પ ગણી દીક્ષાનું વિધાન કરવું ઉચિત નથી એ સ્પષ્ટ જ છે જે કે ભગવાન અભયદેવસૂત્રજી સ્પષ્ટ શબ્દોમા આ શૈક્ષાપ્રત્યાજન-કલ્પને જઘન્યથી સિત્તેર દિવસ અને મધ્યમથી એ સી નેતુ-એકંબાવીસ દિવસો માની યાવત એકએને એ શી દિવસ મધી માને છે અને એ અપેક્ષાએ મધ્યસ્થ બુદ્ધિવાળો વિચાર કરશે તો શૈક્ષાપ્રત્યાજનકલ્પનો હેતુ પૂર્વે જણાવેલો અપકાયની વિરાધના અને વટલાવવાના અકલ્પ વિગેરેનો જ નિશ્ચિત છે એ સમજી શકશે

પર્યુષણાકલ્પની મુદત અને તે મુદત વધારવા-ઘટાડવાનાં કારણો

યાદ ગાળવું કે પર્યુષણાકલ્પ ઉત્કૃષ્ટથી આપાઠ શુદ્ધ પૂર્ણિમાથી શરૂ થાય છે, કારણ કે આપાઠ વદ પાચમથી ભાદરવા મુદ પાચમ મુધીના કલ્પો ક્ષેત્રની અપ્રાપ્તિ આદિ કારણને લીધે થવાવળા હોય છે અને ભાદરવા મુદ પાચમ પછીથી કાર્તિક શુદ્ધ પૂર્ણિમા મુધી તે પર્યુષણાકલ્પ નિયમિત હોય છે. પરંતુ કાર્તિક શુદ્ધ પૂર્ણિમા પછી પણ તે વરસાદનું સેકાવું ન થાય અને ત્રિવિદ વિગેરે જેમા મુકાયેલા છે એવા માર્ગ ન થાય તે કારણે ત્રિવિદના અનુક્રમે આગેા મારગર મહિનો પણ પર્યુષણાકલ્પના અર્થમાં જ રહેવું પડે આ સ્થાને એક વાત ધ્યાનમાં રાખવી છે કે, પર્યુષણાકલ્પના પ્રારંભમા કોનાકિકની સામ્યતાને કારણે તે પાચ પચ ત્રિવિદના કલ્પો કે, અને મારગર મહિનો પચ પચ ત્રિવિદના કલ્પો નથી, પરંતુ ત્રિવિદની

યોગ્યતા માટે દશ દશ દિવસના કલ્પો છે આમ હોવાથી કયો ગ્રન્થ કયો સધાડો, કયો સાધુ અને કયો ગણુ કઈ વખતે પર્યુપણાકલ્પ શરૂ કરે કે સમાપ્તિ કરે તેનો નિયમ નક્કી હતો એમ કહી શકાય નહિં. અને જ્યાં સુધી પર્યુપણા-કલ્પની શરૂઆત ન કરી હોય, ત્યાં સુધી શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞન-કલ્પની પણ નિયમિતતા થઈ શકે નહિ અને તેવી જ રીતે પર્યુપણાકલ્પની સમાપ્તિ પણ દશ દશ દિવસોના ત્રણ કલ્પવાળી હોવાથી કયા સાધુ વિગેરેને ક્યારે પર્યુપણાકલ્પ સમાપ્ત થાય એનો પણ નિયમ નહિ હોવાથી સામાન્ય રીતે શૈક્ષકનું પ્રત્યાજ્ઞાવિધાન અસુક્ર વખતે જ શરૂ થાય એ પણ નિશ્ચિત હોઈ શકે નહિ આ વસ્તુ વિચારતાં પણ મુન મનુષ્યોને શૈક્ષને પ્રત્યાજ્ઞા નહિ દેવાના કલ્પમાં ચૃણિકાર વિગેરેએ જણાવેલા અપકાયવિરાધના અને વટલાવવા આદિના પ્રસંગો જ ચોક્કસી રીતે તરી આવશે. જે સર્વથા શૈક્ષની દીક્ષાના નિપેદને કેટલાકે માનશે તો શું ચોમાસુ ઉતર્યા પછી પણ વસંતઋતુ લીધે કગતા માગસર મહિનાના પર્યુપણાના કલ્પને વિષે શૈક્ષની પ્રત્યાજ્ઞાનો સર્વથા નિપેદ શું માને છે, શું માનશે? અગર તે પ્રમાણે શું વર્તન કરે છે કે કરશે? અર્થાત્ શાસ્ત્રના પાઠોને સમજ્યા અને વિચાર્યા પિવાય પર્યુપણાકલ્પને નામે શૈક્ષાપ્રત્યાજ્ઞન કલ્પનો અનર્થ કરનારાઓને ઘેઝીના પહેરણા જેવી જ અવરુદ્ધા ધવાનો વખત આવશે આ છઠ્ઠા કલ્પનું તાત્પર્ય એટલું છે કે પૂર્વે જણાવેલ ઉદ્દેશવિગ્રહનાને અંગે ‘ઘઘઘાદી તથાકાગિત્વ’ ના અયોગકારાએ કે વટલાવવાની ધુરિકારાએ શાસ્ત્રની હેતુનાનો પ્રસંગ ન આવે તેટલા માટે પર્યાપ્ત કૃત અને ભાષિતશ્રાદ્ધ કે જેમાં તે દોષો નથી તેમને છોડીને બીજાઓની દીક્ષા ન કરવી.

સાતમા કલ્પની ભૂમિકા. ભસ્મ, ડગલની આવશ્યકતા

સાતમા કલ્પની અદર અવ્યક્તને અંગે કર્મ કર્મ વસ્તુ પર્યુપણાકલ્પ સ્થાપતા પહેલાં છોડી દેવી તેના વિચાર કરવાનો છે. જો કે ભસ્મ ડગલ વિગેરે જેવી રીતે અચિત્ત વસ્તુઓ વર્ષાકલ્પને અંગે નિયમિત પ્રદાણ કરવાની છે તેવી જ રીતે પર્યુપણાકલ્પ અગર આમામાને માટે ધર્માણી ઉપધિનું પ્રદાણ કરવાનું વિધાન પણ વર્ષાકલ્પને અંગે નિયમિત છે અને તે વસ્તુતાએ અચિત્ત પણ હોય છે, છતાં પણ ભસ્મડગલાદિકને પ્રદાણ કરવાનો કલ્પ જુદો રાખ્યો અને દ્વિગુણ જેવી વર્ષાકલ્પની ઉપધિ ધારણ કરવાનો કલ્પ જુદો રાખ્યો, તેનું કારણ એ જાણાય છે કે ભસ્માદિક અને વસ્ત્રાદિકને અચિત્તપાણી અપેક્ષાએ સરખા છતાં જેમ પીડ ફલક આદિ પ્રદાણ તથા માત્રકભાજન આદિ પ્રદાણ, અચિત્તપાણીએ સરખા છતાં ક્યેયજેની અપેક્ષાએ આગળ જુદાં રાખવામાં આવ્યાં છે તેવી રીતે અહિં પણ તૃણ ડગલાદિ અને વસ્ત્રાદિનો વિષય જુદો પાડવામાં આવ્યો. પીડ ફલક આદિ, માત્રકભાજન, ભસ્માદિ અને વસ્ત્રાદિ ઉપધિમા પૃથક પૃથક મુદ્દાઓ વિચારીએ તો માત્રમ પડે કે પીડ ફલક વિગેરેનું પ્રદાણ, આત્મવિગ્રહનાને મુજબતાએ વર્તવા માટે છે, માત્રક ભાજનનું પ્રદાણ માત્ર એ નયમવિગ્રહના વર્તવા માટે છે. તેવી રીતે

કુંડી તેમના આસન પાસે તૈયાર રાખવી અને પછી જ વાચના લેવા માટેનો વિધિ શરૂ કરવો. જો કે આ જગો પર શાસ્ત્રકારોએ શ્લેષ્મના લાજનને અંગે વિશેષ ચર્ચા કરી જ નથી, છતાં માત્રકના લાજનને અંગે તો ચર્ચા કરતા શિષ્યકારોએ શંકા ઉઠાવી છે કે વાચના દેવા જેટલા કાળમાં માત્રકનું ભાજન વાચનાચાર્ય માટે રાખવાની જરૂર શી? એવી ઉઠાવેલી શંકાના સમાધાનમાં શાસ્ત્રકારોએ ખુલ્લા શબ્દોએ જણાવ્યું છે કે માત્રકની ક્રિયાનો પ્રતિબંધ નહિ રહી શકતો હોય તો પણ તે વાચનાચાર્યે વાચના દેવી જરૂરી છે માટે વાચના લેનારે માત્રકના લાજનને સ્થાપન કરવાની જરૂર છે આ માત્રકના લાજનને ગ્રહણ કરવાનું કળ જો કે માત્રકગ્રહણ નામના ચોથા કલ્પમાં કહેવાની જરૂર હતી પરંતુ આ માત્રકનું પ્રયોજન વાચનાચાર્ય મહારાજને અંગે અને બારેમાસની ચતત સ્થિતિને માટે હોવાથી, ચોમાસા માત્રને માટે અને યાવત્ સાધુને માટે માત્રકનું પાત્રક ગ્રહણ કરવાના કલ્પમાં આ હુકીકતનો ઉલ્લેખ કરવામાં આવ્યો નથી.

ભસ્મ-પાત્રની ઉપયોગિતા

અહીંયા મુખ્ય અધિકાર શ્લેષ્મના પાત્રને માટે છે અને તેમાં એ સ્પષ્ટ જણાવ્યું છે કે શ્લેષ્મનું પાત્ર એ ભસ્મ સિવાય ઉપયોગમાં આવે નહિ અને તેથી દરેક વાચના લેવાવાળા સાધુઓએ વાચનાચાર્યને માટે એ ભસ્મવાળું શ્લેષ્મપાત્ર વાચનાચાર્યની પાસે વાચના વખતે હુમેશાં મૂકવું જોઈએ આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થશે કે સાધુઓને ચોમાસાના કાળ સિવાય પણ ભસ્મગ્રહણની વાચનાચાર્યને અંગે તો અનિવાર્ય આવશ્યકતા છે વળી વર્તમાનકાળમાં વસ્ત્રધાવનની વખતે માખી વિગેરેનો બચાવ ભસ્મઠાગએ વિશેષે ધાય છે, એ કોઈના પણ અનુભવ બહાર નથી ચોમાસા સિવાયના કાળમાં પણ કીડીઓનો ઉપદ્રવ

અનેક જગો પર અનેક પ્રકારે હોય છે તેમાં તે જીવોનો પણ જાણવો ભસ્મદ્વારાએ વિશેષ થઈ શકે છે અને કસાય છે, એ વાત અનુભવ બહાર નથી લૌગિક કાર્યોને અંગે પણ ચોમાસા સિવાયના કાળમાં પણ ભસ્મની જરૂર રહે છે વર્ષનાદિક કાળોમાં પણ ભસ્મની જરૂર રહે છે આ બધી હકીકતનું તત્ત્વ એટલું જ છે કે ભસ્મનું પ્રકાર એટલું ચોમાસામાં હોય તેમ નહિ, પરંતુ ચોમાસા સિવાયના શેષકાલના આઠમાસના કાળમાં પણ, ભસ્મનું પ્રકાર ઘણું જરૂરી અને નિયમિત હોય છે. તે ભસ્મને અંગે શાસ્ત્રકાર પર્યુપણાકલ્પને અંગે કર્મમાન કરે છે કે પર્યુપણા કલ્પથી રહેવાનું શરૂ કરનારા મહાનુભાવોએ જુની ભસ્મને વાસરાવી દઈને નવી ભસ્મ જ પ્રકાર કરવી જોઈએ.

નવી ભસ્મ લેવાનું કારણ ?

ભસ્મની અદર જે ગુણ ભસ્મને શરૂ ન લાગી હોય ત્યાં જુની દુર્ગંધ હોવાનાં, જીવ જાણવાનાં અને ચીકાશ હોવા વિગેરેનાં હોય છે તે ગુણ શરૂથી જુની થયેલી રાખમાં નથી હોતાં એ વાત સમજાવવી પડે તેમ નથી. દાખા વિગેરે દ્રવ્યોજન્ય માથેલી માથા ઉપર જે તાજી ભસ્મ નાખી હોય છે તે તે માખી આદિને જીવને જાણવાનાં થાય છે પણ ભસ્મ જે જુની થઈ ગઈ હોય છે તે તે માખી આદિને જાણવાનાં નથી થતી કીડીએ પણ જુની ભસ્મમાં તેની પ્રથમ ન હોવાથી કોઈકે તે જાણી જતી નથી પરંતુ નવી ભસ્મ હોય છે તે તેની

ત્યાગ કરી નવી ભસ્મ લેવાનું કરમાન સંયમવિરાધનાના પરિહારને માટે કહે તેમા આશ્ચર્ય નથી વળી જુની અને ગન્ધરહિત એવી રાખમાં શ્લેષ્માદિક કરવાથી તે ભાગ્યે જ અત્યંત દુર્ગંધવાળું થાય અને તેવે વખતે સ્પર્શથી મનુષ્યોની ઉત્પત્તિનો પ્રતિબંધ ન રહે, માટે પણ ચોમાસાના સ્નિગ્ધકાળમાં પહેલા જુની રાખને છોડી દઈને નવી રાખને ગ્રહણ કરવાનું આત્મા અને સંયમ જાનેની વિગધનાના પરિહારને માટે ઉપયોગી છે એવી રીતના અનેક કારણોને લીધે જુની ભસ્મનો ત્યાગ કરી નવી ભસ્મ લેવાનું શાસ્ત્રકાર સાતમા કલ્પમાં જણાવે છે એવી રીતે મયમધારીઓને ભસ્મ પૂર્વે જણાવ્યા પ્રમાણે અત્યંત ઉપયોગી છે. તેવી જ રીતે ડગલક (સ્થિરિલ ગયા પછી પાણીથી સ્વચ્છતા કરવા પહેલા સ્વચ્છતા કરવા માટે જોઈતા ઈંટના સુવાળા કટકા) તૃણ પલાલ વિગેરે પણ પર્યુષણકલ્પના પ્રારંભમા પરિવર્તન માગે જ છે, કારણ કે જો ઈંટોના કટકા જુના ન હોય અને તાજા હોય તો તેમા રેતી જામેલી હોતી નથી અને તેથી તેની ઉપર વર્ષાકાળમા પણ લીલકુલ થવાનો સંભવ રહેતો નથી. પરંતુ જ્યારે ઈંટોના કટકા જુના હોય છે તો તેની ઉપર ધૂળ અને ચીકણ જામેલી હોય છે અને તેથી તે ધૂળ વિગેરેને લીધે અનંતકાયની ઉત્પત્તિ ઈંટના ટુકડાઓ ઉપર થાય છે. વળી જુની ઈંટોના કટકા ધૂળ વિગેરે ચીકણવાળા હોવાથી તેમાં કુથુ આદિ ત્રસ હોવાની ઉત્પત્તિ થવાનો સંભવ ઘણે અંશે રહે એટલે જુના રાખેલા ઈંટના કટકાથી ડગલેથી શૌચ કરતા અનંતકાય અને ત્રસકાયની વિગધનાનો પ્રસંગ આવે અને તે પ્રસંગ ઈંટના નવા કટકાઓમા ન હોય માટે ચોમાસાના પ્રારંભમા તેવા જુના ઈંટના કટકા વોસરાવી દઈને ડગલ તરીકે નવા ઈંટના કટકાઓનું ગ્રહણ કરવું તે કલ્પ તરીકે જણાવેલું છે. ઈંટના કટકાઓ ડગલ માટે જે લેવાય તે ઘસાયેલા અને સુવાળા થઈ ગયેલા લેવાના હોય છે

અને તેવા ડગલોથી આત્મવિરાધના થવાનો પ્રસંગ આવતો નથી. કેટલાક ભદ્રિક સાધુઓ લુગડાંના કટકાઓના ડગલો કરે છે, પરંતુ તેઓએ સમજવું જોઈએ કે શાસ્ત્રકારોએ ડગલને માટે કોઈપણ જગો ઉપર લુગડાંના કટકા કહ્યા નથી, પરંતુ ઈંદના મુંવાળા કટકા જ ડગલ માટે લેવાના કહેલા છે. જેવી રીતે જુની ભસ્મ અને જુના ડગલકોને છોડી દઈને ચોમાસાના પર્યુષણકલ્પના પ્રારંભમા નવી ભસ્મ અને નવા ડગલકોનું અડધું કરવું એ સાતમા કલ્પ તરીકે વિહિત છે તેવી જ રીતે ત્રીહિ આદિના તૃણો અને પલાલો પણ ચોમાસાની વખત પહેલા અડધું કરેલા હોય તે ચોમાસુ જેમતા યોગરાવી દઈ નવા અડધું કરવાનું થાય તે પણ સાતમા કલ્પ તરીકે જ છે.

આડમા કલ્પના ભુમિકા, ઝમણી ઉપધિ રાખવાનું પ્રયોજન

આડમા કલ્પમાં સાધુમહાત્માઓએ વર્ષાકાળમાં જમણી ઉપધિ અડધું કરીને ધાન્ડ કરવાનું જે શાસ્ત્રકારો જણાવે છે તેની વિગત આવી રીતે છે. ચોમાસાના કાળમા જો કે પરચક વિગેરેના ભયો, કાદવ અને લડાઈની અનુકૂળતા નહિ હોવાને લીધે ઘણા જ ચોછા હોય છે, તો પણ તરત આદિના ઉપદ્રવો ચોમાસાને લીધે વેકાઈ જતા નથી. વળી ચોમાસામા અચિડા માટે, બિડા માટે કે અન્ય કોઈપણ કાળમા માટે બદા જવું થયું હોય અને માકસિક્ક ચોગ વચ્ચાનું પડવું માય તો પાચેન મય ઉપકરણો બીના થઈ જાય એ સ્વાભાવિક જ છે અને તેવા બીના ઉપકરણો પાચેને ક્રિયા કરવા મા અપ.

પહેલાથી થતી શરીર વિગેરેને લઈને આત્મવિરાધનાની પરપગ પણ ઉભી થાય તેથી શાસ્ત્રકારો પર્યુષણકલ્પના આરંભમા જમણી ઉપધિ ધારણ કરવાનું, વર્ષાકલ્પના આઠમા કલ્પ તરીકે જણાવે છે. વળી તસ્કરાદિ કારણથી ઉપકરણનું હરણ થયું હોય ત્યારે ઉપકરણોની ગવેષણા તે ગામ કે અન્ય ગામમાં કરવામાં આવે તો મંથમવિગધના અને આત્મવિરાધના થવા સાથે, કલ્પસામાચારીની વિરાધના પણ અનિવાર્ય થઈ પડે, તે કાળથી પણ ચોમાસામા જમણી ઉપધિ રાખવાનું જણાવે છે વળી ચાતુર્માસ સિવાયના કાળમાં કોઈ આકસ્મિક રીતિએ કે સ્વાભાવિક પણ માધુનું મરણ થાય તો, તેને માટે પણ સારાં સ્વચ્છ ઉપકરણો માંગીને પણ તેનો નિર્ગમન સત્કાર થઈ શકે, પરંતુ ચાતુર્માસમાં નવાં ઉપકરણો લેવાનો નિષેધ હોવાથી મૃતકને તેનાં મેલાંઘેલાં વસ્ત્રોથી નિર્ગમસત્કાર કરવો પડે અને તેવી વખતે ધર્મની પ્રશંસા તો દૂર રહી, પરંતુ શાસનની અત્યંત હીલના નિવાનવાને માટે પણ વર્ષા-કાળમાં પોતે વાપરતા હોય તે સિવાયનાં સ્વચ્છ ખીજાં ઉપકરણો ગળવાની આઠમા કલ્પ તરીકે શાસ્ત્રકારોએ જરૂરિયાત જતાવી છે વર્ષાકાળમા શરીર આદિ કારણને લીધે સ્થંડિલનો ભેદ થવાનો, અલ્પ થવાનો અને જ્વરાદિનો વિશેષ સંભવ હોઈ, તેવે વખતે ગ્દાનિનો સંભવ વિશેષ ગણાય અને ગ્દાનિની વખતે ગ્દાનતા વધતી અટકાવવા માટે તથા નિવાનવા માટે સ્વચ્છ ઉપકરણોની આવશ્યકતા રહે અને તેને માટે પણ જમણા ઉપકરણો ચોમાસામા ધાગણ કરવાનું શાસ્ત્રકારો કહે તે યોગ્ય જ છે યાદ ગળવું કે જેવી રીતે ચોમાસાની શરૂઆતમા સાધુ મહાત્મા માટે જમણાં ઉપકરણો ધાગણ કરવાની જરૂર ગણાવી છે નેથી જ રીતે શાસ્ત્રકારોએ ચોમાસું ઉત્તરવાના માળમાં અનલ(અસમર્થ) અદ્રુવ અને અધારણીય વસ્ત્રોને

પરઠવી દેવાનો પણ નિયમ જતાવ્યો છે અર્થાત્ ચોમાસા સિવાયના શેષકાળમાં અનલ આદિ ઉપકરણોને ધારણ કરનારાને શાસ્ત્રકારોએ ઘણી જગો પર પ્રાયશ્ચિત્ત જતાવ્યું છે આ કહેવાનું તત્ત્વ એટલું જ કે ચોમાસામાં લીધેલી જેવડી ઉપધિને લીધે પોટલીઆ સાધુ જની એક જ જગો પર રહેવાનો પ્રમંગ આવે તે શાસ્ત્રકારોને ઇષ્ટ નથી અને જહુઉપધિસહિતપણું તે પણ ઇષ્ટ નથી. કેમકે અનલ વિગેરે ઉપધિ પરઠવવાની વખતે સંયમને અયોગ્ય અને ચાવત્ ધારણ કરવાલાયક નહિ એવી સર્વઉપધિ પરઠવી દેવાનું શાસ્ત્રકાર વિધાન કરે છે એટલે ચોમાસાને અંગે ગ્રહણ કરેલી જેવડી ઉપધિમાંથી જે જે સંયમને માધક બને એમ ન હોય અર્થાત્ અધિકરણ રૂપ થાય એમ હોય તેવી સર્વઉપધિને પરઠવી દેવાનું જ જણાવે છે એટલું જ નહિ, પરંતુ જેવી રીતે પર્યુપણાકલ્પના પ્રારંભમાં જેવડી ઉપધિ નહિ ધારણ કરવાવાળાને પ્રાયશ્ચિત્તની આપત્તિ જણાવે છે તેવી જ રીતે પર્યુપણાકલ્પ પૂરે થયા પછી તે અનલ વિગેરે વિશેષણોવાળી ઉપધિને નહિ પરઠવી દેવામાં પણ શાસ્ત્રકારો સ્પષ્ટ શબ્દોમા પ્રાયશ્ચિત્તની આપત્તિ જણાવે છે વાચકોએ ધ્યાન રાખવાની જરૂર છે કે માધુ-મહાત્માઓએ શાસ્ત્રકારોએ કહેલા ઉપકરણના લાઘવ નામના ગુણને માટે ઉપધિની અલ્પતા કરવાની ઘણી જ જરૂર છે. પરંતુ કોઈક પ્રમાણે એવો જીવ જમણી ઉપધિ વર્ષાકાળમાં લેતી જોઈએ એ નિયમને અનુસરીને વર્ષાકાળના નામે જેવડી જેવડી ઉપધિ ગ્રહણ કરતાં જાય અને તેથી જો તે નિત્યવાસાદિ દોષવાળો એટલે વિદ્વાન કરવાની અભિરૂચિ વગરનો થઈ જાય તેવો જાને તો તેની વખતે મુજબ આવકોનું શાસ્ત્રકારોએ દેખાડેલું સ્વર્ણમિતિદ કરવું છે કે તેવા માધુને પ્રતિજ્ઞા સવાના કારણસર તેની ઉપધિરૂપ ઉપધિની અમનઅસ્ત દશા કરી

ઉત્તમ ધ્યેય

નાજે, જેથી તે ઉપધિને લીધે પ્રતિબંધ પામવાવાળા સાધુને
 પોતાની પ્રતિબદ્ધ દશામાથી છૂટી અપ્રતિબદ્ધપણે વિહાર
 કરવાનું થાય. આવી રીતની શાસ્ત્રની અંદર જણાવેલ સૂચક-
 કથાનું તત્ત્વ સમજનારા મહાનુભાવોએ પણ વર્ષાકાળના
 આરભમા જોડી ગ્રહણ કરાતી ઉપધિ આદિથી કથંચિત્ થઈ
 જતા પ્રતિબધને દૂર કરાવવા કટિબદ્ધ ગ્રહેણું લેઈએ. અર્થાત્
 જેવી રીતે સાધુમહાત્માઓને વસ્ત્રપાત્રાદિ દાન આપવાનું મહા-
 દ્વંજ છે અને પરપન્થોએ તે સ્વર્ગ અને મોક્ષના મુખો આપ-
 નાગ બને છે તેવી જ રીતે વર્ષાકાળની બમણી ઉપધિના નામે
 પોટલીઆ સાધુ બનનારા સાધુઓના પોટલાઓની અસ્તવ્યસ્ત-
 દશાને કરનારો પણ શુભદ્વંજને જ પામે છે ધ્યાન રાખવું કે
 સાધુ મહાત્માઓને અપાતા વસ્ત્રપાત્રમા જે શાસ્ત્રકારોએ સુપાત્ર-
 દાનપણાનો વ્યવહાર કર્યો છે તે વસ્ત્રપાત્રની કિંમતની
 અપેક્ષાએ નથી પરંતુ તે વસ્ત્રપાત્રથી સંયમ સાધનમાં બનતી
 મદદની અપેક્ષાએ છે અને તેથી જ અને આ જ કારણથી સૂત્રકાર
 મહારાજ પણ સુપાત્રદાન દેનારને જ્ઞાન દર્શન ચારિત્રકૃપી
 સંમાધિ કરનાર અને તેવી સંમાધિ મેળવનાર તરીકે ગણે છે.
 એટલે શત્રુદાળાદિકને ઉપયોગી વસ્ત્રપાત્રાદિ દેવાથી જેમ
 સંયમની મહાયતા કરી ગણાય અને તેથી પરમદ્વંજની પ્રાપ્તિ
 થાય, તેવી જ રીતે માત્ર વસ્ત્રપાત્રાદિકની અધિકતાને લીધે
 થતા પ્રમાદી સાધુઓનું, અર્થાત્ દ્વેષમત્ત્વ ધારણ કરીને
 વિહારને માટે અસમર્થ બનતા સાધુઓનું સંયમ શિથિલ ન
 ગાય અને દુર્લ્લ બને તે અપેક્ષાએ સંયમના સહાયક બનવાનું
 પણ, પોટલીઆ સાધુઓના પોટલાઓની અસ્તવ્યસ્ત દશા
 કરીને પણ, શાસ્ત્રનિષેધી અને દુર્લ્લસંયમરાગી શ્રાવકોએ
 પ્રવર્તાઈું લેઈએ. એ નાંબીર મૂચન કોઈપણ પ્રકારે ભૂલવા
 જેવું નથી.

નવમાકલ્પની ભૂમિકામાં ઉપધિગ્રહણ કરવાનું પ્રયોજન

જેવી રીતે આઠમા કલ્પમા ચોમામાની અંદર વરસાદના કારણથી ઉપધિ ભીની થાય અને તેથી સંયમવિગ્રહના આત્મવિરાધના અને પ્રવચનવિરાધનાનો પ્રસંગ આવે. તેને ટાળવા માટે જેવડી ઉપધિ લેવાનું જણાવ્યું તેવી જ રીતે નવમા વર્ષાકલ્પની અંદર ચોમાસાના પ્રારંભમાં જ આખા ચોમાસાને લાયકની ઉપધિ ગ્રહણ કરી લેવાનું ફરમાન શાસ્ત્રકારોએ કહેલું છે અર્થાત્ જેવી રીતે ચોમાસાની શરૂઆતમાં જેવડી ઉપધિ લેવાનું વિધાન શાસ્ત્રકારોએ જણાવેલું છે તેવી જ રીતે ચોમાસામાં ઉપધિગ્રહણ કરવી તે નામનો નવમો વર્ષાકલ્પ પણ શાસ્ત્રકારોએ જણાવ્યો છે. યાદ રાખવું કે જેવી રીતે કોઈપણ કાળમાં સ્વામી ગુરુ વિગેરેને પૂછ્યા મિવાય લેવાતી કોઈપણ વસ્તુને અંગે માધુઓને અદ્વિત્તાદાન એટલે ત્રીજા મહાવ્રતનું દ્વિપણ લાગે છે એવી જ રીતે ચોમાસાની અંદર કોઈપણ જાતનું મયમ ઉપકરણ પછી તે ઔધિક હોય કે ઔપચરિક હોય, પરંતુ તેવા ઉપકરણનું લેવું તેને શાસ્ત્રકારો અદ્વિત્તાદાન એટલે ચોરી છે એમ સ્પષ્ટ ગણદોમાં જણાવે છે એટલે માલીકના ત્રીધા મિવાય વસ્તુ લેવામા આવે ત્યારે જેમ ચોરી ગણાય, તથા ગુરુમહારાજની આજ્ઞા મિવાય લેવામાં આવે ત્યારે પદાર્થ ગુરુમહારાજ આગળ આલોવ્યા મિવાય ધારતું કરવામા જેમ અદ્વિત્તાદાન એટલે ચોરી થાય છે અને જેમ શાસ્ત્રકારો જણાવે છે તેવી રીતે ચોમાસાના કાળમાં કોઈપણ સંયમનું ઉપકરણ, ઔધિક હોય કે ઔપચરિક હોય, પણ તેનું લેવું થય ને, ત્રિવિદ્યાદાનની રીતે જ જાણનાની આજ્ઞાથી વિદ્વદ્ હોય ને ત્યારે અદ્વિત્તાદાન એટલે ચોરી ઉપજ ગણાય છે.

કે પ્રાચીનકાળમાં વિધવા બાઈઓ, અનાથ સ્ત્રીઓ અને કૃષ્યાદિક વ્યાપારથી રહિત એવા લોકો, ખીજું કંઈપણ આજીવિકાનું સાધન ન મેળવી શકે ત્યારે, તેઓ કાંતવુ પીંજવું અને વણવું વિગેરે કાર્યો કરતાં હતાં અને તે દ્વારાએ જ પોતાની આજીવિકા તેઓ ચલાવતાં હતાં. આર્દ્રકુમારની સુપત્ની કે જેણે બાર બાર વર્ષ સુધી દાનશાળાઓમા દાન દીધું હતું તેણીને પોતાના ભરતારને દીક્ષાના અભિપ્રાય થયો છે એમ જ્યારે માલૂમ પડ્યું ત્યારે તેણીએ પોતાના બાળક એવા પુત્રને પોતાની ભવિષ્યની દશા સમજાવવા માટે કાંતવાનું કામ શરૂ કરી દીધું હતું અને બાળકે એ કાર્યની અનુચિતતાનો પ્રશ્ન કર્યો ત્યારે, અનાધાર બાઈઓ આદિનો એ જ આધાર છે એમ સ્પષ્ટ શબ્દોમા જણાવ્યું, એ હકીકત શાસ્ત્રને જાણનારાઓથી અને જૈન જનતાથી પણ અજાણી નથી. વળી સાધુને અગે શ્રીપિંડનિયુક્તિ અને આધનિયુક્તિ વિગેરેમાં પિંડના દોષો બતાવતાં કર્ત્તન અને પીંજણ વિગેરે દોષો સ્પષ્ટશબ્દોમાં બતાવેલા હોવાથી નિરાધારો અને નિગશિનો માટે કર્ત્તન અને પીંજણ વિગેરેનો કેટલો બધો વ્યવહાર હશે, તે ન સમજાય તેવું નથી આવી કર્ત્તન પીંજણ વિગેરેની સ્થિતિ નિવ્યાપાનપણાને અગે નિર્ભર હોવાથી, આતુર્ભામ જેવા કાળમા તે કર્ત્તન પીંજણનો વ્યવહાર મોટા પાયા ઉપર ચાલતો હોય તેમા આશ્ચર્ય નથી કાગળ કે આતુર્ભામની અંદર વચ્ચાદને લીધે પ્રામાન્તગેનું ગમનાગમન ઘણા બાગે બંધ થઈ જાય અને તેથી દેશાન્તર અને પ્રામાન્તર દ્વારાએ વ્યાપાર અને વ્યવહારની જે જે પ્રવૃત્તિ હોય તે બધી બંધ પડી જાય અને જ્યારે દેશાન્તર અને પ્રામાન્તરની પ્રવૃત્તિ બંધ પડી જાય, ત્યારે સ્વત્રામને અગે આખી વસ્તીનો જન-સમુદાય જે આવશ્યક અને યોગકાળ માટે જે હોઈપણ વ્યવહાર

કરી શકે તો તે માત્ર કાંતણ પીંજણ વિગેરેના જ છે.

કૃષિકર્મને નહિ કરનારાઓનું આજીવકા માટે સાધન કાંતણ પીંજણ જ

સાલણીએ છીએ કે રાજગૃહી સરખી મહારાજ શ્રેણિક જેવા ધાયિકમન્યદ્રવના ધણીથી અધિકૃત નગરીમાં પણ સામાયિકને ગાટે અલ્લેડ તરીકે વર્ણવાયેલો પુણ્યો શ્રાવક જે હતો તે પણ પુણી દ્વારાએ એટલે કાતવું પીંજવું વિગેરે કરવા દ્વારાએ જ પોતાનો નિર્વાહ કરતો હતો એટલું જ નહિ, પરંતુ પ્રતિદિન એકેક સાધમિકને દ્રવ્યસાધમિકવાત્સલ્યને માટે જમાડવાનું પણ કરતો હતો એટલે સ્પષ્ટ થાય છે કે સર્વધા અન્ય વ્યાપારથી રહિતને સર્વદાને માટે તથા અન્ય વ્યાપાર કરવાવાળાને પણ આતુર્માસના કાળમા નિર્વાહને માટે કાંતણ પીંજણ અને વણવું એ જ આજીવિકાનાં સાધનો હતાં આ વાત બ્યારે લક્ષ્યમા લેવાશે ત્યારે પૂર્વકાળમા ચોમાસાની શરૂઆતથી તે અંત સુધીમા વણાટકામની કેટલી બધી પ્રવૃત્તિ થતી હશે તે સમન્થએ એવી પ્રવૃત્તિની વખતે રૂને તૈયાર કરવાથી માડીને કપડાને તૈયાર કરવા સુધીનું કાર્ય તે ચોમાસાની વખતે થાય અને તેવા વખતમાં જો સાધુઓ ઔધિક કે ઔપગ્રહિક ઉપકરણોનો સંગ્રહ કરે તો તે સંગ્રહ લોભના લક્ષ્યરૂપ થાય અને તે વચ્ચની ઉત્પત્તિ સાધુ નિમિત્તે ઘણી જ ધર્ષ જાય અને વળી આધાકર્મી વચ્ચનો પ્રસંગ ઘણો હોય થાય. આ બધા પ્રસંગને નિવારવા માટે શાસ્ત્રકારોએ વર્ષાકલ્પના પ્રારંભમાં જણાવેલા દશ કલ્પોમાં વર્ષાકાળમાં નથી ઉપધિ નહિ લેવાનો જે નવમો કલ્પ જણાવ્યો છે તે વ્યાજબી જ છે. યાદ ગાખવું કે કૃષિ આદિ કાર્યો કે જે ચોમાસાને અંગે જ ઘણા લાગે કરવાનાં હોય છે તે કૃષિ

આદિ કરનારા પણ ત્રીસે દહાડા અને ચારે મહિના કૃપિ (ખેતી)ના કામમાં પ્રવર્તેલા હોતા નથી અને તેથી તેઓ પણ ખીજા નિર્વ્યાપાર લોકોની માફક ચોમાસામાં પ્રાયઃ વસ્ત્ર વણવાદિકનો જ ધંધો કરતા હોય અને તેથી પણ સાધુઓને શુદ્ધવસ્ત્રોની પ્રાપ્તિ થવી મુશ્કેલ પડે, માટે શાસ્ત્રકારોએ ચોમાસામાં નવાં વસ્ત્રો લેવાનો નિષેધ કરેલો છે જેવી રીત પિંડ અને શય્યાને માટે આધાકર્મ આદિ દોષો વર્જવાના છે તેવી જ રીતે વસ્ત્ર અને પાત્રને માટે પણ આધાકર્મ આદિ દોષો વર્જવાના છે. અને ચોમાસામાં વસ્ત્રપાત્ર આદિ આધાકર્મ આદિ દોષો દીર્ઘ પરિચય આદિને લીધે વધારે લાગવાનો સંભવ ગણી શાસ્ત્રકારોએ નવાં ઉપકરણો લેવાની મનાઈ કરી છે.

દશમા કલ્પની ભૂમિકા. પાંચકોશમાં ગમનાગમન વ્યવહાર

પર્યુપણાકલ્પમાં સ્પષ્ટ જણાવેલા દશ કલ્પમાં છેલ્લો કલ્પ, પાંચકોશની મર્યાદામાં ગમનાગમનનો વ્યવહાર ગણી પાંચકોશથી આગળ સાધુઓએ ચોમાસામાં ગમનાગમન ન કરવું તે રૂપ છે.

સામાન્ય રીતે જો કે વર્ષાકાળમાં પાણીના પ્રવાહને લીધે ગ્રામાનગમનની મુશ્કેલીવાળાઓને પણ ગ્રામાન્તરે અને દેશાન્તરે જવું મનુ નથી છતાં પણ મવે દેશમાં મવે સ્થાને માર્ગનું તેણે દુર્ગમપણું હોય એમ કહી શકાય જ નહિ અને તેથી જે સ્થાને માર્ગનું દુર્ગમપણું ન હોય અગત્ય નજીકના માર્ગનું મુગમપણું હોય તો પણ સાધુઓએ પર્યુપણાકલ્પને વાચ કરતાં પાંચ કોશથી વધારે જવાના નિષેધ કરેલા તે દશમા કલ્પ ગણાય આ સ્થાને જે પાંચ

કોશની જવા આવવાની છૂટ આવવામા આવી છે તે ગમનાગમના વ્યવહારને પોષવા માટે નથી પરંતુ સુખ્યતાએ ઇંદ્રગિરિ જેવા સ્થાને, ચોમાસું રહેલા સાધુઓને પાંચ કોશ દૂર સુધી ગામ હોય અને તેથી ભિક્ષા માટે જવું પડે તેવા પ્રસંગને ઉદ્દેશીને પાંચકોશનો અવગ્રહ ચોમાસાને માટે રાખવામાં આવેલો છે આ પાંચ કોશના અવગ્રહમાં કેટલાક મહાનુભાવો, સર્વદાને માટે ક્ષેત્રની ચારે બાજુ મકોશયોજનનો અવગ્રહ સાધુઓને માટે રહે છે અને તેજ અવગ્રહ ચોમાસું કે જેને આઠ માસના આઠ કલ્પની માદ્રક નવમો કલ્પ કહેવામાં આવે છે તેમા પણ ક્ષેત્રની ચારેબાજુ મકોશયોજન એટલે પાંચ કોશનો અવગ્રહ રહે છે આ વાતને ધ્યાનમાં નહિ લેતાં જવા અને આવવાના બંનેના મળીને પાંચ કોશને મેળવી અવગ્રહ ગણે છે તેઓએ ઇંદ્રગિરિનો રસ્તો, ઇંદ્રગિરિના રસ્તાનું માપ અને ઐરાવતી નદી કે જે હમેશા બે કોશ જેટલા પ્રવાહવાળીજ હોય છે અને જેમાં ઉતરીને ભિક્ષાચર્યાને માટે જવા આવવાનું ચોમાસામાં શાસ્ત્રકારો કરમાવે છે તે ધ્યાનમાં લીધું હોત તો, જવા અને આવવાનું મળીને પાંચ કોશ ઘવું જોઈએ એવું કહેવાનો વખત લાગ્યેજ આવત. ધ્યાનમા રાખવાની જરૂર છે કે ઇંદ્રગિરિ ઉપર રહેલા સાધુઓના ક્ષેત્રથી અયોધ્યા પાંચ કોશ ઉપર રહે અને તેથી બે પાંચ કોશજ ઉપાગ્રયનું ગ્રામ ન લેતાં, ઉપાગ્રયનું ધામ લેવામા આવે તો ઉપર જણાવેલી રીતે પ્રમાણે અયોધ્યામાં ગોચરી કરી શકાય જ નહિ. વળી દારિદ્રા અયોધ્યા રાજગૃહી વિગેરે નગરીઓમા ત્યાંની બાર-બાર જોજન લંબાઈ અને નવ-નવ જોજન પહોળાઈની અપેક્ષાએ અવગ્રહ ગ્રામની વચમા જ સમાપ્ત જ થઈ જાય. આ બધી વસ્તુ વિચારતાં સુર

મનુષ્ય સહેજે સમજી શકશે કે જે ગામમાં માધુઓએ ચોમામા માટે ઉપાશ્રય ગ્રહણ કરેલો હોય તે ગામથી ચારે બાજુ પાંચ કોશ ચોમાસામાં સાધુઓએ જવું 'આવવું' ગહી શકે શાસ્ત્રકાર પણ 'સવ્વચો સમંતા સવ્વકોસ' જોયણં ગંતું પઢિણિયત્તળ' અર્થાત્ ચોમાસાના ક્ષેત્રની એટલે ઉપાશ્રયવાળા ગામની ચારે બાજુ કોશ સહિત ચોજન એટલે પાંચ કોશ સુધી જઈને આવવાનું કહ્યે છે એમ જણાવે છે આ સૂત્રને સમજનારો મનુષ્ય કોઈ દિવસ પણ જવા અને આવવાના લઈને પાંચ કોશ જ થવા નેઈએ એવું પણ નહિ જ કહે. આ અવગ્રહની મર્યાદા નામના દશમા કલ્પમાં વિચારવાનું જરૂર રહેશે કે જે જીવવિરાધનાને લીધે ગમનાગમનનો નિષેધ કરવો હોય તો સર્વથા નિષેધ કરવો નેઈએ અને જે ગમનાગમનની છૂટ રાખવી હોય તો પાંચ કોશની અવગ્રહની મર્યાદા ન રાખવી નેઈએ. પરંતુ એ વિચાર કરવો યોગ્ય નથી, કારણ કે આમાન્તર જવાના માર્ગો કેવી મંથમવિરાધના કરવાવાળા હોય છે તે વાત ચાતુર્માસના પ્રારંભમાં કોઈક વખત વહેલો આકસ્મિક વિદ્યારના વખતમાં જ વરસાદ આવે છે અને તે વખત કેટલી બધી અને કેવી ત્રાસ છોડનારી વિગધના થાય છે તેના અનુભવવાળો માધુ વિગેરે મળેજે સમજી શકે તેમ છે વળી ચાતુર્માસમાં વજ્ર પાત્ર અને વિદ્યાગ્નેો નિષેધ છતાં પણ મંથમનિર્વાહને માટે અન્ન પાન અને ઔષધાદિકના ગ્રહણને માટે ગમનાગમન કરવું પડે તે અનિવાર્ય છે. અને આટલા જ માટે શામકારોએ મકોશ ચોજનથી અધિક ગમનનો નિષેધ કરીને માધુને વર્તવાનું જણાવ્યું છે. જે કે પૂર્વે જણાવેલા ગેનોદરી આદિ નવે કલ્પોમા અપવાદનો માર્ગ નથી એમ કોઈથી ફની કે માની શકાય તેમ નથી અને શાસ્ત્રકારોએ પણ તેમ દર્શન વ્યુ નથી, છતાં આ દશમા મકોશચોજન અવગ્રહ

નામના કદપને અંગે ખુદ મૂળ સૂત્રકાર મહારાજે અપવાદને પ્રદર્શિત કરીને ગ્લાનની ઝરદાસ માટે ઔષધ લાવવા ચારપાંચ જોજન સુધી પણ ચોમામામા જવાની આજ્ઞા ફરમાવી છે. પરંતુ જો ગિલાણ પંડિયરદ સો જાં પંડિવજ્જદ ઇલાનિ સૂત્રથી વૈયાવચ્ચનું અને તેમા પણ ગ્લાનના વૈયાવચ્ચનુ માહાત્મ્ય મમજનારો મનુષ્ય મૂળ સૂત્રકાર મહારાજે પર્યુષણ કદપસૂત્રમાં ગ્લાનને માટે પાંચ જોજન સુધી જણાવેલો વિહાર અયોગ્ય નથી એમ જરૂર ગણશે.

ઉપસંહાર :

આ ઉપર જણાવેલો (૧) ઊણોદરી (૨) વિગધત્યાગ (૩) ખીકફલકાદિ અહણ (૪) માત્રક-ત્રિક અહણ (૫) લોચકરણ (૬) શ્રેષ્ઠાપ્રત્યાજન (૭) ભસ્મ-ડગલક સંખંધી, (૮) દ્વિગુલ ઉપાધિધરણ (૯) નવાં ઉપકરણોનુ અઅહણ અને (૧૦) સ્કોશ યોજન અવગ્રહ ધારણ. એ દશ પ્રકરનો પર્યુષણકદપ છે. તે શાસ્ત્રકારોની મર્યાદા પ્રમાણે દરેક ગરદે પર્યુષણ-કદપથી ચોમાસુ રહેવા પહેલાં પોતાના સર્વ સમુદાયને કદપસૂત્રના કથનના પાંચ દિવસમાં છેલ્લે દિવસે સંસજાવવો જ જોઈએ એમ ફરમાવ્યું છે, તેનું જ નામ વર્ષાકદપની સ્થાપના અને વર્ષાસામાચારી કહેવાય. આ વર્ષાસામાચારીનો જે લાવ તેને પર્યુષણકદપમાં સામાચારી વ્યાખ્યાન જે નવસુ વ્યાખ્યાન કહેવાય છે તે સુખ્યતાએ જણાવે છે.

પર્યુષણકદપની સામાચારીનાં ચોત્તક સૂત્રો આવી રીતે છે ૧ થી ૮ પર્યુષણ કદપવાસ, ૯ થી ૧૩ સ્કોશ યોજનાવગ્રહ, ૧૪ થી ૧૬ અહણવિધિ, ૧૭ થી ૧૯ વિદ્વિનત્યાગ, ૨૦ થી ૨૭ ઊણોદરી, ૨૮ થી ૪૧ વર્ષાવિધિ, ૪૨ થી ૪૫ રનેહાયતન રદ્યા,

૪૬ થી ૫૧ શુર્વાશા, ૫૨ થી ૫૪ ઉપકરણાતાપના, ૫૫-૫૬ ભૂમિત્રિક-માત્રકત્રિક, ૫૭ લોચ, ૫૮-૫૯ ઉપશમ, ૬૦ વસતિત્રિક, ૬૧ આજ્ઞાથી ગવેષણા, ૬૨ ગ્લાનાર્થ, ૬૩ સામા ચારીક પર્યુષણકલ્પ, ૬૪ પર્યુષણકલ્પનું જિનોક્તત્વમ્. તે સૂત્રોને સમજનારો મનુષ્ય પર્યુષણકલ્પમાં કલ્પશબ્દથી આ દશ ઉપર જણાવેલા કલ્પો, આચેલકચાદિ તીર્થકલ્પો કરતાં સમજવા ઘણા જ જરૂરી છે એમ સમજ્યા વગર રહેશે નહિ.

પર્યુષણકલ્પ અને ક્ષમાપના

સાધુ ભગવંતોને પણ પર્યુષણકલ્પની અપેક્ષાએ પરસ્પર અપરાધ ખમાવવાની આવશ્યકતા ભગવાન્ કલ્પસૂત્રકારે સ્પષ્ટ શબ્દોમાં જણાવેલી છે અને તેમાં એટલે સુધી મર્યાદા જણાવવામા આવી છે કે રત્નાધિક એટલે ચારિત્રના પર્યાયે કરીને મોટો છે તેણે પણ શૈક્ષક એટલે દીક્ષાપર્યાયે ન્હાનો યાવત સ્વલ્પરીક્ષિત હોય તેને પણ ખમાવવો જ જોઈએ પરસ્પર ખમતખામણાં કરવાથી જ જૈનશામનને અનુસન્નારાઓનું આગધકપણું છે, એ વાત ઘણા સ્પષ્ટ શબ્દોમાં ભગવાન્ મત્રકાન્ મહારાજે જણાવી છે માટે સાધુ ભગવંતોએ ઉપર જણાવેલા દશ પ્રકારના પર્યુષણકલ્પની સાથે અપરાધક્ષામણના આચારને સાચવીને પર્યુષણની આરાધના કરવી જોઈએ.

આવી રીતે શ્રાવક અને સાધુમહાત્મા માટે પર્યુષણને અંગે જરૂરી કર્તવ્યો જણાવનાર લેખ હાખીને અંતમાં એક જ પ્રાર્થના કરવાની જોડે છે અને તે એ કે આ લેખને વાંચી વિચારી આત્મનિર્ભર તરફ દરેક શ્રમણ મહાત્મા અને ધ્યાવદો પાતાના આત્મને દોરે નમઃ શ્રી શ્રમણવ્રણાય ।

પરિશિષ્ટ

[આજથી ૫૬ વર્ષ પૂર્વે સૂરત શહેરમાં સંવત ૧૯૭૩ અને ૧૯૭૪ માં ૫ પૂ. આગમોદ્ધારકશ્રીના ગુણાનુવાદ અંગે ગવાયેલ]

ગહુલીઓ

સચોજક : પુરુષોત્તમ જયમલદાસ મહેતા
વિ સ ૧૯૭૪માં પ્રદર્શિત શ્રી આનંદવિકાસ ત્રયાવલી (૨)માંથી ઉદ્ધૃત

ગહુલી ૧

(આજ સફળ દિન ઉગ્યો મહારે એ-રાગ)

સૂરત શહેરના અધિક સુભાગ્યે, ગુણનિધિ ગુરુજી પધાર્યા દે;
લબ્ય વૃન્દને જેહ પ્રતિભાધે, દ્ધ સદ્ગુણની ધારા દે
સૂરત શહેરના અધિક સુભાગ્યે, ગુણનિધિ ગુરુજી પધાર્યા દે ૧
સમિતિ શાન્તેરૂપ પ્રવચન માતને, ચધાર્થ પાલન કરતા દે;
ચન્નત્રયી આરાધનકારક, અપ્રમત્ત સર્વદા રહેતા દે સૂરત ૦ ૨
સાગ્રત નમયે જૈત આગમો, ગૃહ તત્ત્વોથી ભરિયા દે;
અતીવ ગહન એહના અર્થોને, રૂપદતાપૂર્વક કરતા દે સૂરત ૦ ૩
શુદ્ધાગમ પ્રત વિષ્ણુ મુનિઓનો, અદ્વાદર અવલોકી દે;
આગમોદય સર્માત સ્થાપીને, ઉદ્ધરણ કરે અતિશ્રમ
સહી દે સૂરત ૦ ૪
સ્વાદાદ શૈલિથી શાસ્ત્રવાચના, ચતિમંદલને આપે દે;
વ્યાખ્યાન અમૃતધાગ વરસે, વાણી સુણી સૌ હરખે દે સૂરત ૦ ૫
નાનકટકબળની સહાયથી, કર્મશિદ્ધિ ચૂરે દે;
એકવિધ અસંજમને ટાળે, દુવિધ ધર્મ સુણાયે દે સૂરત ૦ ૬
ત્રણ તત્ત્વને સંપૂર્ણ જાણે, ચાર કપાય નિવારે દે;
યજ્ઞેન્દ્રિય વિષયોને વલે, પદ્મતનું પાલન કરે દે સૂરત ૦ ૭

સાત ભયોને દૂર નિવારે, અષ્ટ મહામદ ગાળે રે,
 નવ તત્ત્વોને હૃદયે ધારે, યતિધર્મ દશ આરાધે રે સૂરત૦ ૮
 અગિયાર અંગને જે મુનિ ભણુતા, દ્વાદશ ઉપાંગ પ્રરૂપતા રે;
 તેર કાઠિયાને પરિહરતા, ત્રીદશ જીવભેદના જ્ઞાતા રે સૂરત૦ ૯
 પંદર સિદ્ધના ભેદને જાણે, સોળ કષાયને છ'ડે રે;
 સત્તર ભેદે સયમ ધરતા, અઠાર પાપસ્થાન ત્યજતા રે સૂરત૦ ૧૦
 એગણીસ કાઉસ્સગ્ગ દોષો વળે,

રહે વીસ અસમાધિસ્થાને રે;
 એકવીસ સંખલ બાવીસ પરિસહ, પરિસહે શુભ ધ્યાને રે
 સૂરત૦ ૧૧

તેવીસ વિષયો દૂર કરીને, ચોત્રીસજ્ઞિન-આજ્ઞા ધરે રે,
 પચીસ ભાવના નિત્ય ભાવતાં, નિર્માણ અક્ષયપદ વરે રે સૂરત૦ ૧૨
 ધન્ય ધન્ય એહવા ગુરુવચ્ચને, જ્ઞાનક્રિયાદરવંતા રે;
 સેવે પ્રાજ્ઞલિયુતવિનયભાવથી, શિવરમણી મુખ લેવા રે સૂરત૦ ૧૩
 (વિક્રમ મ વન ૧૯૭૩ ના આવળ સુદ ખીજ)

પૂજ્યપાદ ગુરુ ત્રિપન્થામજી શ્રીમાન્ આનંદસાગરજી મહાગજના
 ગુણાનુવાદ૩૫ ગદ્ય લી—

ગાદુંલી ૨

(મુખ માટેલી જંગમ તીરથ તત્ત્વો જિભી રહે ને-એ ગાગ)
 મુષ્ણ માટેલી, મદ્રગુરુયોગ મજ્યો બહુ પુણ્યપમાયથી
 ગુરુવાણી મુળી આત્મ મદ્દગ કરીએ આપણે ગુરુ ભાવથી
 ગુરુ પાંચ મહાવતને પાળે, અષ્ટ પ્રવચન માનને જે ધારે,
 પદકાય જીવ નિત્ય પ્રતિપાળે, પંચેન્દ્રિય તપ્તા નિર્ગમે દાળે-૧
 બાર્વમ પરિગદને મદતા, વળી પાંચ પ્રમાદને પરિહરતા,
 નાગાદિક શત્રુ દૂર કરતા, નિજ આત્મગુણો ઉજાવવા કરતા-૨

વિનાશીધર્મ સ્વશરીર પ્રેમી, સામારિક સ્વજન સમૂહ છંડી;
અતિ લઘુવયમા દીક્ષા લીધી, મેળવવા અદ્યયપદ સિદ્ધિ-૩
જ્ઞાનાદી મુનિમંડલ દેખી, શાસ્ત્રાદર વિષ્ણુ સ્થિતિ અવલોકી;
આગમવાચના કાજ શ્રમ સહી,

શ્રી આગમોદય સંમતિ સ્થાપી-૪

વ્યાખ્યાન અમૃતધારા વરસે. શ્રાવક એકવીસ ગુણ સ્પષ્ટ ચર્ચે;
મદ્જ્ઞાન આપી નિત્ય પ્રતિબોધે, ગુરુવાણી મુણી સૌ સંઘ હરખે-૫
આચારાંગ વાચના નિત્ય આપે, શ્રમણાચાર સમ્યક્ સમજાવે;
આવશ્યક સૂત્રાસ્વાદ અર્પે, સૌ સંઘ શ્રવણ-ઉત્સાહી બને-૬
સદ્જ્ઞાનાનંદ નંદિત થતા, શુદ્ધ ક્રિયામાર્ગને અનુસરતા;
શત્રુ મિત્રપર પણ સમતા ધરતા,

નિજનામ યથાર્થ સાર્થક કરતા-૭

(વિક્રમ સવત ૧૯૭૩ ના શ્રાવણ વદ દસમ ગવિવાર)

પૂજ્યપાદ ચાન્નિચૂડમણિ ગુરુવર્ય પન્થામણ શ્રી આનંદસાગરજી
ગદાગદ્ય શ્રી જૈન તત્ત્વબોધ શ્રાવિશાણાના વ્યાખ્યાન વાંચવા
પધાર્યા તે સમયે તેઓશ્રીના ગુણાનુવાદરૂપ ગવાયેલ ગદ્યંલી—

ગદ્યંલી ૩

(પ્રથમ વિનેશ્વર પૂજવા સહિયઃ મોગી અંગ ઉલટભરી આવે હો-એ ગગ)

અદ્યયપદને પામવા, શાસનધોરી વિચરે દેશવિદેશ હો;
દેશના દર્ધ પાવન કરે, શાસનધોરી નહિ મમતા લવલેશ હો.
શાસ્ત્રોદારપ્રત્ની શુદ્ધસંયત્ની મુનિ સહજ સનૂરા ગણિ રાહ્યા,
શાસનધોરી ધન્ય ધન્ય તુમ અવતાર હો. ૧
સત્તાવીસ ગુણ ધારતા, શાસનધોરી રત્નત્રયી આરાધે હો,
મરણાત ઉપસર્ગો સહે. શાસનધોરી સદ્ધર્મધી નવિ ચૂકે હો
શાસ્ત્રો ૨.

સાંમારિક પદાર્થોથી, શાસનધોરી જે રહે નિત્ય અલેપ હો; સ્વાદ્વાદ્યુત દિયે દેશના, શાસનધોરી નયનિશ્ચેષા પ્રમાણ હો
શાસ્ત્રો ૩.

વ્યાખ્યાન અમૃતવાણીથી, શાસનધોરી મધ્યમકલ સંતોષી હો; ધર્માક્યામ પ્રચારવા, શાસનધોરી તત્ત્વબોધશાળા સ્થાપી હો
શાસ્ત્રો ૪

શુદ્ધવર ચરણકમળ થઈ, શાસનધોરી પુનિત થઈ પાઠશાળા હો; લવચા પઠતી શ્રાવિકાઓનાં, શાસનધોરી નરભવ શ્રેષ્ઠ મદન થયો હો શાસ્ત્રો ૫

ગીતાર્થ શુદ્ધ આગમનથી, શાસનધોરી દ્વિત્ય હર્ષ ન માય હો; દેશના મુખી હર્ષિત થયા, શાસનધોરી કલ્યા મનોરથ આજ હો
શાસ્ત્રો ૬

શ્રાવિકાઓ મંવે વિનવે, શાસનધોરી શાળામાં પુનઃ પધારી હો; અચલ ગર્ભન મુખ અર્પિતે, શાસનધોરી તત્ત્વનો બોધ વધારી હો
શાસ્ત્રો ૭.

(પિઠમ મત ૧૬૧૩ ના શાળા સુદ નોમનગિવાર)

ગાદુંલી ૪

(પીર મન તારો મહાપીર મને તારો—એ ગાય)

મુદ્દુત મધ્યમ દેશના વડે, ભવ્ય દ્વિત્ય પદ આકર્ષે રે; અમલ અમુક્તે પાડુ પ્રતિબોધે, મદ્દુલ્ય બ્રીજોપાન કરી રે; શુદ્ધ બતાવે મદ્દુદ્દુત બતાવે શુદ્ધ શિવપંથ દેખાડે ને રે
શુદ્ધ ૧

રત્નવથી નિર્મલ શરીરે, ઉપગમગમ પાપજ કલ રે; પચાસાર શુદ્ધ પાવનગન, કુમતિ કરાવે નિવારના રે.
શુદ્ધ ૨

જિમ પદ્મદ કુમકુસુમકેરી, રસ આસ્વાદનતા ગ્રહી રે;
પુષ્પ કિલામણી રતિ પણ નવિ કરે, સતોષિત નિબત્તમ કરી રે.

શુરુછં ૩

તિમ મુનિ પણ ઘરોઘર ભસીને, દોષ રહિત ભિક્ષા હે રે;
શુદ્ધ સંયમશુભ ધારણ કરતા, પરમ ક્રિયાદર સદૈવ ધરે રે

શુરુછં ૪

ગૂઢ તત્ત્વ ભરપૂર આગમ કેરી, વાચનામૃતરસ સિંચીને રે;
યતિવૃન્દને પણ ચારિત્રરમણતા, કરાવે શ્રદ્ધા અગ્નિ કરી રે.

શુરુછં ૫

લૌકિક માર્ગમાં પણ ઉપકારીની, ઉપકાર વિસ્મૃતિ નવિ થાવે રે,
તેહથી અધિક કોઠો ભવ શુરુછનો, ધર્મ ઉપકાર નવિ વીસરે રે

શુરુછં ૬

લઘુવયમા અતિ ભુદ્ધિની તીક્ષ્ણતા, મેળવી જૈનાગમ જ્ઞાનથી રે;
પદ્મદર્શન શાસ્ત્રો અવલોકી, જૈન વાટિકા પુષ્પ ખીલવ્યા રે.

શુરુછં ૭

ધન્યધન્ય એવા શુભધારી તમે, મુનિગણમાંહિ મહંતા રે;
ભવ્ય છવોની જ્ઞાનપિપાસા, તૃપ્ત કરો સદેશના દર્શ રે.

શુરુછં ૮

જિનાગમ શુદ્ધ વચનામૃતનું, પાન જે સદ્ગુરુ મુખથી કરે રે,
દૃઢ શ્રદ્ધા હૃદયે ધરી વતે, ઉત્તમ નર સિદ્ધિપદ વરે રે શુરુછં ૯

(વિક્રમ સવત ૧૯૭૩ ના પ્રથમ ભાદરવા સુદ ચૌદસ શુક્રવાર)

ગાહુંલી ૫

(ભેષ્મ રે ઉનારો રાજા ભગ્યશી—એ નાગ)

અખંડ ચારિત્રને પાળવા, નિત્ય રહે ઉજમાળ છ;
પરિચ્છે ઉપસર્ગો સહે, મદનસદન ક્યો ત્યાગ છ
શ્રુતનિધિ સદ્ગુરુ વંદીએ. ૧

જૈનશાસ્ત્રામૃતવચનને, હીપક સદૃશ પ્રકાશે ૭;
 વીરશાસનને શોભાવતા, ધર્મધ્વજ ફરકાવે ૭ શ્રુત ૨
 નિર્મમ નિર્મદ નિર્મોહી, નિર્લોભી નિષ્કપાથી ૭;
 નિષ્કપટી નિર્ગ્રંથી થઈ, ભવ્યજનાદર્શરૂપ થાય ૭ શ્રુત ૩
 વદન કમલ પેરે શોભતું, રસના કર્ણિકાવત્ રાજે ૭;
 વદન પાંખડી સમ વિરાજતું, અતિ હલ ઉપમા પ્રમાણે ૭
 શ્રુત ૪

વચનામૃત મકરંદ તણું, પાન કરાવે ગુરુરાજ ૭;
 બ્રમર બની કાંક્ષાનુરૂપથી, પાન કરો ભવિ નિત્ય ૭ શ્રુત ૫
 ક્રોધ સુભટ પ્રચંડ અતિ, ક્ષમા ખડ્ગે કર્યો વિનાશ ૭;
 માન ગરિ શૂંગ ભેદિયો, માર્ગ વજ્ર સુરગે ૭ શ્રુત ૬
 માયારૂપી વિષવેલડી, આર્જવ પરશુ ઉચ્છેદી ૭;
 લોભ ભાગર તૃણા જલ ભર્યો, મુક્તિ તરીથી કર્યો તીર્થ ૭
 શ્રુત ૭

નમ્ર વિજિતિ હૃદય ધરી, બાંધ બાંધી કરો મનાય ૭,
 જ્ઞાનાનંદ મગ્નતા અર્પીન, શ્રેષ્ઠ પદ ઘો નિજ દામ ૭ શ્રુત ૮
 (પ્રથમ સર્ગ ૧૬૭૩ ના દ્વિતીય ભાગના સુદ આક્રમ શનિવાર)

ગાદુંલી ૬

(એળ રે ઉતારે ગગન ભગ્યગી—એ રાગ)

મધુરી દેશના મિચતા, મંધ મકલ પ્રીતિકાર ૭,
 અદ્ય વય બાલેના હૃદયમાં, મંસ્કારો ગુહ્ય સ્થાપે ૭
 ગુહ્યર પદક જ પ્રણીએ ૧
 જૈનશાસ્ત્રના ગ્રંથકતા, હીંગ મમ મુનિ દેવ ૭,
 આનંદસાગર ને મનિવિજયદત્ત, ગમ વરમજની જોડ ૭.
 ગુરુ ૦

નવીન સમય અનુસારિણી, વ્યાખ્યાન શૈલિ પ્રકાશે જ;
 ગૃહ તત્ત્વો સમજાવીને, શ્રોતા ચિત્ત વિકાસે જ ગુરુ ૩
 વાચનામૃત રસ મધુરતા, અર્પે અલિલાણુક જ;
 મિષ્ટ વાણીથી તોષિત થયા, સર્વે આબાલ વૃદ્ધ જ ગુરુ ૪
 કેષકે નરોને ખુઝવ્યા, કર્યા ધર્મસન્મુખ જ;
 સંપ્રતિ કેષ પ્રતિજોષે છે, દર્શાવી શુદ્ધ પંથ જ ગુરુ ૫
 જ્ઞાન ખજાનો અખૂટ ભર્યો, વ્યય કર્યે અય નવિ થાય જ;
 અમ યાંચા એ કૌશ પામવા, પૂરો મનતણી આશ જ ગુરુ ૬
 વાવો અમ ચિત્તભૂમિમાં, સમકિત રતન સુખી જ જ;
 અદ્વય અનંત સુખ સાધવા, અર્પો કથિત યાચા હોય જ
 ગુરુ ૭

(વિક્રમ સવન ૧૯૭૩ ના દ્વિતીય ભાદરવા વદ ચૌદમ સોમવાર)

ગાહુંલી ૭

(આજ સદ્ગુણ દિન ઉગ્યો માગે—એ માગે)

જૈન શાનનમા સ્થંભ સરિખા, સદ્ગુરુ મિષ્ટ વાણી સુણી રે;
 ચિત્ત સતુષ્ઠ થયા અમ કેરા, ઉલ્લાસી નવી અલિલાયા રે
 જૈન ૧
 તત્ત્વ સુધારણની સિચનતા, રોમેરોમ અમ પસરી રે;
 ક્રિયા ઉપધાનની અતિ સુખકારક, કરણ ઉત્કંઠા અમારી રે
 જૈન ૨
 નગર વિનતિ અમ ઉર ધરીને, પૂર્ણ કર્યો એ આશા રે;
 મોઢ માહારોપણ આપ હસ્તે, પહેરાવી કર્મમજા હૂં કરો રે
 જૈન ૩
 નવકાર કંઈયાવડિયા હોગસ્ત, ગુરુત્ત્વવાદિકના વળી રે;
 ઉપધાનના એ શુભ પ્રકારો, કેમકર યોગ્યતા દાયક રે
 જૈન ૪

શ્રાવક શ્રાવિકા આ પુરના, મળી એકત્ર વિનતિ કરે રે;
શાસ્ત્રકથિત તપ વિધિશું કરાવી, તે તે સૂત્રવાચન-
યોગ્ય કરો રે જૈન૦ ૫

જોગ આવો અમને નવિ મળશે, અજ્ઞાન નસાડે સુજોધ હર્ષ રે;
ધર્માનુષ્ઠાન સુરીને કરાવી, શાસ્ત્રશૈલિ સમજાવે રે
જૈન૦ ૬

માન્ય કરી વિનતિ સંઘ કેરી, શરૂ કરો શુભ મુદૂતે રે;
અક્ષય વિજયમાળાને વરવા, હૃદય સવિજન ઉદ્ધત્સે રે
જૈન૦ ૭

(વિક્રમ મવત ૧૬૭૩ ના દ્વિતીય ભાદ્રવ પદ ચૌદસ મોગવાર)

ગહુંદી ૮

(પતિ વિના પ્રગટના મનના પુરાય કથાથી કોડ—એ ગગ)
મદ્દગુરુ વિષા ઉપદેશ અમોને, કોણ આપે શુભ રીત;
ગ્રાંપા બવિ ગુરુજોધ મુચિત્ત, જાનામૃત પયોનિધિ કેરું
પાન કરાવે નિત

દાન્યાદિક ગુણ ધારણ કરતા, બાવીસ પરિમદને પરિમદતા,
પદ્મવ તાળી ગદામા, મદા ધરે સ્થિર નિત

જાનામૃત પયોનિધિ કેરું પાન કરાવે નિત. ૧
જાનપિપાસા સવિજન પૂરે, કર્માન્ધન નિત્ય ગદગુરે;
મનમકંટ વગ કરી મેળાવે, મોહ મુલત પર જીત જાનામૃત ૨
શાસ્ત્રવાચના મધુર્ની આપે, ગમિક બવિક જન ચિત્ત તિકા ૩
મત્તન્યામૃત પાન પ્રમાવી, અંધમર્મા બને વીર જાનામૃત ૪
જિનદગિત તરવો મન્ય બાવે, મન્ય મેરિશી અથ પ્રકારે,
વીરજાનન મેવા મન્ય રીતે કરે, ધારી નિવ દિન જાનામૃત ૫

મૂળ ગાથાને લે લે મૂળો વચાયા નથા દાસ વચાય છે તે સંબધી
 હું કે નિર્ગુણની ગહુલી (વિક્રમ સંવત ૧૯૭૪ જાનપ ચમી સોમવાર)

ગહુલી ૯

(આજ સફળ દિન ઉગ્યો માદરે-જો ગગ)

પ્રબલ પુણ્યોદયથી આ પુરના, જૈન સઘ સમુદાયને રે,
 મદ્ગુરુયોગ મળ્યો અતિ સુખકર, (સિદ્ધાંત વાચનયોગ સાથે રે
 વર્તમાન સમયે વચાતી, વાચન શૈલિ સુ-રસભરી રે; પ્રબલ ૧
 ભૂતમગનું સ્મરણ કરાવે, અંકિત થશે ઇતિહાસમાં રે; પ્રબલ ૨
 શાસ્ત્રઉદારની ભવ્ય રીતિને અહીં શુદ્ધ શોધન કરીને રે; પ્રબલ ૩
 અતીવ પ્રચાર કર્યો સર્વ સંઘમાં, શાસનપ્રેમ હૃદયે ધરી રે
 વાચનગરંબશી ગાજપીગા મૂળો આ પુ-મા વચાય રે

વિશેષાવશ્યક ને ઔપપાતિક,
 અનુયોગદાર સતત્વ ભયુ રે પ્રબલ ૪

અમણાચાર સમ્યક્ મનૂચક, આચારાંગ મૂત્ર સંપૂર્ણ થયું રે,
 અદાર હૃદયર પદો છે જોડના. પ્રથમ અંગ ગણાયે રે પ્રબલ ૫
 હાણાંગ મૂત્ર લે અંગ ત્રીજું છે, બહોતેર સહસ પદ માન રે,
 સમાપ્તિ થઈ તેહની નિર્વિધને. જ્ઞાનગ ગાપ્ય સિન્ધુ રે પ્રબલ ૬

આધુનિક સમયે મૂત્ર આવશ્યક, વાચનામૃત રસ વરસે રે,
 જ્ઞાનરાધનાભૂત જ્ઞાનપંચની દિન, શુભાર લ નદીમૂત્રનો ધર્યો રે પ્રબલ ૭

લવસાગરમાં ફળતી અમારી, નોંધા કર અહીં તારો રે,
 રતનત્રયી આરાધક આપ હો અમને પણ તુમ સમ કરો રે પ્રબલ ૮

દેવના પિયુષની દિવ્ય ધારાને. અમ અંતરમાં સિન્ધી રે,
 પુનરાગમન નવિ યાયે તિમ કરો. અદ્ય અનંત સુખ અર્પી રે પ્રબલ ૯

ગાહુંલી ૧૦

(આજ સકળ દિન ઉગ્યો ગારે-દેશી)

ત્રિશલાનંદન ધર્મ સમાજે, આજે આનંદ મેહ ગાજે રે;
વીજળી ચમકારા માહી રાજે, વૃષ્ટિ અમૃત સમ છાજે રે
ત્રિશલા ૧

ગણધર ગુંથિત વીરની વાણી, આગમદાર ઉતરી રે,
પૂર્વાચાર્યોએ અવસર વર્તી, પુસ્તકાડઠ કરી સુતરી રે
ત્રિશલા ૨

આગમ શુદ્ધ પ્રતો હલંલતા, સદ્ગોષ્ઠ અદ્યતા પંખી રે,
નંદ મગન યમુના સુત રત્ને, તર્ક ઉઠ્યો આ સ્થિતિ દેખી રે
ત્રિશલા ૩

આગમોદય મમિતિ મતિવંતે, સ્થાપી ઉદ્ધાર વિચારી રે,
અંગ ઉપાગ સુલભ્ય કરીને, શુદ્ધિ પ્રતા પ્રમારી રે
ત્રિશલા ૪

આગમ વાચના પ્રાચીનરીતિ, ચલવી અર્વાચીન કાળે રે,
આગમ અર્થ અપૂર્વ શ્રવણમાં, સુનિમંડલ નિત્ય ગાળે રે
ત્રિશલા ૫

આગમ અગોચર પદના અર્થ, સ્પષ્ટ પ્રગટ વિસ્તારી રે,
અનુપમ ગદ્ય સિદ્ધાન્ત પ્રકાશી, શકા સંશય દ્વેષકારી રે
ત્રિશલા ૬

અદ્વૈતિક ગુણ શ્રદ્ધાચર્યોજન, અદ્વિત ઉદ્યમકર્તા રે;
અનંદવાળી અમૃતઝરણી, રાને તેજસ્વી તરણી રે
ત્રિશલા ૭

અનંદ યમના યમ ઝીલવણી, રતિ પ્રીતિ ઘટવટ બઢણી રે,
તન્ત્ર પ્રમા પ્રમોદ બઢને, રમિક શુભ લય ગાળી રે
ત્રિશલા ૮

નંદનવતના મદ પવનની, મલયચંદનચું લહેરો રે;
 શન્દ પુનમના ચંદ કુમુદિની સમ, આહ્વાદકારી શેરો રે
 પાટણ કપડવંજ રાજનગરે, ફરી સૂર્યપુરે પધારી રે,
 આગમન આનંદ આનંદકારી સુસ સજ્જન ચિત ઠારી રે
 ગુણમાગર ગણી આનંદ પાશ્વે, મણિ મેઘ આનંદ દીવો રે.
 સિદ્ધિ કમલમૂરિ વીર અનુભવે, વાચનાચાર્ય ચિરંજીવો રે
 ૧૧ વે ચુ ભો કું. મો ક મ છ ગસિયા. આપ આનંદ ગુરુ દાસો રે.
 ભામતિ કાર્ય સંપાદન કાળે, વર્થો ચિત ઉદ્દાસો રે
 ચૂક્યો નહિ અનુલવ રમધ્યામી, દાણ આ ઉત્તમદેહ ધારી રે.
 છતી શ-તે વ્યય તન મન ધનનો, કરવો આગમ ગત તારી રે
 (ત્રિશલા ૧૩)

* આ પદ્યો માં અગમે દય સમિતિના કાર્યવાહક આદ્ય સેન્ટ્રીમાના
 નામનું સુચન કરવામાં આવ્યું છે
 ૧. વર્ણચંદ સુચંદ મેસાણા
 ૨. સુશલાલ ઉગતચંદ દેવ સુન
 ૩. બેગીલાલ દાલાલ દે પાટણ
 ૪. કનકલ આણંદલ ભારતગર
 ૫. મેહનલાલ મોહનલાલ સમરવાદ
 ૬. કરમચંદ ગુણાચંદ મનપુર
 ૭. ૧૯૪૪ દેસનચંદ ગોરી રાણ
 ૮. છત્રાચંદ સુચંદ ગોરી કુંજાદ

(૧૦૦)

(જૈનધર્મ સર્વોત્કૃષ્ટ શાસ્ત્રી ગણાય છે તે દર્શાવતી ગદ્યુંલી)

ગદ્યુંલી ૧૧

(સખી સ્વર્ગમાર્ગ મનમોહનને એ રાગ અથવા ત્રોટક છદ)

મત્તરવ મુધારસ મુદીરતા, જિનભાષિત ધર્મમાંલિ, વિકસી;
 માવિધર્મતરવમા અવલોકી, કદી દીઠી ન એકવી કેઈ પંથે ૧
 આઠાદશ દ્રવણ જિહ્વા ન મિલે, થતાં દર્શન મુદ્રા શાન્ત દીસે,
 કદી મલ્યમિદ્ધાંત તાણી રચના, એવા દેવ જે ધર્મમાંલિ દીમતા. ૨
 પંચાગાર શુદ્ધ મદા પાળે, વળી પથ મહાવ્રત જે ધારે,
 કરે રત્નત્રયી આરાધનતા, કષ્ટકારી પરિસરને મદતા ૩
 પંચેન્દ્રિય નિગ્રહમાંલિ પૂરા, શુદ્ધમંથમયોગમાંલિ જે શૂરા,
 તત્ત્વવૃષ્ટિ ભવિકપર નિલ્ય કદે, એવા ગુરુ જે ધર્મમાંલિ દીમતા ૪
 પાંચ વર્ણવર્ણવ ગુણ ૧૬૨, ૧૭૧ દ્વાદશ આદ્યવ્રતો ન મળ્યા;
 કદી શાસ્ત્ર વર્તન શુદ્ધ જે ધારે, શુભ શાન્તિનિકેતન તે હિ લાગે ૫
 મુદ્દેવ મુગુરવર પાપિત ચર્મ, વળી જૈનધર્મ સામગ્રી મળી;
 ન માર્ગિય તાપ ત્રિવિધ દગે, જૈનધર્મની શ્રેષ્ઠતા તેથી ભણે ૬
 (નિમ્ન સહ ૧૬૭૪ના કાગળક સદ મોદસ)

હે તીર્થ કર ભગવાન! દુઃખના ભારથી અત્યંત
 દુઃખી અવસ્થાને પામેલા એવો મારો આપ ઉદ્ધાર
 કરો. કારણ કે અત્યંત દુઃખમાં મગ્ન ચયેલાનો
 ઉદ્ધાર કરવા એ જ મહત્ત્વનું પુરુષોત્તમ કાર્ય છે.
 —આગમોદ્ધારકથી

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પાંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૨૪	ક	ક
૫	૧૮	સંવચ્છર	સંવચ્છરે
૨૬	૬	લખ યાં	લખાયાં
૩૦	૪	ઉન જાના	ઉનાજાના
૩૦	૧૯	અનંતકાપની	અનંતકાપની
૩૩	૧૬	ઉપક યુ	ઉપકરણ
૩૮	૮	લાયતો	લોચનો
૩૮	૨૫	પૂક દિ	પૂકાદિ
૪૫	૩	મોક્ષ અ વાસ્તવિક	મોક્ષ એ વાસ્તવિક
૪૫	૫	વાસ્તવિક	વાસ્તવિક
૪૬	૨૦	કમકે	કમકે
૫૦	૯	ત્રાયકારીસુ	ત્રાયકારીનુ
૫૫	૬	વેદિયાવડિયં	વેદ્યાવડિયં
૫૭	૮	ત	તે
૬૩	૧૬	વ્યાખ્યાનતો	વ્યાખ્યાનતો
૬૪	૨૨	ઉદ્દિગ્ન વથાનુ	ઉદ્દિગ્ન થવાનુ
૬૭	૧૬	ચોમસામા	ચોમાસામા
૭૬	૧૩	કલપના ભુમિકા	કલપની ભૂમિકા
૮૩	૪	લિપ્તિ હે રે	લિપ્તિ હરે રે
૮૪	૧૬	મન્ત્રે	મન્ત્રે
૮૬	૨૮	અર્થ	અર્થ
૧૦૦	૧૮	અર્થ	અર્થ

મત્તરવ મુધારસ સુત્રીરતા, જિનભાષિત ધર્મમાંહિ વિકસી;
 આવેધર્મતરવમા અવલોકી, કરી દીઠી ન એકવી કેઈ પથે. ૧
 અષ્ટાદશ દ્વપણ જિહ્વા ન મિલે, થતાં દર્શન મુદ્રા શાન્ત હીમે;
 કરી મલ્યમિદ્ધાત તણી રચના, એવા દેવ જે ધર્મમાંહિ હીમતા. ૨
 પચાગાર શુદ્ધ મદા પાળે, વળી પથ મહાવ્રત જે ધારે,
 કરે ગ્નનત્રયી આરાધનતા, કપ્ટકારી પરિમલને મહતા ૩
 પચેન્દ્રિય નિગ્રહમાંહિ પૂરા, શુદ્ધમયમયોગમાંહિ જે શૂરા;
 તરવવૃષ્ટિ ભવિકપર નિત્ય કરે, એવા શુરુ જે ધર્મમાંહિ હીમતા ૪
 મન નિગ્રહ કરે, શુભ શાન્તિનિકેતન તે દિલોડે ૫
 મુદેવ મુગુરુવર પાપિત ચર્ક, વળી જૈનધર્મ આમયી મળી;
 નનારિંદ તાપ ત્રિવિધ ટળે, જૈનધર્મની શ્રેષ્ઠતા તેથી ભણે ૬
 (નિઃશ્વ મયત ૧૬૭૭તા કાર્યત્વ મુદ ગોદમ)

દે તીર્થં કુભગવાન ! દુઃખના ભારથી અત્યંત
 દુઃખી અવસ્થાને પામેલા એવો મારો આપ ઉદ્ધાર
 કરો. કામનું કે અત્યંત દુઃખમાં મગ્ન થયેલાનો
 ઉદ્ધાર કરવો એ જ મહાજન પુરુષોનું કાર્ય છે.
 —આગમોદ્ધારકૃત્રી

શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	પંક્તિ	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૨	૨૪	કે	કે
૫	૧૮	સંવચ્છર	સંવચ્છરે
૨૬	૬	લખ યાં	લખાયાં
૮૦	૪	ઉન જાના	ઉનાજાના
૩૦	૧૯	અનતકાયની	અનંતકાયની
૩૩	૧૬	ઉપક લુ	ઉપકરણ
૩૮	૮	લાયનો	લોચનો
૩૮	૨૫	પૂક દિ	પૂકાદિ
૪૫	૩	મોક્ષ અ વાસ્તવિક	મોક્ષ એ વાસ્તવિક
૪૫	૫	વાસ્તવિક	વાસ્તવિક
૪૬	૨૦	કેમકે	કેમકે
૫૦	૯	લોચકારીનુ	લોચકારીનુ
૫૫	૬	વેડિયાવડિયં	વેચાવડિયં
૫૭	૮	જ	તે
૬૩	૧૬	વ્યાખ્યાનનો	વ્યાખ્યાનનો
૬૪	૨૨	ઉદ્દિગ્નં થવાનુ	ઉદ્દિગ્ન થવાનુ
૬૭	૧૬	ચોમાસામાં	ચોમાસામાં
૭૧	૧૩	કલ્પના ભૂમિકા	કલ્પની ભૂમિકા
૮૩	૪	લિક્ષા ૨ ૨	લિક્ષા લહે ૩
૮૪	૧૧	સુગે	સુગે
૮૬	૨૦	અર્થ	અર્થ
૧૦૦	૧૮	અર્થ	અર્થ

